

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

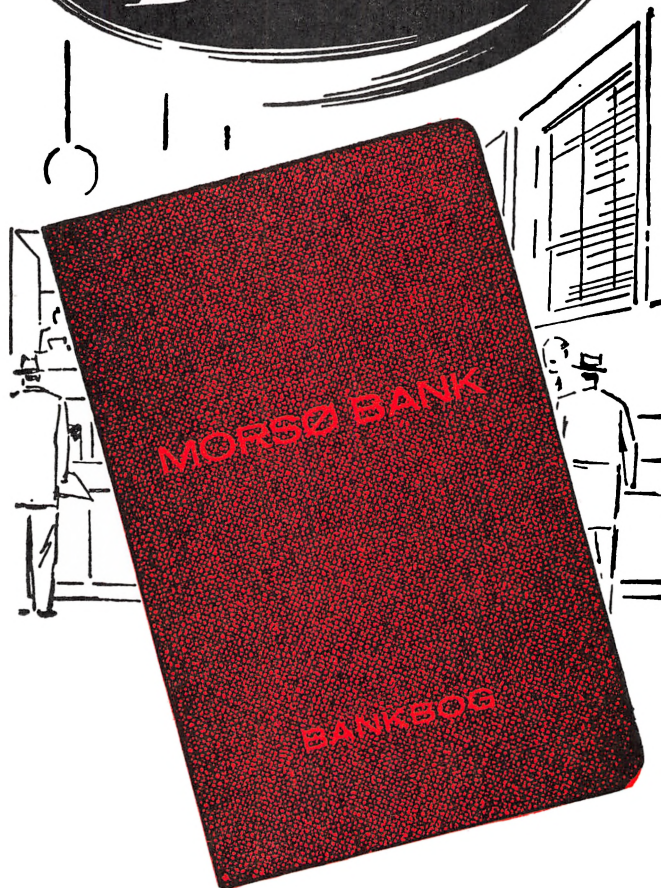
9.85

1972

JUL PÅ MORS

*En bog
De bør eje*

MORSØ BANK

NYKØBING MORS

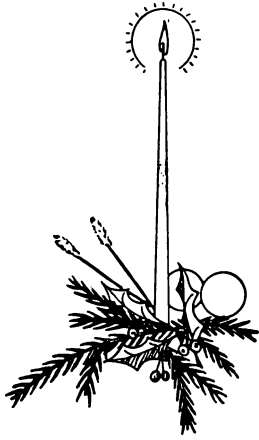
Telefon 72 14 00 *

Filialer i

GLYNGØRE, KARBY, Ø. ASSELS og SUNDBY

Holdepladser i

Flade, Frøslev, Redsted, Sejerslev, Sdr. Dråby, Tæbring, Vils og Ø. Jølby

Julebudskabet

*Vi må tro på det budskab, der engang lød
på Bethlehems marker ud.
En stjerne blev tændt, og et barn blev født,
og julen blev sendt os af Gud.*

*Det liv, som Gud Herren selv har os rakt,
var tænkt som en fader-gave,
og livets goder blev rigeligt skabt.
Vor jord var en Edens Have.*

*Vi jordens børn, vi skønned' ej så,
vi gik vore egne veje.
I dag vi har, hvor vort Eden lå,
et ragnarok i øje.*

*Så stands da det hærværk og lyt til de ord,
som gælder fra tidernes morgen:
En frelser er født os og fred på jord,
derfor har vi skaberens borgen.*

*Vi må tro, at det budskab igen vil få magt,
at rette den faldne jord,
når julens kærter i hjertet står vagt,
vi enes ved livets bord.*

*En gang, når vi alle har kæmpet os mæt,
vi længes mod barndommens dage.
Ved lyset, der udsprang hin julenat,
vi vinder vort Eden tilbage.*

Oda Overgård.

SYNET

I nat har jeg drømt, at jeg så i et syn
et uvejr med torden, hvor tusinde lyn
forvandlede natten til dag.
Det var, som Guds vrede fra himmelen foer
i lynenes stråler, der ramte vor jord,
der skjælvede under tordenens brag.

Og mennesker råbte i våde og vé:
Se ilden på himlen, hvad vil der dog ske,
skal verden nu med os forgå
med ild og med svovl i et buldrende drøn?
Mens andre, der aldrig vel før bad en bøn,
i bøn nu på knæene lå.

Og råbene lød i hvert eneste land:
Nu slettes alverden og vi i en brand.
Å, Herre, så stands dog din ild!
Da lød der en stemme så myndig fra skyen:
Ja, nu skal jeg standse de springende lyn
og tordenens buldrende spil.

Og uvejret tav på hans bydende ord.
Og råbene tav på den angstfyldte jord,
da uvejret standsede brat.
Den ildrøde himmel blev strålende blå,
den skønneste himmel, jeg nogen tid så,
med funkulende stjerner besat.

Men oppe fra himlen sprang frem nu et syn,
en skikkelse myndig, hvis øjne skød lyn,
det var »Den Almægtige« selv.
Han løftede hånden og så imod jord,
og verden blev rystet igen ved hans ord,
der bruste fra himmelens hvælv.

I mennesker tænker jer visdom så stor,
at jeg er en saga blott for jer på jord,
forældet og aflægs og svag.
Med brint og atomer i hånden jer lagt,
I tror, I kan knuse min bundløse magt,
men I er jer selv til bedrag.

Nej, vogt jer, I gudløse sjæle på jord,
der glemte min kirke og glemte mit ord
i tidens forvirrede jag.
Det var jer et varsel, det natlige syn
med glødende skyer og springende lyn
og tordenens dommedagsbrag.

I glemmer vel ikke min elskede søn,
der rejste de »døde« ved tro og ved bøn,
dengang han var hos jer på jord.
I dræbte ham kynisk, dog synderens ven,
men agt på hans tale: Jeg kommer igen!
Min kraft skal opfylde hans ord.

Og hvor kan I tvivle på ham og hans bud
og mig, den almægtige levende Gud
og skaber af himmel og jord.
Se op mod det stjernebestrøede hvælv.
Kun tåber kan tænke, det skabte sig selv,
og dårer, der håner mit ord.

I nat var det tanken: Jeg ville slå til
og slette alverden med svovl og med ild,
men så kom min elskede søn.
Han så imod jorden og hviskede blidt:
For min skyld, o Fader, så tøvér du lidt.
Så bad han for verden en bøn.

Alverden var grebet, og grebet jeg selv,
da synet deroppe på himmelens hvælv
forsvandt med en brusende lød,
og talløse knælende skarer på jord
sang hymner, som højt over stjernerne foer,
med andagt, med frygt og med fryd.

Hans Bakgaard.

INDHOLD

Julebudskabet	1
<i>Oda Overgaard</i>	
Synet	2
<i>Hans Bakgaard</i>	
Er julens højdepunkt dens midtpunkt?	4
<i>Chr. Skovmark</i>	
Da Nykøbings borgere krøb for M. C. Holm	5
<i>Holck-Andersen</i>	
Erindringer fra Mors	8
<i>Ditlev Ditlevsen</i>	
Hvide sejl	19
<i>Søren Kristensen</i>	
Kalkmalerierne i Dragstrup kirke	20
<i>Erik Hesselager</i>	
Biologisk Forening for Nordvestjylland	21
<i>Holger Søndergaard</i>	
Den stærke smed	22
<i>Marius Dalsgaard</i>	
Bjørnstjerne Bjørnson på Mors	26
<i>Lokalhistorisk arkiv</i>	
Billeder fra gamle dage	27-34
<i>Lokalhistorisk arkiv</i>	
Da man gravede tørv på Mors	35
<i>Jakob Albrektzen</i>	
Et uhyggeligt spor	36
<i>Nicoline Bjergby</i>	
Gemt men ikke glemt	40
<i>Jørgen Thorsen</i>	
Vand- og vindmøller på Mors	41
<i>Ole Colding</i>	
Spise hestekød - nej tak!	42
<i>Holck-Andersen</i>	
Odinsjægeren på Mors og andre sagn	43
<i>Jakob Albrektzen</i>	
Da mand kom til Mors	44
<i>Bodil Christensen</i>	
Byens skænkesteder	46
<i>Vald. Blaaberg</i>	
Bjergby Sparekasse gennem 100 år	47
<i>Niels Sandal</i>	
Da den gamle brandinspektør måtte vige	48
<i>Holck-Andersen</i>	
De gode gamle dage	50
<i>Vagn Toft</i>	
Morsinigbosproget	51
Tidsfordriv i juledagene	52
Udgiver: <i>Nykøbing Mors KFUM</i>	
Redaktion: <i>Holck-Andersen</i> <i>P. Maatoft</i> <i>Jakob Albrektzen</i>	
Tryk: <i>Morsø Bogtrykkeri</i>	
Forsidebilledet: <i>Dueholm Mølle</i>	
10. ÅRGANG	

Jul på Mors 1972

Det lyder utroligt — men det er rigtigt. 10 år er gået, siden Jul på Mors udkom første gang. 10 år, der har gjort bladet kendt af alle morsingboer.

Redaktionen finder da også, at tiden er inde til at overveje, hvorvidt bladet kan fortsætte uændret.

Resultatet af overvejelserne er blevet, at vi i år kan præsentere et blad med samme motiv på omslaget som tidligere, men med et forhåbentligt bedre og mere varieret indhold.

Foruden flere fortællinger, artikler m. v. bemærker man billedsiderne, der er kommet i stand efter et samarbejde med Lokalhistorisk Arkiv på Mors.

Antallet af annoncer er nedskåret meget stærkt.

Alt dette har resulteret i, at bladet ikke uddeles gratis som tidligere, men bliver forhandlet af Morsingboernes Forening i København, boghandlere og kiosker i Nykøbing samt hos købmænd og brugsforeninger på hele Mors.

Prisen er kr. 9,85.

Redaktionen håber, at bladets læsere kan godkende den nye form for »Jul på Mors«. Findes der blandt bladets læsere personer, der vil hjælpe os med artikler m. v. til fremtidige udgivelser, skriv da venligst til: Redaktionen af Jul på Mors, Skovgade 17, 7900 Nykøbing Mors.

Idet vi takker for samarbejdet om »Jul på Mors«, ønsker vi alle morsingboer, både indenø og udenø en rigtig glædelig jul og et godt nytår.

red.

Er julens højdepunkt dens midtpunkt?

Af Chr. Skovmark

Jul er en ældgammel germansk betegnelse på en før-kristen midvinter- og solhvervsfest. Oprindeligt var julefesten både i Syd- og Nordeuropa en solhvervsfest for det tilbagevendende lys, hvorved dagen længedes. Lyset har altid haft og har stadig en glædebringende indvirkning på menneskesindet.

Af de tre store kristne kirkefester: jul, påske og pinse, er julen den yngste. Mens både påske og pinse er årtusindgamle jødiske religiøse fester, overtager kirken først i 4. århundrede denne fest som en fest for Kristi fødsel (Guds lys, som kommer til verden). Men om Kristi fødsel virkelig har fundet sted ved juletid, har man ingen viden om.

I denne forbindelse er tidspunktet også underordnet. Hovedsagen for os, der lever i troen på Kristus: julens midtpunkt, er spørgsmålet, om Han også kan siges at være højdepunktet i festen, altså det, hvorudover intet er vigtigere, noget, der ikke ville optage en højere plads i vor juleglæde. Det er måske et utidigt spørgsmål at stille. For selvfølgelig: det med Gud og hans Søns fødsel er jo da underforstået det centrale i en dansk kristen jul. Det er jo en fornærmelse at betvivle ens gode kristne sindelag, når oven i købet den eneste gang om året, jeg kommer i kirke, er juleaften. Der kommer jeg da, for så er der jo feststemning med tændte juletræer, hvor man synger de gammelkendte julesalmer. Ved denne juleaftensgudstjeneste går jeg da med, for det gør hele folket — endda uden at skamme sig, selv om man så skal stå op under hele ceremonien. Jo, her gør jeg min skyldighed gældende, her får jeg rensset det årgamle støv af min samvittighed overfor Gud og den folkekirke, jeg tilhører. Så klarer jeg mig eller uden alt det med Gud og Jesus Kristus, det med mine synders forladelse — og det med at komme til gudstjeneste på andre tider, hvor heller ingen andre end nogle få ældre viser sig

der. Men de har jo også bedre tid til sådan noget. Og for dem nærmer julelivets afslutning sig. Så derfor må det falde dem naturligt i Guds hus og menighed at besinde sig på det uundgåelig forestående.

Når kordegnen har sagt sit Amen efter udgangsbønnen, så kan jeg med god samvittighed gå hjem, sætte mig ved det veldækkede bord og spise mig mæt — som regel alt for mæt — i den kulinariske overdådighed, som det danske julebord er berømt (berygget?) for.

Derpå følger dansen omkring træet — og så kommer pakkeuddelingen. Her har man en chance for at overgå hinanden i gavebytning, hvor det ene barn bliver sur på det andet, fordi det ikke fik nær så meget og lige så gode ting. Og så er der straks skår i glæden, børnene glemmer helt at sige tak, de aner ikke, hvor de mange ting kom fra.

Nu er lysene omsider brændt ned, indpakningspapiret flyder over hele gulvet, og det første stykke legetøj er gået i stykker. Det må være tid at få de trætte unger i seng, så de voksne kan få julekaffen og den næste cigar i fred.

Jo, familien Danmark har det rart. Vi mangler i hvert fald ingen af denne verdens goder, som kan købes for penge. »Julens Glæde«s sparegris er ganske vist tømt; men hvad gør dog det, for nu har vi i vor familie fejret den danske mad- og gavejul, som sig hør og bør. Så er samvittigheden også på den led i orden. Skidt med om kirkeklokkerne kimer julemorgen, det gør de for de andre. Det er bare frygtelig irriterende at få sin morgensøvn ødelagt.

Lad så være, at jeg har tørre lommemerter, nu har jeg da et helt år at spare penge sammen i til det næste orgie, den næste præstation i kogekunst og gaveopfindsomhed, der gerne skulle slå dette års rekord.

Om så fødselsdagsbarnet, der er årsag til hele denne folkefest, hvis dø-

ninger med julemelodier ruller gennem forsamlingshusenes sale helt hen til efter nytår, er tilfreds med forløbet og fejringen, kan vi jo ikke svare på — og skal det vel heller ikke.

Men hver især kan vel svare på, om han fejrer jul for Jesu skyld, for familiens velværes skyld, for gavernes skyld, eller fordi man sidder fast i traditionen, selv om den ikke siger én noget som helst, ud over at man netop ved denne fest sætter alt muligt andet til side for at få den behørigt fejret. Og vi kan vel også svare på, om julen, som den var det før 4. århundrede, igen bare er blevet en hedensk lys- og nissefest, hvor vi fra midt i november anstrenger os for at få pyntet gader og vinduer med lys og alskens glimmer — så det, når julen endelig kommer, hænger én langt ud af halsen, og det derfor virker helt befriende, når de sidste granguirlander fejles op fra gaden og de sidste sprællemænd tages ned fra vinduerne. Derpå oprinder det forjættede lands skønne tid, hvor man kan få lov at stå i kø og derefter slås med andre ved disken for at få de bedste ting, der nu under nytårsudsalget er nedsat til bundpriser — hvis jeg da har flere penge i behold, efter at julerengningerne er betalt.

Hvad skete der, hvis familien Danmarks nuværende jule-, lys- og pakkefest blev sløjftet. Hvis alle gaver blev strøget. Hvis den overdådige slagtning og bading blev indstillet. Hvis bare nogle af julens mange millioner i stedet blev brugt til at mætte sultne munde i den del af verden, hvor fattigdom, sygdom og underernæring er det almindelige at leve med. Hvis man så i stedet i familiens skød blot hyggede sig sammen som ved andre familiefester — og blot spiste helt normalt, hvorved man også undgik ærgrelsen ved at se vægtens visere tage et par streger op ad i julen. Hvis man ikke lod

kirkeklokken kime for døve øren, men lod Gudu få en chance.

Ville der ske det, at forretningsmanden fik sin handel mere jævnt fordelt over hele året — og derved måske undgå stress og undgå at få sine første juledage ødelagt. Ville der ske det, at man i stedet kunne glæde sig til at give hinanden gaver ved naturlige lejligheder — som ved fødselsdage, bryllupper etc.

Ville vi bedre kunne glæde os, hvis bare lidt af vor overflod — i stedet for at blive brugt til julegilde — gik til virkelig nødstedte medmennesker, der i deres lidelse intet fatter af eller aner

om en glædelig jul, der kunne byde på blot et eksistensminimum her i livet.

Eller magter vi ikke at pille ved det, der helt igennem lefler for at sikre sig selv — og stadig svømme rundt i velstandsfloden uden chance for at komme ud af hængedyndet, hvis vi alligevel er en smule lede ved at bevæge os.

Har Gud mon overhovedet mulighed for at trænge igennem halløjet. Han, der ved sin Søns fødsel er julens midtpunkt — og som også i et kristent samfund har et naturligt krav på at være dens højdepunkt. Har Han også krav på at blive hørt, når det store bud

i loven lyder: Du skal elske Herren din Gud af hele dit hjerte — og din Næste som dig selv.

Hvis vi bekræfter det, vil julens vigtigste anliggende så stadig være det samme som før, det samme som nu — eller kan dens højdepunkt falde sammen med fejringen af dens midtpunkt: Jesus Kristus, der i sit ord og jordelig leder tanken og kravet hen på kærlighedsbudets opfyldelse.

Eller er *det* et altfor fromt ønske om en *glædelig jul*?

Chr. Skovmark.

Da Nykøbings borgere krøb for M. C. Holm

Af Holck-Andersen

Mads Christian Holm, Nykøbing bys velgører, blev født her i byen i 1827 som en, dengang kaldet, »uægte« son af Maren Væverpige. Han voksede op i meget fattige kår, senere tjente han sig en formue i Amerika og Danmark. Han skænkede byen mange rige gaver: kommuneskolen, børneasylet, stiftelse, legater og et varmeapparat, der først blev installeret i den gamle kirke og senere flyttet med over i den nye kirke 1892.

Installeringen af dette varmeapparat førte til en strid mellem provst Cederfeldt, der var sognepræst ved Nykøbing kirke fra 1876 til 1887, og M. C. Holm. Det er om denne strid mellem to stejle personligheder denne artikel handler. Der er medtaget store dele af brevvekslingen, der foregik mellem de to, for at lade personerne selv tale. De skrev ikke direkte til hinanden, men brugte kammerjunker Hedemann til Dueholm som mellemmand.

Ved børneasylets indvielse 4. november 1881 var M. C. Holm til stede, han havde bekostet bygningens opførelse med 6500 kr. Arkitekt var Weber,, Århus. Arbejdet blev udført af murermester Thorsted, malermester Maximillian Petersen og tømrermester P. C. Petersen. Grunden til huset, som byen skænkede, blev taget fra borger-skolens have.

Om aftenen blev der i klubben »Harmonien« lokaler afholdt et festmåltid. Under sin tale sagde M. C. Holm bl. a.:

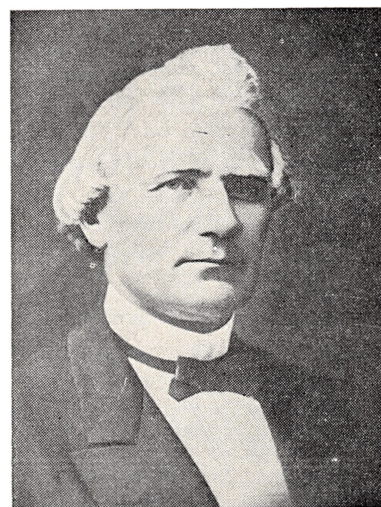
Såfremt Asylets Damekomité vil arbejde i samme Aand som hidtil, vil jeg være villig til at hjælpe gamle og svagelige til at besøge Guds Hus om Vinteren, ved at bidrage til Anskaffelse af et Varmeapparat til Nykøbing Kirke.

Løftet blev modtaget med højrodstet bifald, og provst Cederfeldt de Simonson, der havde holdt indvielsestalen ved

asylets åbning, takkede rørt Holm for hans godgørenhed.

Mandag den 31. juli 1882 offentliggør Holm i Morsø Avis en korrespondance, som havde stået på fra 29. juni til 27. juli. Denne foregik med kammerjunker Hedemann til Dueholm som mellemmand. Holm hævdede senere, at grunden til, at han gjorde det, var, at han ikke kendte kirkeinspektionens medlemmer. Kirkeinspektionens formand, Cederfeldt, svarede også gennem Hedemann.

Holm skriver i sit første brev, at varmeapparatet er bestilt hos Kockums mekaniske Værksted i Malmö, og han har været i kirkeministeriet: *for at forhøre mig om, at der ikke blev lagt mig Hindringer i Vejen derfra, naar Apparatet skulde opstilles. Men til min store Forundring fortalte Kontorchefen mig, at de i Ministeriet på ingen Maader vilde lægge mig Hindringer i Vejen, men at de i Ministeriet aldeles intet vidste*

derom. Kirkebestyrelsen i Nykøbing skal dog give en Begæring ind til Ministeriet om Tilladelse til Indlægning, samt meddele Ministeriet, om de fornødne Pengemidler til Apparatets brug var til stede. Senere i brevet skriver Holm: men De bedes, min kære Kammerjunker, gøre mig den Tjeneste at foranledige, at Kirkebestyrelsen øjeblikkelig giver et som her nævnt Andragende ind til Kirkeministeriet.

Kammerjunkeren afleverede brevet til Cederfeldt og modtog 3. juli svaret, der begynder således: *Efter at have gjort sig bekendt med Hr. Grosserer Holms Skrivelse til Dem af 29. f. M., hvilken herved hoslagt tilbagesendes. Brevet er delt op i fire punkter. I punkt 1 siges der, at da kirkebestyrelsen ikke har modtaget nogen officiel meddelelse fra Holm om gaven, mener man, at det ville være: bensynsløst over for Grosserer Holm, hvis man, ved at ansøge Ministeriet om en saadan Tilladelse, forinden han selv tog Initiativet til Sagens Iværksættelse, kunne komme til at paadrage sig Skindet af at lige som vilde foreskrive ham en bestemt*

Termin for Indlæggelsen af Apparatet.

I punkt 2 skriver kirkebestyrelsen, at selv om man havde fået en tydelig tilkendegivelse om, at gaven ville blive givet, dog ikke kunne foretage sig noget, før man havde tegninger og overslag, som fra bestyrelsen skal sendes til stiftsøvrigheden til udtalelse, derefter til kirkeministeriet.

Punkt 3 omhandler den pligt, bestyrelsen har med at skaffe penge til apparatets drift. Det er nødvendigt at kende forbruget af brændsel og omfanget af pasningen ved fyringen.

Punkt 4 var det afsnit, der fornærmede Holm. Det lød således: *at man derfor ikke agter at lade sig foreskrive nogen »øjeblikkelig« Henvendelse til Kirkeministeriet, men at Sagen, naar man har modtaget de fornødne Tegninger og Overslag, uden Ophold skal blive optaget til Behandling og derpå ekspederet snarest muligt.*

Brevet var underskrevet af:

Inspektionen for Nykøbing Kirke paa Mors.

Cederfelld de Simonsen. Provst.

Vestergaard. Borgmester.

J. Østergaard. Urmager.

Holm blev meget vred, sendte omgående et brev til Hedemann og beder denne om at meddele kirkeinspektionen indholdet. Først beklager man sig over den modsætning, der er mellem den takkeskrivelse, han fik af byrådet ved børneasylets indvielse, og det brev, som kirkeinspektionen sendte, afsnittet slutter således: *da fristes jeg til at udbrøde »Ak, hvor forandret«. Dog, jeg skal ikke fordybe mig i de for mig smertelige Udtryk i samme, thi jeg sætter her i dette Tilfælde den Betragtning, at den fattige og mindre varmt klædte Beboer i Nykøbing, som om Vinteren maa sidde og fryse i Kirken, kommer til at nyde godt af min Opofrelse, over andre Hensyn. — Hvis jeg ikke gjorde dette, vilde jeg ganske simpelt svare Kirkeinspektionen: »Jeg skal eller vil ikke forlange Former tilsidesætte for min Skyld. Jeg vil ejbeller foreskrive den nogen øjeblikkelig Henvendelse til Kirkeministeriet om denne Sag. — De kan godt beholde deres Kirke i Fred for min Paatrængenhed, og jeg beholder mine Penge«.*

Holm oplyste, at apparatet snart er færdig, og det er magen til det, han i sin tid fik tegning og beskrivelse tilsendt af kirkeværgen. Brevet slutter således:

Da jeg som Forretningsmand holder

mere paa Punktighed end paa Formerne, kan jeg ikke indlade mig paa noget, som hedder snarest mulig, uden der er sat en bestemt Grænse for samme, og jeg ser mig derfor nødsaget til at meddele den ærede Kirkeinspektion, at dersom jeg ikke inden den 25. Juli d. Aa. har et bestemt skriftligt Tilsagn om, at jeg straks maa lade dette Varmeapparat indlægge, saa faar Kirken ikke noget Varmeapparat indlagt af mig.

Det er den stærke mand, der taler: »Jeg vil have min vilje, ellers får I ingenting«.

Den 27. juli får Hedemann brev fra Holm:

Da jeg til Dato ikke har faaet den ønskede Tilladelse til Indlægning af Varmeapparatet, disponerer jeg selvfølgelig over dette andet Steds.

Ærbødigst, M. C. Holm .

Cederfelld giver i Morsø Avis 1. august en redegørelse for sagens forløb set fra kirkeinspektionens synspunkt. Det fremhæves stærkt, at da Holm ikke på noget tidspunkt, siden han ved festen for børneasylets indvielse gav tilsagn om gaven, har ladet høre fra sig, kunne inspektionen ikke foretage sig noget. Det oplyses, at ingeniøren fra Kockums mekaniske Værksted var i Nykøbing midt i juni, og at Cederfelld over for ham udførligt har redegjort for, hvilke stadier sagen skulle gennemløbe: Først til stiftsøvrigheden og derefter til kirkeministeriet, hvor tegninger og overslag skal godkendes. Men inspektionen har intet modtaget og kunne derfor ikke sende en ansøgning.

Efter at have modtaget Holms brev fra Hedemann 10. juli, hvori der var tegninger, sammenkaldtes byrådet, der vedtog at bevilge de nødvendige penge til apparatets drift. Ansøgningen blev straks sendt til stiftsøvrigheden. Ansøgningen til kirkeministeriet rejste Cederfelld til København med for at fremskynde sagen mest mulig. Den 13. var han i ministeriet og fik der at vide, at først skulle man høre fra stiftsøvrigheden, dernæst skulle bygningsinspektøren afgive en erklæring og endelig skulle indenrigsministeriet høres angående penge til opvarmningen. Cederfelld telegraferede dette hjem til borgmester Vestergaard og bad ham sende disse oplysninger til Holm. — Borgmesteren skrev samme dag et brev derom til Holm.

Den 15. begav Cederfelld sig til Holms bopæl i København for person-

ligt at fortælle om sit besøg i ministeriet. Cederfelld fik at vide, at Holm ikke var hjemme, i stedet skrev han et brev, hvori han endnu en gang beskrev sagens sammenhæng.

M. C. Holm blev fornærmet over tonen i dette brev, som han syntes var noget ironisk. Og efter få dages forløb sendte han brevet om, at han trak gaven til kirken tilbage, til Hedemann.

Onsdag den 2. august blev der på Bendix Hotel afholdt et borgermøde, hvor der blev vedtaget en adresse til M. C. Holm. Mødet blev ledet af malermester Broge og lærer Yde, der havde udarbejdet et forslag til en adresse, som skulle sendes til Holm. Der var stærkt delte meninger fremme på mødet. Distriktslæge Faartoft sagde bl. a., *at Hr. Holm havde afgivet et Løfte og ikke indfriet det. Derfor var der ingen grund til at sende ham en Takkeskrivelse. JEG VIL IKKE VÆRE MED TIL AT KRYBE FOR HOLM.* En af mødets tilhørere råbte: *SÅ ER DER ANDRE, DER VIL!*

Boghandler Dyhr sagde, at der ikke fandtes hæderligere mænd end kommissionens medlemmer, men at de havde begået en ubodelig fejl. Han anbefalede adressen med ordene: *Vi lefle ikke for ham og sender ham ingen Adresse for at få et Varmeapparat, men som Tak for, hvad han hidentil har udrettet. Holm har tilbragt en lang Aarrække i Amerika, hvor man ikke mærker meget til Autoriteterne, og kommer så herbjem, hvor man maaske mærker for meget til dem.*

Dyhr oplyste, at varmeapparatet ville have kostet ca. 6000 kr.

Redaktør Fog foreslog at tilføje adressen: *Vi beklager, at de Mænd, der paa Byens Vegne skulde have modtaget og hjulpet med til at udføre Deres smukke Tanke, så lidt have forstaaet at varetage deres Hverv.* Men det blev forkastet, og adressen blev vedtaget i den form, som indbyderne havde foreslået. Den lød således:

Undertegnede Borgere tillader sig herved at udtale for Dem, Hr. Grosse- rer Holm, en Beklagelse over, at der under de Forhandlinger, som ere førte i Anledning af det Kirken tiltænkte Varmeapparat, har udviklet Omstændigheder og Beslutninger, hvorpå vi i Følge Sagens Natur har været ude af Stand til at øve nogen som helst Indflydelse — der har foranlediget Dem til at opgive Deres smukke Tilbud.

Vi føler, at Nykøbing Borgere staaer

i en dyb Taknemlighedsgæld til Dem for Deres i en lang Aarrække udviste Offerberedvillighed ved at uddele ikke blot store Pengegaver, men også ved i Deres udstrakte Virksomhed at anbringe og støtte fattige Dreng, endvidere for den prægtige Asylbygning med det hyggelige hjem for de mange fattige Børn, lige som ogsaa for de rigelige Understøttelser, De ved saa mange Lejligheder har skænket de i Samfundet fattigt stillede, og endelig Deres smukke Tilbud at ville skænke Kirken et Varmeapparat.

Denne storslaaede Offerberedvillighed for Deres Fødeby er for os et Vidnesbyrd om Deres varme Hjertelag, thi Deres Fødeby har over disse mange Velgerninger kun den Fortjeneste at tilegne sig, at Deres Vugge har staaet her.

Idet vi lade denne vor dybfølte Trang komme til Orde, bede vi Dem være forsikret om, at det store Flertal af Deres Fødebys Borgere aldrig vil glemme, at det staar i Taknemlighedsgæld til Dem, som vi er ude af Stand til at afbetale, men vi vil til de seneste Tider bevare Hengivenhed og Højagtelse for Dem, som en Hædersmand, hvem Nykøbing By er stolt af at nævne som sin Søn.

Sluttelig ønsker vi Guds Velsignelse over Dem, Deres Hus og Deres Gerning!

Nykøbing paa Mors, den 2. August 1882.

Denne hyldestadresse sendtes dagen efter fra hus til hus her i byen og opnaede 393 underskrifter.

Den 4. august rejste malermester Broge og boghandler Dyhr til København for at overrække adressen personlig til Holm. De blev modtaget med stor hjertelighed af Holm, der dog erklærede, at han ikke kunne fravige sin beslutning om ikke at give kirken nogen gave. Holm tilføjede: *Men De kan rejse Hjem og fortælle Nykøbings Borgere, at min Hustru vil give Varmeapparatet til deres Kirke.*

Den 15. august giver Holm en rede-gørelse i Morsø Avis:

Uagtet Sagen om Varmeapparatet ved det Skridt, Borgerne i Nykøbing har foretaget, og hvorfor jeg er dem særdeles taknemlig, nu som bekendt må betragtes som ordnet, kan jeg dog ikke undlade at svare Hr. Provst Cederfeldt de Simonsen.

Holm omtaler sit løfte ved festen forrige år, hvor kirkeinspektionen var

til stede — og hvad havde da været rimeligere end den Gang, eller i alt Fald på et senere Stadium, at have meddelt mig alle de med en saadan Indlæggelse forbundne Formaliteter.

Holm skriver videre om ingeniør Trope fra Kockums besøg i Nykøbing, at denne ikke har sagt noget om sin samtale med Cederfeldt. Holm mener, at provsten samtidig skulle have skrevet og forklaret ham om formaliteterne. Til sidst omtales Cederfeldts besøg i København.

Naar nu Provsten meddeler i Deres ærede Blad 1. August, at han den 15. Juli begav sig til min Bolig for personlig at tale med mig, men ikke traf mig, da forholder dette sig saaledes, at Provsten den nævnte Dag benved Kl. 2 ringede paa og blev oplukket af Tjenestepigen, men uheldigvis var jeg, som efter afsluttet Kontortid (Kl. 1) træt havde søgt Hvile, faldet i Søvn paa Sofaen i mit yderste Kontor, og Provsten, som ikke kunde undgaa at se mig ligge og sove, var saa omhyggelig at forbyde Pigen at vække mig.

Men hverken Navn, Adresse eller Kort blev opgivet eller afleveret, hvilket blandt os Lægfolk dog i Almindelighed anses for naturligt og passende under saadanne Forhold.

Brevet slutter således:

Dog, nu er Situationen oplæret og Resultatet vil, det haaber jeg, blive til Gavn og Glæde, sikkert ikke mindst for Hans Højærværdighed. Og hermed afslutter jeg min Deltagelse i den offentlige Debat om denne Sag.

Ærbødigst, M. C. Holm.

Byrådet, der havde bevilget penge til driften af varmeapparatet, fik besked fra amtet om, at det ikke var tilladt at bruge af de offentlige midler til dette formål. Pengene skulle skaffes til veje gennem privat indsamling. Der regnes med, at der til brændsel og løn til fyrbøder skal bruges 400 kr. Der blev nedsat et udvalg bestående af jernstøber N. A. Christensen, boghandler Dyhr, købmand Johnsen og manufakturhandler Chr. I. Smith til at indsamle pengene. I løbet af en uge var pengene til stede.

Søndag den 3. december 1882 blev varmeapparatet taget i brug (det var i den gamle kirke). Det var anbragt i en udbygning ved korets søndre side og bestod af en ovn, hvorfra en samling store jernrør udgik. Disse samlede sig i et rør, som førte røgen til skorstenen. Apparatet var omgivet af en

muret stenkappe, hvorved den varme luft tvinges ind i kirken gennem en åbning under korets vindue. Efter at luften har cirkuleret rundt i kirken, føres den gennem en rist i gulvet mellem de øverste stolestader ind i en muret kanal under koret til apparatet for igen at opvarmes der.

Forbruget var ca. 1 tønne kul hver gang, ca. 50 tdr. om året. De årlige omkostninger blev ca. 250 kr.

Håndværkerforeningens bestyrelse indkaldte 10. december til et offentligt møde for at vedtage en takkeadresse til Holm og frue. På mødet blev byrådet angrebet for ikke at have sendt en sådan. Præsterne fik også et hip, fordi de under gudstjenesten 3. december ikke havde fremhævet Holm nok. Adressen, der fik 495 underskrifter, lød således:

Til Hr. Grosserer, Direktør for Dampskibsselskabet NORDEN, M. C. Holm og Frue, København.

Ved atter at modtage et haandgribeligt Bevis paa Deres, Hr. Grosserer Holm og Frue, storslaaede Goddægtighed i det udmærkede Varmeapparat, som Kirken har modtaget fra Deres Haand, tillader vi os at bringe Dem vor dybtfølte og varmeste Tak.

Det er ikkun et Aar siden, at vi modtog af Dem den store Gave, den hensigtsmæssige, smukke og rigt udstyrede Asylbygning, og nu i disse Dage det ligesaa hensigtsmæssige og over al Forventning saa fortrinlige Varmeapparat. — Disse Gaver bærer talende Vidnesbyrd om Giverens varme Hjertelag, og det skal her siges, hvad ikke mindst maa paaskønnes, at det i særlig Grad har været de fattigst stillede Samfundslag, hvis trange Kaar det har været Dem en Hjertesag at mildne.

For denne Deres forunderlige store Kærlighed til Deres Fødeby, der har givet sig Vidnesbyrd i en lang Række af velgørende Handlinger, har vi ikkun vor Taknemlighed at give som Vederlag, men vi ere ogsaa fuldt forvissede om, at denne Taksigelse, som kommer fra varme Hjertier, vil af Dem, kære Hr. Holm og Frue, blive modtaget og forstaaet som et jævnt Udtryk for, hvad der bevæger sig i vort Bryst.

Modtag Forsikringen om vor Hengivenhed og Højagtelse nu og til alle Tider, og vi tilønske Dem og Deres ædle Hustru Velsignelse, Lykke og Glæde i Deres Hjem og i Deres omfattende og betydningsfulde Virksomhed.

Erindringer fra Mors

Af Ditlev N. Ditlevsen

Forfatterinden Tove Ditlevsen har venligst stillet sin fars erindringsbog til rådighed for Jul på Mors. Faderen, Ditlev N. Ditlevsen, blev født i Thorup 1880.

Indledning

Det er flere Gange hændt mig, naar man har hørt, jeg var Jyde, at man har spurgt mig, hvor jeg var fra i Jylland. Naar jeg saa har svaret, at jeg var fra Mors, har man paa den ligefremme, hjertelige Maade, der er Omgangstonen mellem Arbejdere, sagt: »Naa! Saa er du jo en Molbo. Var du med at drukne Aalen?« Det har Vedkommende sagt, uden at ane, at han røbede, at der maatte være noget i Vejen med ham: Enten har han ikke kendt sit Lands Geografi; eller han har ikke vidst, hvor Molboerne hørte hjemme. — Molboerne er Beboerne af Halvøen Mols, Djursland, Østjylland; hvor som bekendt Byen Æbeltoft ligger. Disse Mennesker er selvfølgelig ikke dummere end andre Danske, skjøndt den Omstændighed, at Finansminister og Consejlspræsident Niels Th. Neergaard har været deres Folketingsmand nu i mange Aar, kunde tyde i modsat Retning.

Landsbyen

Landsbyen er Samfundets ældste Form. Saalænge Familiesamfundet har bestaaet, har Bopladsen eksisteret. Menneskene kunde ikke bo spredt, det gjaldt for Stammen om at slutte sig sammen til Værn mod vilde Dyr og andre Stammer. Landbruget er sikkert saa gammel som den yngre Stenalder eller ældre Broncealder. Da Folk begyndte at dyrke Jorden, opgav de Nomadelivet og blev fastboende. I Nærheden af Vand har de bygget deres Boplads. Her har de vandet deres kvæg og taget Vand i Ildebrandstilfælde. Herfra stammer Gadekæret, der endnu er det centrale Punkt i mangfoldige danske Landsbyer, særlig paa Øerne. Denne Gruppering af Landsbyens Huse og Gaarde om Gadekær, Kirke og Skole findes ikke paa Mors, som forresten ikke mange Steder i Vestjylland.

For at I, der vel bliver de eneste, der læser dette »Værk« ikke skal begaa en lignende Brøler, naar I tilfældigt træffer en Morsingbo, vil jeg i denne Bog fortælle jer om Øen Mors og dens Beboere og om mig selv og min Barndom, saa meget, som jeg kan huske.

Paa en saadan Ø, der til Dels er isoleret fra Omverdenen, naar »Kulturen« først sent at gøre sin Indflydelse gældende, og gammeldags Skik og gammeldags Tænkemaade holder sig længere end andre Steder. Derfor kan jeg skjøndt endnu en ung Mand, fortælle om mange Ting, som jeg ved Selvoplevelse har erfaret; men som andre maaty til Bøger for at faa Oplysning om.

Jeg vil bestræbe mig for, saa vidt muligt og skjøndt meget staar dunkelt og uklart for mig, at bruge Øens egne Udtryk og Vendinger, og skildre ud fra den Verdensanskuelse, som jeg lærte, da jeg var hjemme.

Saa godt jeg kan. Jeg har ikke opholdt mig paa Mors siden 1897 og var sidste Gang hjemme paa Besøg i 1902.

Paa det Kort jeg efter Hukommelsen har tegnet af Sundby, kan i se, at den Del af Byen der ligger om Gadekæret er meget lille i Forhold til det øvrige. I den sydvestlige Del af Byen ligger en større Samling Huse og Husmandssteder. Det er Fiskerlejet. Da det ligger noget afsides og ligesom danner en By for sig selv, kaldes det »Sibirien«. Ja, det var saadan et Øgenavn, Mand og Mand imellem forstaar i nok. Byen er ellers meget stor, baade i Udstrækning og Indbyggerantal. Befolkningen bestaar af Fiskere, Landmænd og Erhvervsdrivende. Af de sidste var der, da jeg var hjemme: 1 Murer, 1 Skomagere, 1 Smed, 1 Møller, 1 Bager, 2 Pottemagere, 2 Købmænd, 2 Fragtmænd, 1 Distriktsjordemoder, 1 Teglblænder og 1 Færgemand. (Kromand). Af disse drev de 9 Landbrug ved Siden af. Af

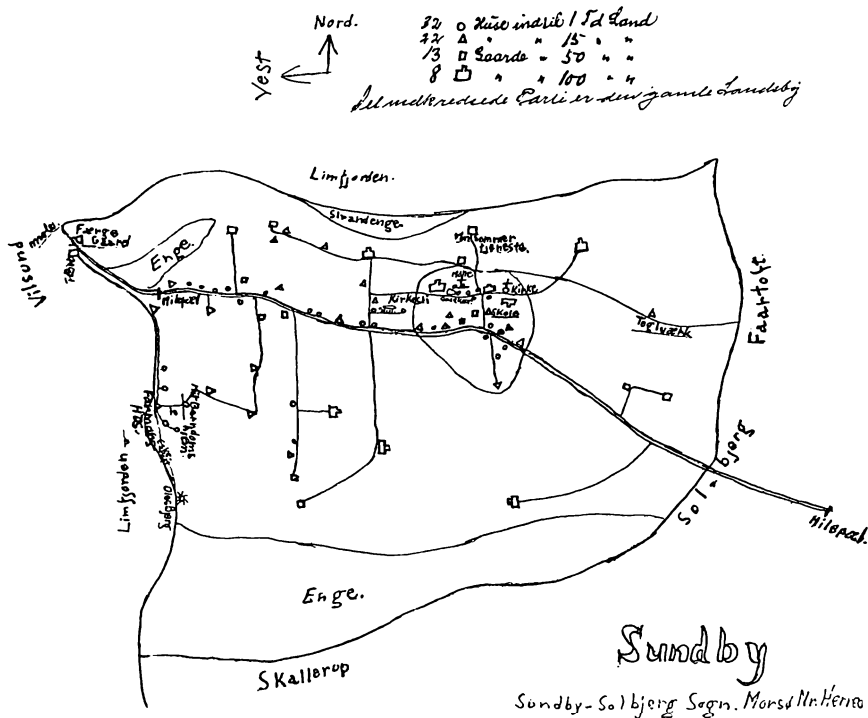
Ditlev N. Ditlevsen

Landmænd var der 8 større Gaarde, 13 mindre Gaarde og 22 Husmænd. Desuden 32 andre Huse, væsentlig Fiskere. Der var Husmænd, der drev Fiskeri som Bierhverv eller omvendt. Faste Husmænd paa Gaardene husker jeg ikke; maaske har en enkelt større Gaard haft en saadan Mand. Jordløse Huse tror jeg ikke, der var. Selv Fattighusets Beboere: en halvtosset Pige med sin Søn og et Par gamle Folk, havde hver sin Plet Jord, hvor de kunde dyrke Kartofler og Køkkensager. Mine Forældre havde en Tønde Land, hvoraf det halve var en temmelig stejl, udyrkelig Bakke. Saa havde de et Par Geder, som kunde springe omkring der. De betalte ikke anden Skat end Hartkornsskat (der var $\frac{1}{4}$ Album) det blev en 5—6 Øre om Aaret, som blev opkrævet paa én Gang. Det kom af, at Far havde en Tønde Land. Havde han haft bare lidt under, havde han sluppet. Den Skat havde de megen Morskab af.

De større Gaarde var alle firelængede og temmelig nybyggede. De mindre Gaarde var trelængede eller vinkelbyggede. Husmandsstedet som oftest 1 længet. I den ene Ende var da Beboelse, i de ældste sjældn mere end 1 Stue, der da baade var daglig og Soveværelse. Gennem Køkken og Bryggers kom man lige ud i Kostalden. Bagved denne, i den anden Ende af Huset var saa Laden. Jeg skal omtale enkelte Ting, som var fælles for disse Husmandssteder og de mindre Gaarde. Jeg taler naturligvis om de gamle. Brændte en Gaard, blev den naturligvis moderne indrettet naar den igen blev opbygget. For det første Alkoven, det med Forhæng eller Panel med Døre i, lukkede Sengested. Dernæst Bilæggerov-

nen, som der fyredes i ude fra Køkkenet og hvorfra Røgen trak op gennem den aabne Skorsten sammen med Røgen fra Ildstedet (Komfuret). Paa Bilæggerovnen stod der en Kasse med Byg til Maltning; hvor der ingen Bilæggerovn var, havde Kassen sin plads ude ved Skorstenen eller paa Bageovnen. En Bageovn fandtes næsten alle Vegne. Selv hjemme havde vi en saadan lille Ovn, som Fader vistnok selv havde bygget. I den bagte Mor Sigtebrød til Jul og Paaske, de eneste to Gange om Aaret, der vankede den Slags. Jeg vil nu omtale de fattiges Liv i en saadan By. Bondegarden skildrer jeg senere i et andet Kapitel. Jeg skulde dog maaske hellere skrive først om Færgegaarden. Om Færgemanden, som han kaldtes, var Forpagter eller Ejer ved jeg ikke. Hans Virksomhed var mangesidig. Han havde Krobevilling og var Postkører. Desuden naturligvis Færgemand. Til at passe denne sidste Bestilling havde han en halv Snes Karle. De sad i en Vagtstue og spillede som Regel Kort naar der ikke var andet at bestille. De, der havde Frivagt, drev lidt Fiskeri. Han skulde give dem Kost og Logi. Ellers var de lønnet med Procenter og de Drikkepenge, der kunde falde af. Paa den anden Side Fjorden var der en Signalmast, hvor forskellig formede, sorte Stykker Træ blev hejst op. Saa kunde Vagten se, hvilken Baad, der skulle ud, om det var en enkelt Mand, 1 Køretøj eller flere Køretøjer. Den største Baad skulde der 8 Mand til at ro, 4 Mand ved hver Aare. Færgfolkene skulde ud i al Slags Vejr. Var det taaget blev der signaliseret med 1 Klokke. Om Vinteren naar Fjorden var tillagt, hvad den var et Par Gange i min Barndom (1888-89 og 1891-92) blev der holdt en rende aaben saalænge Isen ikke var sikker. Hver Nat kl. 2 blev Posten færget over. Denne Post skriver jeg om senere. Der gjaldt strenge Regler for disse Færgekarle, om Ædruelighed især. Det var ogsaa et strengt Liv, særlig naturligvis i haardt Vejr og de havde jo Menneskeliv at tage Vare paa.

At drive Fiskeri var ikke nogen indbringende Beskæftigelse. Fiskerne fik deres Fangst daarlig betalt og deres Redskaber var dyre baade i Anskaffelse og Vedligeholdelse. Til et Baadelag hørte der fire Mand, som ikke alle behøvede at have Part i Baad og Redskaber. Var der f. Eks. 2 om Baad og Redskaber, fik Baaden først 2 dele af For-

tjenesten, Resten blev delt i 4 lige store Dele. Foruden at Fortjenesten var lille og uregelmæssig, var der Dage, hvor man paa Grund af Vejret ikke kunde tage ud, eller Fjorden var om Vinteren lagt til med Is. Saa havde Fiskerne andet tilfældigt Arbejde. Fader var en stor og stærk Mand, men tung i Bevægelse og Tanke og uden personlig Initiativ. Dette forstaaer i bedst naar jeg fortæller jer et Eksempel. Han slog Sten en vinter for Amtet, sammen med nogle andre. Da Stenene blev maalt op, havde han ikke saa mange som de andre; men Vejinspektøren gav ham 10 Kroner ekstra for vel udført Arbejde, hvad de andre ikke fik. — Var der ikke andet Arbejde, tærskede han for Bønderne. For det fik han 75 Øre om Dagen og Kosten. Det var egentlig den gamle Pris for at tærske en Tønde Rug: 2 Mark = 66 Øre — der altsaa var bleven afrundet opefter til 75 Øre om Dagen eller 4,50 Kroner om Ugen. Det regnedes for at være en god Dags Arbejde at tærske en Tønde Rug, naar Halmen skulle rystes op og »gøres i Tag«. Prisen 2 Mark var Prisen for mange ting, næsten en Slags Møntenhed, ligesom en Krone. Endnu for faa Aar siden kostede en Daabsattest 66 Øre. — Alligevel har vel Bønderne ment, at 450 Øre om ugen var noget lidt at forsørge en Familie med. Derfor havde Far ogsaa Lov til at tage en Spand med om Morgenen, hvori han saa fik tiloversbleven Middagsmad eller Mælk med hjem om Aftenen. I det hele var

Bønderne ikke meget for at ville ud med rede Penge. Næsten i alle Forhold var Naturalier en Del af Betalingen. Jeg har allerede fortalt om Tjenestefolkernes Træsko og uld. Jeg vil fortælle om et andet Tilfælde. Næmlig Ildebrændsel. Byen fik sin Tørv fra Solbjerg Mose. 1 Læs Tørv kostede 12 a 15 Kr. frit tilkøbt. 2 Læs Tørv var almindelig hjemme. Havde Far ikke disse Penge kunde Tørvene alligevel faas for Arbejde. Far hjalp Bonden 2 Dage med at ælte eller skære Gaardens og sine egne Tørv. Derefter skulde Mor saa kante og skrue Tørvene og passe dem i det hele i den Tid de laa til Tørrer. Der var over 1 Mil til Mosen, saa det var ikke noget helt ringe Arbejde. Men saaledes hjalp man sig saa, som om der ikke var Penge i Landet. At Bonden kørte Tørvene hjem i samme Køb, er en Selvfølge. — Fiskernes Koner maatte ogsaa tage fat og hjælpe til med at forsørge Familien. Nogle hjalp deres Mænd med Fiskeriet eller solgte Fisken. Andre bandt Fiskenet. Min Moder havde i sin Ungdom lært at sy og væve. De to Professioner fulgtes tit ad. Sypigen og Vævepigen var gerne én og samme Person. En enkelt Gang syede hun et Sæt Tøj til en Fisker eller en Kjole; men mest vævede hun. I det hele var hun fingernem. Hun bandt en Gang en Vaad, et stort Fiskenet; men det var et overmaade sent Arbejde og der var et sørgeligt Misforhold mellem Arbejde og Betaling. Det samme var Tilfældet med et

Sengetæppe, hun strikkede, med en mængde smaa firkantede Lapper med Mønster i, der bagefter skulde strikkes sammen. Men ellers vævede hun. For Vadmel fik hun 50 Øre Alen, for Hør-lærred 75 Øre. Hun kunde tjene en 50 Øre om Dagen, naar hun ogsaa skulde passe Hus og Børn. Og hun fik ingen Ting for at lægge Garnet i Væven. Det var et meget sent Arbejde, hvor hver enkelt Traad skulde stikkes gennem 2 Kamme og paa sin bestemte maade, blev der en Fejl kunde den ses gennem hele Væven. Det tog flere Dage og blev ikke betalt. Det hørte sig til. En Gang vævede hun Lommetørklæder for en Forretningsmand i Nykøbing. Det var Arbejde, som Morbror Karl havde skaffet hende. Det var bedre betalt og her fik hun ogsaa for Ilægningen. — Naar hun saa afleverede sine 30-40 Alens Væv og fik sine 15-20 Kroner udbetalt for Ugers Arbejde, ventede hun, at den gamle Skik vilde blive fulgt: en Paaskjønnelse af Væverskens Arbejde, naar der blev slagtet eller bagt. Hun kunde næsten kræve det. Væverpigens Løn var 35 og 50 Øre pr. Alen. Men saa fik hun Kosten. Den Smule, Mor fik mere kunde hun jo ikke leve af. Desuden var Væven hendes egen. Den havde kostet Penge og skulde vedligeholdes. Gik en Kam i Strykker, maatte den indforskrives fra København. Det var en uhyre omstændelig Historie. Den skulde nemlig laves først. Og den kostede 30 Kroner. Det husker jeg bestemt, fordi det var en Begivenhed, der kostede megen Hovedbrud og Overvejelse. 30 Kroner var mange Penge. —

Og saa hændte det jo ogsaa en skønne Dag, at Bondekongen fed og bred, selvbevidst og selvtilfreds, traadte ind ad Døren med en mægtig Kurv paa Armen. Her maa jeg indskyde, for at være retfærdig, at Bønderne ikke var nær saa kneben med deres Mad som med Deres Penge. — Hun traadte altså ind; pustende og beklagende sig over de mange Bakker, Mor dog havde her-nede, og udbredende sig over Kurvens Indhold. I det hele taget ladende Mor forstaa, hvilken uhyre Ære der overgik Mor, ved at hun — Gaardmandskonen — overskred Bjerg og Dal og højst personlig indfandt sig her i Mors fattige Stue. Men det hændte ogsaa uvægerligt at Mor ved saa ganske at behandle hende som sin Ligemand og høfligt nøde hende til at drikke en Kop Kaffe mere uden at gøre Undskyldning

for det tarvelige Traktement og Opdækning, fik Gaardmandskonen til at føle og opføre sig som det hun var: min Mors Gæst. — Og saa er Gaardmandskonen vel gaaet bort en værdifuld Erfaring rigere. For Mor var opvokset i et ret velstaaende Hjem, efter morslandske Forhold, og havde haft en klog og forstandig Moder. Og Mor havde et stolt, følsomt og saarbart sind. Mindre fintfølede, mere robuste Naturer kommer lettere gennem Verden. Mor holdt meget af Blomster. Hun havde en stor Samling Potteplanter. En træagtig Bladplante med mange Grene gjorde hvert Aar tjeneste som Juletræ. Hun læste ogsaa gerne. Vi havde en lille tilfældig Bogsamling hjemme, der efterhaanden delte Skæbne med andre saadanne Bogsamlinger, hvor der er Børn, særlig for Billedbøgernes Vedkommende.

Vor Skoleordning var i høj Grad middelalderlig ordnet. Der var, som vel andre Steder paa Landet kun én Lærer, der underviste vel indtil 125-150 Børn gennem hele Skoletiden. Disse Børn var inddelt i 2 Klasser: Den yngre »bette« Klasse og den ældre »stuer« Klasse. I den yngste gik Børnene indtil 10 Aars Alderen, i den ældste den øvrige Tid. Drengene og Piger gik sammen; men sad hver for sig i Skolestuen. Den yngre Klasse gik kun 2 Dage om Ugen om Vinteren, 4 Dage om Sommeren. Den ældste 4 Dage om Vinteren og 2 Eftermiddage om Sommeren a 3 Timer (fra 1-4). Ellers var Skoletiden fra 8-4 med 1 Times Middag og ¼ Times Frikvarter hver halve Dag. At ældste Klasse kun havde 6 Timers egentlig Undervisning om Sommeren skyldtes, at da skulde Drengene gøre gavn ved Pasning af Kreaturer eller ved Markarbejde. Hvem der ikke var beskæftiget kunde møde til Undervisning sammen med yngste Klasse. Men det var frivillig. Selv med en dygtig Lærer — og vor Lærer var dygtig — kunde Børnene kun bibringes de allernødvendigste Kundskaber: Læsning, Skrivning, Religion, en Smule Historie og Geografi. Dertil kom, at Præsten, der tilhørte Indre Missjon, naturligvis lagde størst Vægt på Religionsundervisningen og Udenadlæren af Katekismus og Salmebog tog Tiden fra de mere verdslige Fag. Vi havde hjemmefra over en halv Mil til Skolen og det kunde om Vinteren tit være drøjt nok at vinde frem. Særlig oppe i denne Egn hvor der er stærke

Storme og megen Snefald. Men det var en æressag at møde. De andre Drengene gjorde Nar og var der Piger, som mulig havde gaaet lige saa langt, saa trak selv Skolelæreren på Smilebaandet. Vi blev derfor nødig hjemme. Jeg har dog været i Skole, hvor der kun var mødt en 3-4 Drengene, og Læreren sendte os skyndsomt hjem igen, for ikke at blive nødt til at beholde os, maaske mange Dage. Hvad Sne, der kunde samle sig paa Steder, hvor der var Læ, faar I et Indtryk af, naar I hører, at et Sted hvor der paa den ene Side af Landevejen var en Skrænt, paa den anden Side en Tjørnehæk, der kunde vi sætte os ovenpaa Enden af Telegrafpælene. Sneen var haardfrossen og kunde »bære«. Traadene var fuldstændig skjulte af Sneen. Gavlen paa vort Hus kunde være helt tilføjet af Sne. Huset laa med Gavlen op ad en Bakke. Saa matte der graves en Gang til Dels under Sneen for at komme til Høns og Geder. Den Vinter vi gik til Konfirmationsforberedelse, vi havde en god Mil til Præstegaarden, der laa i Nabobyen Solbjerg, legede vi paa en Dam, der laa i et Jordfaldshul. Der havde vi for skik at »springe paa Flager« kaldte vi det. Vi huggede et Stykke Is løs midt ude og saa sprang vi over det. Saa vippede Isen. Jo flere Trin vi kunde tage paa Flagen, jo bedre. Saa hændte det, vi blev vaade om Fødderne. Eller der hændte noget endda værre. Saadan skete det en Dag, at jeg dumpede i til midt paa Livet. Det var paa Henturen og det knagfrøs. Der var ikke Tale om at gaa hjem og jeg maatte derfor sidde med det vaade Tøj hos Præsten. Da jeg kom hjem, var mine Bukser saa stivfrosne, at de kunde staa alene paa Gulvet. Saa fik jeg, hvad der tilkom mig og kom i Seng. Men ellers tog jeg ingen Skade. Den Vinter var det ogsaa at Konfirmanderne i Solbjerg pryglede Skolelæreren. Han havde saa tit pryglet dem og saa havde Smeden anbefalet dem til en Afveksling at prygle ham. Og saadan gjorde de. Havde de saa nøjedes med det, var det maaske endda gaaet; men bagefter smed de ham ud af Vinduet. Han skar sig slemt paa Glasset og maatte paa Sygehus og syes sammen. Bagefter var saa Drengene og Smeden i Forhør. Smeden blev straffet. Drengene kunde ikke blive konfirmeret det Aar og Læreren tog sin Afsked. Det var en farlig Redelighed. Naar Fjorden var islagt løb vi paa Skøjter, og som vi blev ældre, blev vore Ture læn-

gere. En Gang blev vi saa længe borte at Folk var ude at lede med Lygter efter os om Natten. Jeg husker ikke, hvordan det gik mig, da jeg kom hjem. Naturligvis kælkede vi ogsaa. De mange Bakker var jo som skabt til den Sport.

Om Sommeren var vor Legeplads Fjorden og Stranden. Vi var omtrent ligesaa meget i Vandet som paa Landet. En yndet Fornøjelse var det ogsaa at fyre med Tang. I Tangen stegte vi saa Kartofler, som vi spiste. — En flad Strand som hed »Eskeloft« var vor særlige Badestrand. Lidt ude laa en Sandholm, paa hvis udvendige Skraaning der var meget brat og opfyldt med store Sten, der var Østers som vi spiste. — Lidt derfra var en høj og stejl Fjordbakke, der hed »Oles Bjerg«. Oppe paa den laa en Høj, der saa naturligvis hed »Oles Høj«. Jeg har under »Øen« glemt at fortælle, at der paa Mors er mange Kæmpehøje, hvoraf flere er fredede. Her i »Oles Høj« er formodentlig en Viking jordet. Det er et ideelt Sted for en saadan Mand, her har han Udsigt over Fjorden. Det er ikke sikkert, at Manden har hedt Ole. Paa Morbror Karls Mark laa ogsaa en Høj og den var endda fredet og stensat. Karl brugte den til Opbevaring af Roer om Vinteren, hvad han ikke havde Lov til. Den blev kaldt »Karls Høj«, naturligvis fordi den laa paa Karls Mark. Noget lignende kunde jo have været Tilfældet med »Oles Bjerg« og »Oles Høj«. I denne stejle Bakke var der Moller, der stod lodret i Vejret. Heri havde en Mængde Svaler deres Huller. Vi gravede Trin ind i Væggen for at komme op til disse Reder. Hullerne var saa dybe, at vi kunde jage Armen ind til Skulderen og saa var det endda ikke altid, at vi naaede Bund. Naar vi kiggede ind, kom Fuglen farende ud lige forbi vort Ansigt. Saa flagrede den stakkels Fugl frem og tilbage lidt fra os med ængstelige Skrig, mens vi undersøgte Reden. Vi skulde være meget forsigtige, da Skallen paa Æggene er meget tynd og skør. Det var pæne lyseblaa Æg af Størrelse som Spurvæg. Om Foraaret ledte vi efter Vibeæg og disse var ikke vanskelige at finde. Den dumme Fugl viser selv Vej. Den flyver i stedse kortere og kortere Buer ned mod vort Hoved eftersom vi nærmer os Reden. Men den huggede aldrig. I Reden var der 4 eller 5 Æg. Var der 5, var det ikke Umagen værd at tage dem saa var de raadne. Men 3 og 4 kunde nok gaa. Saa blev Æggene prøvet. —

Sank de helt til Bunds med den spidse Ende nedad var de gode. »Sejlede« de, eller viste den spidse Ende opad var de raadne. Ogsaa Mageæg tog vi. Maagen lægger sine Æg paa Sandholme ude i Fjorden. At Vandet ved Højvande skylles hen over Rederne, gør ikke Æggene noget. Men Maagen er farlig. Den hugger. Lynsnart og lodret. Derfor er det bedst at have en Blikspand eller Gryde paa Hovedet og en Sæk over Skuldrene. Den lægger sine Æg i den varme Tid i første Halvdel af Sommeren. Jeg har aldrig set en Maageunge. Jeg tænker, at de ligesom Ællinger, kan svømme øjeblikkelig, og at Forældrene saa fører dem ud paa dybere vand. En mærkelig og morsom Fugl eller Strandløberen eller Stenpikkeren, som vi kaldte den. Det er en lille lysegraa Fugl med mørke Pletter. Den ligner Strandens Stene aldeles og man faar ikke let øje paa den, hvis den sidder stille, hvad den forresten sjælden gør, da den er en meget livlig Fugl. Som den selv er dens Æg. De er i Forhold til Fuglen meget store, omtrent som Vibeæg. De er hvide med skarp tegnede sorte Pletter. Finder man dens Rede er det altid tilfældig f. Eks. naar man leder efter andre Ting, Snegle og Muslinger imellem Strandens Smaasten. Saa forbløffende ligner Æggene deres Omgivelser, at hvis man vender sig bort fra den fundne Rede i Øjeblik og derefter vender sig mod den paany, maa man atter lede et Øjeblik før man faar Øje paa den, endda man nøjagtig ved hvor Reden er. Der er 3 sjælden 4

Æg i Reden. Strandløberen er i Mod-sætning til Viben en klog Fugl. Over-raskes den paa Reden, løber den først et langt Strykke bort, og først da begynder den med sit morsomme Skrig: »Pink, pink, pink« lyder det. Det lykkes den altid at vildlede Fjenden. Dens Unger er noget af det nydeligste man kan se. Smaa, graa, buttede Tingester, der piler afsted med en efter deres Størrelse utrolig Fart. De er ikke større end en Valnød ligestraks; men har lange Ben. Naar de ikke synes, de kan klare sig længere, trykker de sig ned bag en Sten eller lidt Tang og ligger saa musestille indtil de tror, at Faren er forbi, saa piler de afsted igen. Vi gjorde aldrig Strandløberen eller dens Æg Fortræd. En anden Fugl, som jeg aldrig har set paa nærmere hold er »Horsegummen«. I stille Sommeraftener kan man se og høre den. Den flyver i Zigzag, først skraat opad og derefter skraat nedad, og samtidig rundt. Under Opfarten er den stille, men under Nedfarten udstøder den en latterlignende Lyd, som jeg ikke kan gen-give. Hvad mon den flyver efter? Efter Skarnbasser. Disse Insekter, der ellers kravler paa Jorden, er saadan en stille Sommeraften ude at sværme. Dem fan-ger den, maaske ogsaa andre Insekter.

Frøens Kvækken eller Knurren i Engene, Strandløberens »Pink, pink«, Horsegummens Latter og Skarnbassens Brummen, det er den stille Sommer-aftens Lyde i Strandengene og paa Stranden.

Barndom hos Gammelmoer

Der er et fransk Ord, der har holdt sig i Sproget siden den Tid, da det var fint at tale Fransk. Ordet er: grand der betyder: god. »Kom her og se, du har grande (gode) Øjne«, siges der. Og alle siger og skriver: »Det ser jeg grandt« (odt). For ikke længe siden, maaske endnu i finere Familier, siger man: Grandmama. Det betyder Godemoder. Men det lyder jo ikke godt og er saa bleven til Bedstemoder.

Paa Mors siger vi ret og slet: Gammelmoer. Og vi er her i Overensstem-melse med Nordmænd og Svenskere.

I Norge siger de: Gamlemor, og i Sverige: Gamlagumman. Jeg har derfor Lov at tro, at det er den oprindelige Form.

Jeg var hos min Gammelmoer i Thorup til mit sjette Aar. Hun boede i et for en enlig Kvinde temmeligt stort Hus. Der var tre Stuer, Køkken og Bryggers. Huset var ikke meget gammel og der var derfor ikke aaben Skorsten, Alkove og alle disse gamle Indretninger. Det var straatækket og der var en lille Plet Jord og Have til. Hendes Mand, der forlængst var død

dengang, havde været Pottemager, og hun var hans anden Kone. Hun var Moder til 12 Børn og Stedmoder til 2. Morbror Karl boede hjemme hos hende dengang, han var allerede da Fragtmand og havde sine Heste og Vognen staaende i det gamle Pottemagerværksted. Siden købte han sig en lille Gaard i Skallerup, til Dels for sin Moders Penge. Jeg kan huske at han betalte hende Renter og Afdrag. Da han var hjemme, boede han i den ene Stue. Senere stod de to Stuer omtrent tomme. I den ene stod der en Dragkiste og et Skab. I den anden et Par Stole og paa Væggen hang en Bogreol med en Bibel, et Par Prædikensamlinger (Postiller), nogle Romaner og flere Aar gange af et grundtvigsk Blad, »Budstikken«, der spillede samme Rolle dengang som senere »Højskolebladet«. Det nævner jeg, for det er ligesom et Skilt paa Aandsretningen i mange gamle Hjem paa Mors. Indre Misjon er af nyere Dato.

Gammelmoer hed Ane Marie Jensdatter. Som hendes Navn var gammel dags, var hun det ogsaa selv i mange Henseender, navnlig i sin Tale. Hun sagde »ikkun« og »est« for kun og er. Køkkenet kaldte hun »Fram« og »Frammers« o. s. v. Hun var noget svagelig. Hun holdt af Stilhed og stille og hyggelig var der i hendes Stue. Hun havde lidt Penge at leve af fra sin Mands Tid. Desuden spandt og strikkede hun for Folk. Hun holdt af Børn og Folk sendte deres Børn til hende for at hun kunde lære dem at læse og skrive. Børnene holdt ogsaa meget af hende. Dette er dog et mildt Udtryk for mit Vedkommende. Jeg har først senere forstaaet, hvor meget hun var for mig. Børn elsker ubevidst. Det er vanskeligt at skildre, hvordan hun var, fordi hun ikke i nogen Retning var ualmindelig. Hun var stilfærdig, mild og klog. Hun holdt meget af at læse. Hun holdt 2 Blade: En Avis »Morsø Folkeblad« og et Ugeblad: »Søndagsposten«. Dem vil jeg give en nøjere Omtale, fordi den har haft Betydning for mig i en bestemt Retning. Det var et firesidigt Blad, udelukkende fyldt med Romanstof. Jeg husker, at den svenske Forfatterinde Marie Sophie Svartchs Romaner stod i den. En anden Forfatter var Carl Hermann, som jeg aldrig siden har set noget af. Han skrev historiske Romaner. Paa første Side var der altid et Portræt med en kort Biografi under. Indvendig paa 3'

Side et Billede med Tekst. Ellers Romaner. Gammelmoer lærte mig naturligvis at læse, hvad jeg kunde meget tidlig. Da jeg var 4 Aar, fortæller man. Det lærte jeg dog ikke af dette Blad; men af en gammel Bibelhistorie. Derimod naar jeg siden besøgte den Gamle og det gjorde jeg saa ofte jeg paa nogen Maade kunde. Ja, senere da jeg var kommen »ud i Verden« og kom hjem, gik jeg oftest, naar jeg kunde, til hende først og saa siden til mine Forældre. Naar jeg nu besøgte hende med Ugers Mellemlum, skulde jeg læse Romanerne højt for hende af »Søndagsposten«. Og saa fortalte hun mig med stor Nøjagtighed, hvordan Handlingen havde udviklet sig i de Numre, jeg ikke havde læst. Dette bevirkede, at jeg allerede før jeg kom i den store Klasse, kunde mestre bindstærke Romaner. Til Lærerens Overraskelse laante, læste og forstod jeg Dichens »Oliver Twist«, Jane Eyre's »Et Vaisenhusbarns Hændelser«, Cummins »Lampepudderen«. Allesammen Bøger som Børn ellers først læser i en senere Alder. Men Bøger, jeg fik i Sognebiblioteket, var jo gode. Det var de, jeg laante hos Møllersvenden, derimod ikke. Jeg husker »Zun-zun«, »Rødtop«, »Urskovens Døtre«, »Satans Datter«. Og de var skrevet af en ikke ukendt Digter ved navn Louis de Moulin. Men disse Bøger maatte jeg gemme. Fader havde sagt, at han brændte dem, hvis han fik fat paa dem. Og han var en ordholdende Mand.

Jeg husker naturligvis ikke meget fra denne min første Barndom. Taaget erindrer jeg, at jeg var syg. Det var gastrisk Feber. Og at Moders Søster kom hjem, var syg og døde af Tæring. Jeg husker ogsaa, at jeg legede med Gendarmens Sabel. Vi maa derfor i Thorup have haft et Eksempel af dette Estrups forhadte Politi. Min første klare Erindring skriver sig selvfølgelig fra Morbror Karl. Morbror Karl, der gaar som en rød Traad gennem hele min Barndom. Han sad for Borden paa Bænken, jeg i Bænkekrogen. Saa har jeg sagtens bedt ham om en Skraa. Han gav mig i hvert Fald en, og jeg blev naturligvis syg og kastede op. Gammelmoer var rigtig vred og skældte Karl ud. Denne ubetydelige Hændelse husker jeg meget tydelig. Ogsaa »Posten« husker jeg. Han kom jo ogsaa hver Dag med Avisen. Han havde en skæv Mund, der strammede den ene Kind stærk og trak det ene

Øje nedefter. Han var Uvenner med hele Byens Hunde. Naar der blev Hundeglam gennem Byen vidste Folk, at det var Posten. Han stak efter dem med sin Kæp. »Det er hans egen Skyld, for han driller dem«, sagde Folk. Det syntes mig at være morsom, saadan at gaa rundt til Folk med Aviser og Breve. Saa fik jeg fat i en gammel Taske af Karls og nogle gamle Aviser, som jeg saa gik rundt til Naboerne med. Sidste Gang jeg var hjemme, gik jeg, som saa tit før, til Gammelmoer først. Da jeg stod udenfor, hørte jeg Summen af Barnestemmer, men tænkte ikke noget ved det, det var saa naturligt, at der var Børn hos den Gamle. Men da jeg kom ind var Huset omdannet til en rigtig Skole med en rigtig Lærerinde. Af hende fik jeg at vide, at Gammelmoer var flyttet ned til Jens Sørensen, hos Moster Mariane. Der gik jeg saa hen. Og her traf jeg hende. Hun var kommet til at se meget ældre ud, hendes Haar var hvidere og hun sad stille hen i sin Stol. Sit Blad havde hun endnu; men jeg blev ikke opfordret til at læse højt for hende, som jeg plejede. Hun var saa mærkelig tavs. Det var saa trist, syntes jeg, og jeg har ikke været hjemme siden. Moster Mariane var en udmærket Kone i alle Maader; men hun talte meget og hun talte meget højt, det har den Gamle vel ikke kunnet taale. Noget efter flyttede hun hjem til min Mor, hvor hun levede sine sidste Aar. Hun døde 1908, 77 Aar gammel.

— — —

I Nærheden af Gammelmoers laa der et ældgammelt Hus med indsunken, mosgroet Straatag. Mod Nord gik Taget helt ned til Jorden. Her boede gamle Niels Kristian og hans Kone Grethe. De havde en Smule Jord og en Ko. Alle deres Børn var i Amerika og sendte dem Penge til at leve for. De var begge saa gamle, at de rokkede omkring ved en Kæp. Her holdt jeg meget af at komme. Baade mens jeg var hos Gammelmoer, som ogsaa siden. — Naar Niels Kristian saa mig, sagde han: »Det var ret, at du kommer og ser til mig. Du bliver jo en bændig Kaal«. Han er den eneste, jeg har hørt bruge Ordet »bændig«. Der er ingen Tvivl om, at dette Ord eksisterer eller har eksisteret. Ordet »ubændig« kender jo enhver. Men jeg har hverken hørt eller læst det nogen Steder. — Niels Kristian havde en mærkelig Bog, der var til megen Latter og Morskab i hele

Byen. Jeg lo ikke af den, men var lykkelig, naar jeg fik Lov at se og læse i den. Den bestod af et mægtigt langt Stykke Skind. Paa dette Skind syede Niels Kristian gamle Almanakker, Romaner o. s. v., som han fik her og der fra. Den ene Bog tæt ved Siden af den anden, saa det hele dannede én mægtig Bog. Den var allerede et Par Alen tyk. Og der var megen Skind endnu. Den var hans Maal at faa hele Skindet fuldt. Saa havde han Bøgerne saa rart i en Samling, sagde han. Og der var ikke noget i Vejen for at to Mand kunde læse i den samtidig. Hver fra sin Ende. — Han var en pudsig Fyr og en gudbenaadet Spilopmager. Der gik et Utal af Historier om ham. Her er én. — Mens man en Dag i Høstens Tid sad og spiste Melmad paa en Gaard, kom Niels Kristian stavrende og stak Hovedet ind gennem det aabne Vindue. Og uden Indledning, som det var hans Vane, siger han: »Hvis jeg var jer, saa vilde jeg byde mig ind og faa en Bid med«. Ih. Ja! Han skulde da være sa god«. Han satte sig saa i god Ro og Mag til at spise sammen med de andre. Da han var færdig, rejste han sig og gik; men i Døren vender han sig og siger: »Det er sandt, jeg glemte at fortælle, at den rødbrogede Ko var kommen løs og stod henne i Havren«. »Hvi da, din Stommel!« raaber Manden. »Kunde du ikke have sagt det straks, nu staar den vel og splitter os det hele ad«. Ud farer Manden. Niels Kristian efter. Men da de kommer udenfor Gaarden, staar den rødbrogede tøjret som sædvanlig. »Den er jo ikke løs«, siger Manden. »Nej, vist saa«, siger Rævepelsen, »da jeg saa, at den var løs, tøjrede jeg den naturligvis. — Men derfor synes jeg ogsaa, at du kunde lade mig tage et Par Havreneg med hjem til min Ko«. »Hæ, ja, det kan du jo saa«, siger Manden noget mistroisk. — Se, saaledes fik Niels Kristian Melmad og hans Ko Havreneg. Rent ufortalt, at den rødbrogede naturligvis slet ikke havde været løs. Saadan var Niels Kristian.

— — —

Da jeg var 6 Aar, gik jeg i skole, det første halve Aar i Thorup. Derefter flyttede mine Forældre til Sundby. Læreren i Thorup var meget gammel og meget gammeldags. Det var hans uforgribelige Mening, at Børnene ingen Ting lærte, hvis det ikke blev pryglet ind i dem. Særlig syntes jeg, det gik ud over mig. Han slog med Kanten

af en Lineal og han slog i Hovedet. En Mand i Byen gik med et vanskabt Øre, som samme Lærer havde skaffet ham. Naa, det halve Aar gik uden at der skete mig større Men. — Nogle Aar efter, da jeg og min Fætter, der hed ligesom jeg og var nogle Aar ældre, var sammen hjemme hos Gammelmoer, kom det paa Tale, at vi havde haft det særlig slemt hos ham begge to, og saa fortalte den Gamle os hvorfor: »I 1864, da hendes Mand, efter hvem vi var opkaldt, og Skolelæreren endnu var i deres bedste Alder, men af en eller anden Grund ikke var indkaldt, gik Læreren rundt og opfordrede Folk til at gaa frivillig med. Han kom da ogsaa til hendes Mand; men han svarede, at den Dag, Skolelæreren rejste,

kunde han komme om og tage ham med. Saa kunde de jo følges ad. Det kunde Skolelæreren aldrig glemme, og derfor var han særlig paa Nakken af Børn af den Familie og ganske særlig mod dem, der bar hendes Mands Navn«. — Nogle Aar efter tog han sin Afsked som en meget gammel Mand og efter at have været Lærer ved den samme Skole i 50 Aar. I den Anledning blev han Dannebrogsmænd og der skulde saa holdes en større Festlighed for ham i Forsamlingshuset. — Der skulde foreslaas en Sang ved Bordet. Og en Gaardmand, der havde faaet særlig mange Prygl i sin Skoletid, foreslog da Sangen: »At Slyngler hæves til Ærens Top«. Og den synes jeg ogsaa passende, de kunde have sunget.

Sommertjeneste paa Bondegaarden

Som jeg før har skrevet, kommer Drengene og stundom ogsaa Pigerne ud at tjene om Sommeren, naar de er kommet i den ældste klasse. Drengene for at passe Kreaturerne. Der blev ikke gjort nogen Undtagelse for mit Vedkommende. Mine Forældre var særdeles tilfreds med den Plads, de havde skaffet mig. Det var paa en lille Gaard, der laa ude ved Strandengene. Foruden mig var der Tjenestefolk, en Karl og en Pige. Der var 8 Køer og vel lige saa mange Ungkreaturer, 5—6 Par Faar og 2 Heste. Manden var bekendt for at være »sær«. Der var en pinlig Orden og Renlighed paa hans Gaard. Hans Mødding var et helt Ingeneurarbejde, den var sat efter en Snor, sagde man. Man paastod, at i Laden laa ikke to Straa paa tvers af hinanden. Hver Ting havde ikke alene sin bestemte Plads; men skulde ogsaa staa paa en bestemt Maade. Og som det allerlatterligste sagde man, at han striglede sine Køer, en Behandlingsmaade, som Køerne imidlertid befandt sig udmærket ved. Desuden førte han Dagbog over Vejret og over Arbejdet paa Gaarden. — Kort sagt: han var sær. Sagen var, at han var lidt ud over det almindelige, at han ragede lidt op over det øvrige Smaakrav i Byen. Og det taaltes ikke der, ligesaa lidt som forøvrigt andre Steder. Grunden til mine Forældres

Tilfredshed var som Far sagde: »Der lærer han Orden og faar Lov at bestille noget«. To Ting, som man mente, jeg vilde faa Brug for siden i Livet. At jeg var af en noget anden Mening, var der ingen, der brød sig om. Jeg blev heller ikke skuffet. Jeg fik rigelig Mad og ogsaa rigelig Arbejde. Men Folkene var venlige og flinke, saa jeg blev heller ikke misbrugt i nogen Maade. Den 1' Maj drog jeg saa afsted. Før jeg gik, fik jeg kort og fyndig besked af Fader: »Hvis du ikke skikker dig sådan, at du kan blive i din Plads, ved du, det kan ikke nytte, du kommer her hjem«. Moders Tale var noget længere og kan sammenfattes saadan: »Vær flink og villig. Gør hurtig og rask, hvad du bliver sat til. Svar pænt, naar der bliver talt til dig«. Tidlig paa Formiddagen gik jeg. Det er ikke pænt at komme for sent i Plads. I Dagens Anledning havde jeg pænt Tøj paa. I en Bylt havde jeg Dagligtøjet og et Par Skjorter. Træskoene paa Fødderne. Saa gik jeg op over Bakkerne, lidt beklemt. Mor blev staaende og saa efter mig. Jeg kan ikke detailleret beskrive, hvad der hændte mig de Somre, jeg tjente paa denne Gaard. Jeg husker enkelte minddeværdige ting og saa de aarligt tilbagevendende Begivenheder. Jeg haaber dog, det skal lykkes for mig at skildre nogenlunde, hvorledes Dagen

gaar for den saa ofte beskrevne, som Regel i drøvelige Toner, Hyrdedreng paa Landet. Og samtidig give jer et Billede af, hvordan Livet leves paa Bondegarden.

Først vil jeg bede Jer følge med en Tur gennem Gaardens forskellige Rum. Vi begynder først i Storstuen eller Skabsstuen, fordi der staar Gaardens Skabe, Kister og Dragkister. Den er, som ogsaa Navnet siger, stor. Skabene staar langs Væggene, og Midten af Stuen er fri. Den kunde lige saa godt hedde Gildestuen, da den bliver brugt til og er som skabt til at holde Gilde i. Her kan et ambulat Langbord med løse Bænke i en Fart stilles op naar der skal spises og lige saa hurtigt igen fjernes, naar der skal danses. — Fra Storstuen gaar vi ud i Gangen, hvorfra Hoveddøren fører ud i det fri. Her hænger Kørekappe og Fodpose, Stadsseletøj og Pisk, og er Manden Jæger, hænger her Bøsse og Jagttaske. Paa Gulvet staar Fodtøjet, som ikke bruges til daglig. Gangkammeret eller Sengekammeret bruges af Haandværkere og andre, som skal overnatte paa Gaarden. I Gavlen over Storstuen er der ofte et Gæstekammer. Fra Gangen kommer vi ind i Dagligstuen, der er hele Gaardens Beboeres Spise- og Opholdsværelse. Langs Vinduerne ud mod Gaardspladsen løber en panelfast Langbænk. Indenfor denne staar Langbordet. Bænken gar rundt om Bordenderne. Paa den anden Side Bordet staar en løs Langbænk. Dette, Bilæggerovnen og Bornholmeruhret, er Stuens vigtigste Møbler. Bag Gangen ligger Lillestuen eller Væverstuen. Her staar Væven, hvis man har en saadan. Den er desuden Værksted for Skrædder eller Sy pige og Sadelmager. Under Lillestuen er der Forraadskælder for Mælk, Øl, Brød, Smør, Ost og Saltkarret. Fra Køkkenet fører en Gang ud til Bryggerset. Ved den en Side af denne Gang er der Spise- og Pige-kammer, ved den anden Side Gaardmanden og hans Families Sovekammer. I Bryggerset er der Bageovn og Grubekedel (Vaskekedel). — Her vaskes, brygges, slagtes, bages, kærnes Smør o. s. v. — Herfra fører Stuehusets anden Dør ud mod Gaardspladsen: Bryggersdøren. Vi kommer nu ind i Hestestalden, hvorfra tre Døre fører ind til Karlekammeret, Køernes Vandingsgang og til Hakkelseloen. Karlekammeret er anbragt her for at Karlen i en Fart kan komme i Stalden, ikke alene i Ildebrandstilfæl-

de; men ogsaa hvis en Hest skulle komme løs i Nattens Løb, hvor den da i Mørket kan gøre Skade paa sig selv og de andre Heste eller lave Ulykker paa anden Maade. Karlekamrene har et daarligt Ry paa sig for Usundhed, Svineri o. s. v. Der har endogsaa en Gang været nedsat en Kommisjon for at undersøge den Sag. De behøver ikke at være usunde, fordi de ligger ved Stalden. Passende Udluftning og Renlighed kan gøre dem ret hyggelige at bo i. Det beror naturligvis meget paa Karlene selv og Gaardens Skik i det hele. I Vandingsgangen staar et Vandtrug hvorved Køerne vandes om Vinteren. Dette Vandtrug pumpes fuld fra Brønden ude i Gaarden. Er der ingen Pumpe paa Brønden; men en Vinde, lader man Vandet løbe i Trærenden ind i Stalden, der er løse og kan tages bort. I Hakkelseloen staar Hakkelsemaskinen. Over Hakkelselo og Rummet til Roerne ligger Mølleloftet, hvor Kærnene staar. I Hakkelseloen er en Sæketud, hvorigennem Melet løber ned i den nedenfor fastgjorte Sæk. Fra Loftet fører en Stige op til Møllens Platform paa Taget. Over Kostalden er der Høloft (Agerhøj). Fra Vandingsgangen fører en Stige op til Loftet, hvorfra Høet smides ned i Gangen for siden at bæres ind til Kreaturerne. Over Faaresti m. m. er ligeledes et Loft, hvor der er Enghøj. Endnu maa jeg tilføje, at Tegningen af laden er for kort. Korngulvene og Langloen skulde have været bredere. Over Stuehuset er der Kornloft. Stuehuset kaldes paa Mors »Raalingen« (æ Raaling).

Forskellige Ting, der er ejendommelig, karakterisk for den vinkelbyggede Gaard, som jeg har foretrukket at kalde dette mindre Landbrug, maa jeg omtale, ogsaa fordi det berører Spørgsmaal, der lige er blevet løst, og et Spørgsmaal, som ikke er løst og maa ske aldrig bliver det helt. Det første er den gamle Bondes Forhold til hans Husdyr.

Han vaager over Koen, når den skal føde Kalven. Da han fører Dagbog i hvert Fald over den slags Ting, behøver han ikke at vaage mange Nætter forgæves. Det er jo heller ikke sikkert, at Koen kælder om Natten; men derfor bliver der alligevel vaaget over den. Staar den i Baas sammen med en anden Ko, bliver den flyttet over i en anden Baas. Naar Kælvingen er overstaet, bliver Kalven gnedet tør med en Halmvisk. Kalven brøler et lille spædt:

»Bøh«, som Koen besvarer. Vil man glæde Koen, bæres Kalven op til den, at den kan slikke og snuse til den. Nu bliver Kalven, der knap kan staa ene langt mindre gaa, baaren hen i en lukket Baas. Koen malkes, Kalven faar lidt af Mælken og Grisene resten. Koen faar ogsaa et Foder bestaaende af Rugbrød, der er opblødt i Brændevin. Koens første Mælk er ganske overordentlig fed, næsten tyk, og er ikke tjenlig til Menneskeføde de første Dage. Kalven faar Mælken blandet med Vand, i Førstningen lidt, senere mere, for at undgaa den frygtede Sygdom: Kalvediarrhoe. Der vaages nu videre ved Koen, indtil Efterbyrden er kommet. Hele Tiden sørges der for, at der under og omkring Koen er strøet med frisk, ren Halm. Dette skiftes derfor flere Gange. Passes alt dette omhyggeligt, er Koen frisk igen allerede efter en Dags Forløb, og har samtidig glemt Kalven, der paa sin Side heller ikke bryder sig om andre end Pigen, der giver den Mælk. Saadan foregaar denne vigtige Ting, passet med Omhu, ikke alene fordi Ko og Kalv repræsenterer en Værdi; men ogsaa fordi den gamle Bonde er Dyreven, er saadan indlevet med sine Dyr, at det regnes for Mishandling at bære sig anderledes ad. — I Storbedriften, hvor Proprietæren eller Godsejeren selv er for fin til at beskæftige sig med den Slags Ting, og Folkene af mange Grunde ikke er interesserede eller ikke bliver betalt for det ubehagelige Ekstraarbejde, faar Kælvingen som Regel Lov til at passe sig selv. Saa staar Koen om Natten og klarer sig selv, bunden i Baasen sammen med en anden. Og om Morgenen er der en enkelt Mand til at rydde op. Det bliver gjort saa som saa. Saaledes er Kalven bleven tør af sig selv. Koen har ligget i Svineri, er ikke bleven malket straks, intet Ekstrafoder faaet o. s. v. Resultatet bliver, foruden at Ko og Kalv lider unødvendig, at Kalven stundom er død og at Moderen kommer sig senere, giver mindre Mælk o. s. v. Men det kan ogsaa give Anledning til den frygtelige Sygdom, Kælvefeber, der er smitsom. Saa først begynder man at vaage, for nu er det — lovbealet. Det er Forskellen paa Smaadrift og Stordrift. Et enkelt Eksempel, der er mange andre, som jeg siden skal komme til, forsaa vidt de vedrører Bogens Plan. Det er en Selvfølge at der ogsaa vaages hos Hesten, naar den skal fole. Den beholder jo, som bekendt, sit

Føl det første halve Aars tid. Det samme gør Soen og Faaret. Det er kun Koen, der mister sin Kalv, fordi Koens Mælk er for værdifuld. Jeg har dog set, at en Ko har faaet Lov at beholde Kalven hos sig den første Tid (om Sommeren); men ikke længere end Raamælkstiden. Men da Kalven saa vænner sig til at patte Moderen, faar man den ikke saa let til at drikke af Spanden senere. Af Raamælken kan der laves Pandekager, som der hører Øvelse til at spise. Men mange kan godt lide dem. De er meget fede. Der bliver saaledes vaaget hos Koen, Hesten (Øget) og Svinet (Soen). Kun Faaret kan uden Fare passe sig selv.

Jeg vil nu omtale et for Koen skadeligt Insekt, nemlig Oksebremsen. Den lægger sine Æg i Koens Hud (Skind), idet den gennemstikker Skindet med sin spidse Læggebraad og samtidig lægger Ægget. Dette udvikles nu indenfor Huden, og Larven foraarsager en Slags Byld, der brister, naar Larven er fuldt udviklet. Den falder til Jorden og udvikles der videre til færdigt Insekt. Det er en Bi-lignende Bremse eller Hveps og dens Stik er Aarsagen til Kvægets Bissen. Bremsen udstøder en summende Lyd, og saa ved Koen Besked og stikker i Rend og standser ikke, før den er naaet Stald eller Skygge. Hvor Solen ikke skinner kommer Bremsen nemlig ikke. Koen er nu foruroliget, og den æder ikke og faar ikke Ro til at tygge Drøv. Følgen er at den giver mindre Mælk. Dertil kommer at den paa sin Løbetur kan ødelægge Sæd og andet. Derfor trækker den omhyggelige Smaabonde ogsaa sine Køer i Hus i den varme Tid midt paa Dagen og giver dem saa i Stalden et Grøntfoder, hvorefter de i Ro kan tygge Drøv i Baasene. Drøvtygningen er aldeles nødvendig for Koens Fordøjelse og derigennem for dens Mælkeydelse. Delvis Udeladelse eller Forstyrrelse af denne Proces virker skadelig for Koens hele Fysik. Og Bremsens Larvehuller ødelægger Hudene, idet de nemlig lægger deres Æg i det allerbedste Stykke af Skindet, nemlig langs med Ryggen. Her kan nemlig Koen ikke komme til at gøre dem Skade hverken med Horn eller Hale. Jeg havde Ordre til at klemme Larverne ud, saasnart jeg opdagede dem og trampe dem ihjel. Det er ikke behageligt for Koen at have disse Larver siddende i Huden, og en Ko, som har mange, giver meget mindre Mælk, end

den ellers ville have gjort, og den afmagres. Den Skade, Bremsen gør, er opgjort til Millioner af Kroner aarlig, og der er fornylig (1923) vedtaget et Lovforslag til dens Udryddelse. Allerede i min Barndom, ja, naturligvis meget længere siden, kendte man dens skadelige Indflydelse og tog sine Forholdsregler imod den, så godt man forstod, og først nu begynder man at tænke paa at udrydde den. Hvilket viser, at Lovgiverne er meget mere optaget af Partistridigheder og personlige Chikanerier end af nyttigt Arbejde. Med det samme vil jeg omtale nogle andre skadelige Insekter, der dog nærmest maa betragtes som betydningsløse i Forhold til den først beskrevne. Der er først Hestebremsen, der ligner Oksebremsen, men er meget slankere, næsten hvæpseagtigt bygget. Den lægger ikke sine Æg i Huden, men paa Haarene. De (Æggene) er gule og sidder meget faste paa Haarene. Hvad der bliver af Larverne, ved jeg ikke, de udvikles ikke paa Hesten. Desuden bliver Hestene striglede grundigt hver Dag og kun faa af Æggene bliver sagtens udviklede. Den er ikke nær saa almindelig som Oksebremsen. Et andet Insekt er Hestefluen, der lægger sine Æg i Hestens Næsebor og kan gøre Hesten aldeles vild af Skræk og Kløe sagtens. Æggene foraarsager Næseflod, hvorved Æggene bliver fjernet igen. Flodden danner vel nu en beskyttende Hinde om Æggene, der udvikles i Jorden. I Faarets Uld lever Faaretægen, en flad, væggeluslignende Tægeart, der borer sig fast i Faarets Hud. Den kan give Anledning til den kendte Hjerne sygdom hos Faarene, der kaldes »Drejesyge«, idet den lægger Æg i Faarets Næsebor. Slikker Faaret ikke alle disse Æg ind i Munden, saaledes at de gaar den naturlige Vej gennem Maven og med Ekskrementerne ud, kan de udvikles i Næsehulen, hvorefter Larven gennem denne trænger op i Hjernen og foraarsager Sygdommen. Tægen er ikke almindelig, og det er langt fra alle Faar, der har den, ligesom »Drejesygen« er overordentlig sjælden. I det lille Landbrug behandler man saaledes sine Husdyr med mere Omhu end der vises dem i det store Landbrug; men ikke alene Koen og ikke alene i de omtalte Tilfælde. Navnlig er Hesten Genstand for Omhu. Den holdes pænt striglet, den mishandles ikke unødigt, den anstreges ikke over Evne. Betegnende er et Ord hjemme fra: »Man

kan klappe en Hest fed!« siges der. Dermed menes selvfølgelig ikke, at man kan nøjes med at klappe den, men at en god Behandling er den halve Pleje.

Ikke alene Dyrene behandles godt i det lille Landbrug; men ogsaa Jorden. Køres der Gødning ud, er det langt fra ligegyldigt, hvem der kommer til at sprede det. Dette Arbejde er paa Mors Pogens. Det gælder om at ryste den dygtigt ud, saa der ingen Klumper er, og faa den ud i Hjørnerne og til Siden af Marken, saa al Jorden bliver gødet. Er Marken pløjet, bliver Hjørnerne, hvor Ploven ikke kan gaa, gravet med en Greb. Derefter bliver Marken harvet og tromlet, saaet og atter harvet og tromlet. Og nu kommer et Arbejde, der ikke kendes paa de større Gaarde. Dette Arbejde er Drengens og bestaar i at samle Stenene af Marken. Hvor en Sten ligger og breder sig kan intet Straa vokse op. Saa fik jeg en Sæk bunden om Livet og en Trillebør fik jeg med, og gik saa Ager op og Ager ned, opsamlende alle de større Sten i Sækken. Var Sækken fuld eller blev den for tung, bar jeg Stenene hen i Trillebøren for siden at trille dem bort. Siden, naar Sæden var bleven et Par Tommer lang, var det mit Arbejde at skære Tidsler med en Stok, paa hvis Ende der var anbragt en lille kort Kniv. Hvor der staaer en Tidsel, kvæles Kornstraaene i den nærmeste Omkreds. Tidslen skal derfor fjernes. At det er Drengens Arbejde er naturligt, han har de mindste Fødder, og det er Arbejde, der passer for hans Kræfter. Foruden disse Arbejder maatte jeg i min »Fritid«, det vil sige den Tid, jeg fik tilovers fra Kreaturpasningen: grave Køkkenhaven, luge, feje Gaardsplads, løbe Ærinder o. s. v. Køerne optog ikke al min Tid og jeg maatte saaledes gøre anden Gavn. Drengen i Nabogaarden havde dobbelt saa mange Kreaturer og langt længere til Gaardens Mark; men havde det alligevel langt bedre, fordi han ikke skulde bestille andet.

Havde jeg det ondt? Det tror jeg ikke man kan sige. Som før sagt, var Folkene flinke og venlige, Arbejdet var friskt og sundt i den fri Luft, det oversteg ikke mine Kræfter og havde ingen Jag, jeg kunde rette Ryggen eller hvile mig om jeg syntes. Naar Hyrde drengene alligevel er bleven særlig beklaget i Litteraturen, er det ogsaa nærmest fordi, han mange Steder, ogsaa hjemme, blev behandlet uvenligt og

sjælelig raat. Dette fremgaar ogsaa af Aakjærs »Vredens Børn«, hvor det ikke er Arbejdet, Aakjær drager til Felts mod, men derimod netop Sjælsraaheden. Bogens Hyrdedreng kommer jo til sidst til en mere forstaaende Mand, hvor han har det godt, ikke legemligt, men aandeligt. Anton Nielsens klassiske Fortælling »Hyrdedrengen« (Ved Sengetid titte vi ind i et fattigt Hjem« o. s. v.) er kun en følsom Solstraalefortælling i den Tids Smag.

I ser, at med den Omhu, alting bliver passet i det lille Landbrug, maa dette give et langt større Udbytte forholdsvis end det store, hvor man vilde smile ad Ting som Stensamling, Tidselskæring og Hjørnegravning m. m. m. Ting, som dog konsekvent gennemført, har sin uhyre Betydning. Og forstaaer man det, forstaaer men ligeledes, at Udstykning af større Godser og Gaarde vilde være til Gavn for Samfundet. — Derfor er Ekspropriationsparagraffen i det socialdemokratiske Program et af dette Programs allerbedste Paragraffer. Men for at Udstykningen skal være varig og Jorden ikke blive fordyret eller samlet igen ved Handel, maa det være Statens Ejendom. Derfor er det ogsaa et af de sværeste Punkter at faa gennemført, da den angriber noget af det mest urørlige, det nuværende Samfund kender: den private Ejendomsret. Men blev det gennemført, vilde Indvandringen til Byerne fra Landet delvis ophøre og Byerne vilde miste noget af sit Befolkningsoverskud og -udskud. Vi vil nu se lidt paa Dagens Arbejdsdeling og Maaltiderne med mere.

Det er en Midsommerdag i Høhøstens Tid. Arbejdstiden er ikke til at tage fejl af, den er fra Sol staar op til Sol gaar ned. Saa kommer Manden ved Firetiden om Morgenen og kalder paa sine Folk. Og vi staar op og gør vor Morgengerning: Pigen malter Køerne, Karlen strigler og fodrer Hestene, og jeg gaar ud i det dugvaade Græs og flytter de Ungkreaturer, der har ligget ude om Nnatten og Faarene. Siden trækker jeg Køerne paa Græs og samles saa med de andre til Dagens første Maaltid: Davren. Den bestaar af stuede Kartoffler med Flæskestumper i, og Mælk og Brød, paa denne Tid af Aaret kold Sødme med Fløden paa og Smørrebrød til. Et solidt Foder; men alle har jo ogsaa arbejdet en god Times Tid. Efter Davren tager Mand, Pige og Karl i Engene; mens jeg renser Stald og hvad andet, jeg har faaet Besked

paa. Kl. 9 kommer Høfolkene hjem, og nu spises der Formiddagsmelmad, et langt Ord, men dansk. Ordet Frokosti første Halvdel er Latin og betyder »tidlig« eller saadan noget. F. Eks.: Fromesse. Modsætningen er Vesperkost, der paa Mors hedder Eftermiddagsmelmad. »Vesper« = Aften. »Vespersang« = Aftensang. Nu kunde man synes, at Høfolkene kunde have faaet sin mad ud i Engen, istedetfor at spille Tiden med at gaa frem og tilbage den stundom ret lange Vej. Ih! Hvorfor det? Det har ingen Jag, Leen skal alligevel »stenes« = slibes. Og saa er det ikke Skik og Brug. Manden vilde komme i daarligt Ry, hvis han gav sine Folk smurt Mad. Den Ting kan de besørge selv. Saa sidder da Karlen paa øverste Ende af Langbænken og skærer Brødet paa gammeldags Vis med en Brødkniv, alle smører selv Smør eller Fedt paa, skærer Paalæg af det spegede Oksekød eller det røgede Faarelaar. — Men der vanker ikke Kaffe. Denne Drik, som nu nydes i Tide og Utide, faar man kun én Gang om Dagen. Jo, maaske om Høsten, den rigtige Høst. — En Arbejdsdag fra Kl. 4 om Morgenen til Kl. 9—10 om Aftenen kan synes lang; men nu er der gaaet rigelig en Time med dette Maaltid. Til Middag trækkes Køerne hjem, som jeg alt har fortalt. Efter Middagsmaden, som kaldes »Ojen«, andre Steder i Jylland »Unnen«, soves der Middagssøvn til Kl. 2. Saa er det »Drøvtidavs«, og saa faar man Dagens eneste Kop Kaffe med en Knald brun Sukker (Candis) til. — Ordet »Drøvtidavs«, Drøv-tidavs, er mærkeligt og ejendommeligt for Mors, tror jeg, jeg har ikke hørt det andre Steder. Det kan ikke betyde andet end »den Tid paa Dagen, da Køerne tygger Drøv«. Saa gammel maa Skikken være, tænker jeg, at trække Køerne paa Stald i den varme Tid, at der har dannet sig et helt nyt Ord som Følge deraf. En mærkelig Ed, der ogsaa, saa vidt jeg ved, er ejendommelig for Mors og maaske Thy er »Dækenfohen« = »Djævelen for (fare) hen«. Det kan ikke være andet end en folkelig Omskrivning af det bibelske »vig bort, Satan!« Det er altsaa en Besværgelse af den onde Aand, der er faret i Tingen, der ikke vil »makke ret«, og ingen Paakaldelse, der jo er mere almindelig.

Nu tror I vel, at Dagen gaar let og behagelig for mig, at jeg bare skal trække ud og hjem og flytte dem i Mel-

lemtiden. Men saadan en stump Størelse paa 10—11 Aar kan godt have sit at trækkes med, især det første Aar. Paa Mors bliver Kreaturerne koblede sammen, et Arbejde, hvortil der hører Øvelse og Rutine, og saa kan det endda være vanskeligt nok at styre utaalmodige Køer, der i daarligt Vejr længes efter Stalden, eller rebelske Kalve, der altid vil vende sig den modsatte Vej af den, de skal. Saa kan Tøjret sprænges, og saa slaas der vel en Knude paa, tror I? Nej, saa skal det splejSES eller »spidskes« som vi sagde. Det var noget af det første, Manden lærte mig, og da han var en taalmodig Mand og lærte mig det godt, blev jeg snart dygtig i denne Idræt. Naar der skulde splejSES et Par Skagler til Seletøjet, sagde Manden gerne: »Lad Ditlev gøre det, han kan«. Og saa splejsede jeg, revnefærdig af Vigtighed over det betroede Hverv. Hvad der særlig kunde drille, var Faarene. De staar sammen to og to paa samme Tøjr. Undertiden river saadan et Par Tampe sig løse og løber hen til andre Par. Og nu kan de to Par snøre og snøre og vikle hinandens Tøjr ind i et saa haabløst Urede og saa haardt sammen, at der skal stærke Fingre til og en englelig Taalmodighed. Navnlig det sidste var det smaat med, og det kunde jo hænde, at et Par Arrigskabens Taarer banede sig Vej op i Øjnene, og at Faarene fik nogle velmente Dunk i Siderne. Men var det overstaet, var det ogsaa straks glemt, og medens Faarene sendte et sørgmodigt: »Mæh-æh-æh!« efter en, har jeg vel stemt op min »nyeste« Vise:

En Sang og en Hilsen jeg til dig
vil skrive,
min Pige, som jeg har saa inderlig kær.
Og den vil jeg til en Erindring dig give,
fordi du ej længer min Kærest vil vær.
Du skal ikke tro, at jeg taber mit Mod,
fordi du mig foragter og er mig
for god.

Du skal ikke tænke, jeg for dig sørge,
fordi at vor Troskab skal endes
med Sorg.
Maaske du dig glæder, hvis du
kunde spørge,
at jeg gik i Sorg og Bekymring for dig.
Nej, det gør jeg ej, at ta' mig det
saa nær,
at sørge for en, som saa utro vil vær.

Og Dagen gaar, og det bliver Aften. Engfolkene kommer hjem til Dagens

sidste Maaltid, før man gaar i Seng: »Nætteren«, »æ Nætter« (Nadver). Den bestaar af Vandgrød, kogt paa Byggryn. Det er jo noget magert, selv om der vanker Sødmealk til. Der koges da ogsaa et Stykke Flæsk i Grøden. Dette Flæsk spises ikke; men da intet gaar til Spilde, tænker jeg, det stuves sammen med Kartofflerne næste Morgen. Selvfølgelig skal der Salt i Grøden, særlig nu, Flæsket har gjort den »fed«. Det har man en Historie om: »I en Gaard var Konen slem til at glemme at komme Salt i Grøden. En Aften kommer saa Manden gennem Køkkenet og ser Grøden staa og koge. Ihukommende Konens Glemsomhed, kommer han en god Haandfuld Salt i Grøden og rører et Par Gange rundt. Lidt efter kommer Karlen samme Vej, og har samme Tanke, kommer Salt i, rører rundt og gaar ind. Sidst kommer Husmanden og han bærer sig ligesaa ad. Men da de lidt efter skal spise deres Grød, er den saa salt, at den er uspiselig. For denne Aften havde Konen for en Gangs Skyld ogsaa husket Saltet«.

Om Søndagen er der intet Ekstraarbejde, og saa kunde jeg besøge andre Drengene i min Fritid, eller mine yngre Brødre kom og saa til mig. Og saa havde vi Hestene og kunde faa en Ridetur. En Sommer havde jeg faaet Lov at komme med til Dyrskue i Nykøbing. Jeg husker ikke, hvem der passede mine Køer, jeg tænker det har været Far. Men jeg havde 50 Øre. Summen husker jeg, fordi der var circus paa Dyrskuet, og det kostede 35 Øre. Tilbage var der 15 Øre til uforudsete Udgifter. Ak! Der var mange uforudsete Udgifter. Der var straks en Kagekone med Limonade og Honningkager i Pakken. En Limonade havde jeg aldrig i mit Liv smagt. Ej heller Honningkager. Men en Limonade og en Pakke Kager kostede 25 Øre. Og jeg faldt for Fritelsen. Farvel Circus. Jeg har vel tænkt, at jeg kunde faa Pengene hos Karlen. Manden kunde jeg jo ikke være bekendt at komme til, han havde jo givet mig de 50 Øre. Og Karlen og Pigen stod netop og skulde i Dansetallet, og de blev gnavne, straks de saa mig, og talte noget om den Drengs Overhæng alle Tider. Nej, der var aabenbart ikke noget at gøre. Jeg gik naturligvis hen til Circusteltet. Der var allerede en Udraaber ude, Forestillingen skulde begynde. Naar Tæppet gled lidt til Side, kunde jeg se en Linedan-

serinde eller en sværtet Dummeper. Og jeg havde aldrig set et Circus før. Ærgerlig at staa her og beglo Paradiset udvendig. — Da var der en, der rykkede mig i Øret, og jeg vendte mig om og saa ind i Morbror Karls gemytlige Ansigt. Vor Samtale var kort; men indholdsrig: »Skal du i Circus?« »Jeg har ingen Penge!« »Hvor har du gjort af dem?« Jeg fortalte. »Hæ! Ja saadan gaar det«, sagde Karl. »Men nu kan du rende hen i Vognen med den Pakke, saa skal vi se. Men stræb dig nu lidt«. Overflødig Formaning. Jeg var tilbage som en Vind.

Og saa kom jeg i Circus alligevel og havde endda Penge til Rest. Morbror Karl gav mig ved en anden Lejlighed min første Theaterbillet. Det var »Tordenskjold i Dynekilden«. Han var mig en trofast Ven hele min Barndom igennem. Og jeg aner ikke, om han er levende eller død.

Tiden lider, og det bliver Høst. — Denne Aarets Arbejdsfest. Saa finder Pigen sine Høstærmer og sin Helgolænder frem, der bliver købt Strygespaaner, og Høleer bliver efterstet o. s. v. Og saa gaar det løs. Karlen forrest og Pigen efter som »Opbinder«. Hendes Redskab er en lille Rive med 3 lange Tænder: »Katten« kaldes den. Med den river hun det mejede Korn sammen, bøjer sig ned og tager en Haandfuld af Straaet, vrider det med et behændigt Kast sammen i en dobbelt Længde og binder det om den sammenrevne Klat Korn. Det saaledesdannede Neg kastes til Side og der gaaes videre. Karlen mejer hele Tiden, og Pigen maa skynde sig for at følge med. Høsten er Arbejde, haardt Arbejde paa den gamle Maade, men det gik med Liv og Lyst, og der var mange Skikke, som holdt Festglæden vedlige. For Høsten var jo ogsaa en Fest, før end Maskinerne holdt deres Indtog og forstyrrede Idyllen. Maden var bedre. Nu vanker der Kaffe efter Mellemdanden, og Grøden forsvinder til »Nætter« og giver Plads for Kartoffler og Steg. Og saa er der »Gammeløllet«, der er brygget ved Juletid og har ligget og gæret paa Tønden siden. Den er umaaelig bedsk og sur og kun gamle, hærdede Husmænd og Fiskere ynder den »saadan som den er«. Andre almindelige Mennesker kommer Sukker i. — Gammelølkruset staaer hjemme paa Bordet i Stuen. I Marken har man almindelig Øl. Men Sukkeret i Kruset vil synke til Bunds. Derfor er der en

Pind til at røre op med. »Pinden« er en frisk afskaaren Gren med Barken paa. Saadan »Øl med Pind i« maa omgaaes varsomt, den er »lumsk« og »vil slaa«. Skal den være ekstragod, kan der komme Honning i. Saaledes tilberedt med »Ekstrapind« slaar et Krus Øl en stærk Mand til Jorden som en Stud. Men det gøres ogsaa mest, naar det drejer sig om at drikke en Mand fuld.

Ellers gælder det om ikke at være forsent paa Veje med Høstarbejdet. Den, der faar sidst »skaaret op« risikerer at faa en »Høstmand« til at hjælpe sig. En »Høstmand« er et Par korslagte Grene, omviklet med Halm. Han er for oven forsynet med en Turnips eller en Kaalrabi som Hoved, og er iført nogle rædselsfulde Pjalter. En Seddel er fæstet paa ham med en lystig Inskription, jo værre, jo bedre. Den, der bliver først færdig, laver Høstmanden, og giver den til sin Nabo. Denne lader den gaa videre efter at have fæstet en Seddel mere paa ham, og saadan gaar han nu fra Gaard til Gaard indtil den sidste Mand er nødt til at beholde ham, fordi der ikke er flere tilbage, der har Korn uhøstet. Saadan kan en Mand godt faa ham flere Gange, og saa er Morskaben jo større. Ingen ved, hvor Høstmanden er, han kommer og gaar om Natten. — Nu maa I ikke tro, at man hjapper sig færdig af den Grund. Ingen mejer Korn uden i Tørvejr, og ikke førend Natteduggen er forsvunden, for Kornet maa ikke blive bunden vaadt sammen. — Er kornet høstet, »skaaret op«, skal det helst blive godt, tørt Vejr, at Kornet kan vejres, det grønne Undergræs og Saften i Straaene maa være vejret godt igennem, at Sæden ikke skal »brænde sammen«, mugne; det kan endog give Anledning til Selvantændelse. — Negene sættes sammen tre og tre og de vendes en Gang inden Indkørslen. — Er det tjenlig til Indkørsel, bindes Negene sammen to og to med de føromtalte Simer og lægges i Rækker med Rodenden i Vindretningen, at det yderligere kan tørres. Derefter kører Vognen ud i Marken. Karlen lægger Læsset, Manden stikker Dobbeltnegene op. Pigen river efter Vognen, og Drengen gaar og kører Hestene. Negene stikkes forsigtigt op og lægges forsigtigt med Rodenden udad. Der læsses store Læs, der snøres med Læssetræ og Reb for at intet skal spildes ved Vognens Rysten ved Hjemkørslen. Stikkes Negene

ind ad en Luge, hvad der ofte er tilfældet, er der nedenfor Lugen bredt en Presenning eller et par Lagener for at opsamle det neddryssende Korn. Naar Vognen er tom, fejes den omhyggelig for hvert Læs. Naar alt Kornet er hjemkørt, rives Marken med Hesterive. — Det sammenrevne samles i Bunker og rives bedre med Haandrive, hvorefter »Rivelsen« ogsaa køres hjem. Nu er Marken »ren«. Men endda kan der ligge Aks hist og her, og det samler »jordløse« Folk op, der paa den Maade faar Korn til deres Høns paa en nem Maade. Saaledes er alt ordnet saaledes at der saa godt som intet Spild bliver. Det har tit ærgret mig, naar jeg andre Steder har set, hvordan vaadt Korn er bleven hjemkørt, Marken har staaet grøn med spirende Kærner en Uges Tid efter Indhøstningen o. s. v., og jeg saa har mindedes den Omhyggelighed, der blev udvist hjemme. Høstgilder holdes der ikke hjemme; men naar en Mand har indhøstet, holdes et lille Gilde for Gaardens Folk og saa venter, at der kommer »Potter«. Det er Skik, at en saadan Aften kan Byens Ungdom komme med Potter, det er gamle Potteskaar, og kaste dem paa Stenbroen uden for Døren. Derefter gemmer Synderen sig paa Skrømt, og det gælder saa for Gaardens Folk om at fange ham eller hende. Det lykkes altsaa, som Regel, og nu skulde han egentlig »dypes i Tjære og trilles i Fjer«; men da det ikke skal være videre rart, slippes han og bliver i Stedet beværtet med Vin og Kage, Rødgrød eller lignende. Der kan blive samlet ikke saa faa Mennesker saadan en Aften. Er det daarligt Vejr kan det være, at Storstuen ryddes, en Harmonika skaffes tilveje og Dansen gaar. Ellers hænges en Lygte paa en Stolpe og der leges ude: »Væve Vadmél«, »To Mand frem for en Enke« o. s. v. Saa hænder det vel, at et Par bliver borte i Natten og maa næste Dag høre Skoser af de mindre heldige. Men det er bare Misundelse. Paa Mors danses der ikke i Laden: »Dans paa Loen« — som kendes andre Steder i Landet. Morsingboerne er alt for forsigtige med Lys og Ild.

Nu er Høsten forbi og Markerne ligger bare. Efteraarsarbejdet begynder med Pløjning, Roe- og Kartoffeloptagning, og den hele Sommeren længselsfuldt ventede Tid: Vogtningen af det løse Kvæg paa Marken og i Strandene, begynder. Kreaturerne er nu inde om Natten allesammen og drives, efter

først at have faaet et Morgenfoder, løse ud, og gaar ude hele Dagen, for ved Mørkets Frembrud atter at drives hjem til deres Aftenstaldfoder.

Saa laver jeg mig en Pisk med et ganske kort Skaft, men en mægtig lang Snor, der er tykket inde ved Skaftet og tyndere længere ude, og med noget opflosset Hamp yderst ude i Enden. En saadan Pisk kan, rigtig anvendt, give nogle vældige Knald, og Kørerne forstaar dem som et Slags Signal. Det gælder om at passe paa, at Kvæget ikke »gaar i Bløde«, det vil sige falder i Grøften eller Vandhuller, og saa naturligtvis ikke gaar ind paa en anden Mands Mark. Nu gaar Drengene sammen og graver »Huse« ind i Fjordbakkerne til Ly mod Uvejr, handler med Kniv, Pung og andet. Vi har det rigtigt rart og frit, og det anses for at være en herlig Tid; men er i Virkeligheden den værste Tid af Sommeren, for nu begynder Efteraarets barske Vejr med Storm, Kulde og Regnskyl, og Hyrdrengen kan undertiden døje ikke saa lidt. Saa er Humøret sløjt. Han sidder og kukkelurer i sit Hul og længes efter Aften. En Gang imellem maa han ud og jage Kvæget sammen og bliver i Dagens Løb gennemvaad.

Saaen kommer jeg vaad og forfrosen hjem en Aften og staar i Stalden og skutter mig, medens Pigen malker, og Karlen gaar og pusler med Hestene. Han er sagtens ikke mindre vaad end jeg, men han er dog voksen. Pigen bliver færdig med sine Køer og lægger en Haand paa min Skulder: »Kom du med mig, bette Kaal, saa skal A endda hjælp dæ«. Og saa far jeg skiftet Tøj, faar mit pæne Tøj paa, det andet bliver vreden op og hængt til Tørring paa Skorstenen i Køkkenet, og lidt efter sidder jeg i Køkkenet ved en Kop Kaffe, mens Konen skærer mig et Stykke Kaffekage, som kun bruges, naar der kommer Fremmede. Da jeg lidt efter samles med de andre til Mellemmad, kommer det jeg nok frygtede: »Det er svær, som do skjenner!« siger Manden og blinker til Karlen. »Han er ogsaa bleven gue Venner med æ Kvindfolk, haar a hør!« svarer denne. »Du skal ikke bryde dig om, hvad han siger,« siger nu Konen. »Han er selv gue Venner med æ Kvindfolk, kan du tro«. Det stopper Munden paa Karlen og faar Pigen til at dukke Hovedet med et lille Knist. — Saaen naar de venlige Mennesker deres Maal ad Omveje, de ved, at Medlidenhed er saa-

rende for et følsomt Drengesind, og at være »gue Venner med æ Kvindfolk«, er det værste af alt værst. — Men tænk jer Drengens Liv paa en Gaard, hvor Drengen faar Lov at passe sig selv og ikke faar sit Tøj tørret, maa trække i det vaade Tøj igen næste Dag og faar uvenlige, knubbede Ord i Tilgift. Ligesaa længselsfuldt man venter Vogtetidens Begyndelse, ligesaa heftigt længes man efter dens Ende, og en skønne Dag erklærer Manden det for koldt for Kørerne at være ude, og saa bliver de »bunden i Stald«. Og de sidste 14 Dage før November gaar saa i den lune Stald, og 1' November kommer og Sommertjenesten er forbi. — Lønningen har Fader hentet eller han henter den senere: De 10 Kroner og den ene Pund Uld. Træskoene er vel slidte. Den sidste Dag, da jeg siger Farvel, takker Manden for Sommeren og udtrykker Ønsket om at se mig igen til Maj. Og Konen siger: »Ja, vi behøver da ikke at skilles saadan hel og bart! Du maa da gerne komme herved og faa din »Ojen« og »Melmad« de Dage du er i Skole«. Og saadan gaar det til, at jeg faar det meste af min Mad paa Gaarden Vinteren igennem; et ganske godt Plus til den lille Løn.

Saa en Dag hen i December siger Manden til mig: »Ja, i Morgen skulde vi saa slagte Gris; men vi mangler da saa skammelig en til at holde i »æ Haal«. Kunde du ikke spørge »æ Dejn« om du maa hjælpe os?« Jo, jeg spørger Degnen og faar Lov. Og næste Dag er jeg tidlig oppe og paa Vej. Det er ikke saa meget for at holde i Halen, at jeg skal derved; men saadan en Dag har alle Hænderne fulde og ser ikke altfor godt ud, saa er det rart at have en Dreng til at løbe i Byen, fodre Køer og Heste o. s. v. — Middagsmaden er ikke meget bevendt — lidt Smørrebrød og Kaffe; men om Aftenen vanker der Suppe og sorte Pølser. Suppen er »Vinborre«, et mærkeligt Ord, hvis Oprindelse jeg ikke kender. Det er ellers Blodsuppe; umaadelig kraftig og meget fed. Der hører Øvelse til; men er man vant til den, smager den godt. Og de sorte Pølser maa ikke forveksles med de københavnske eller den tørre og kedelige Blodbudding, der er for meget i Familie med Vand og Mel. — Og saa æder vi sorte Pølser, saa Øjnene staar stive i Hovederne paa os, og efter endt Gerning siger Konen: »Ja, saa skal du have Tak, nu maa du hellere se at komme hjem. Her er en Kurv

til din Moder«. Og saa faar jeg en stor og vægtig Kurv paa Armen. Konen ved, der er mange Munde hjemme. — Hjemme er jeg ventet. Moder faar Kurven og slaar Hænderne sammen af Forbavelse. Snart ligger de dampende, rystende og bævende sorte Pølser paa Tallerkenerne, og de følgende Dage lever vi alle højt paa den gode Svinekødsuppe, der er bleven lavet af Kurvens øvrige Indhold. Ogsaa til Jul faar jeg en Kurv med hjem og et stort Sigtebrød under Armen.

Husmoderen er vel til daglig ene-raadende inden Døre; men til Jul nærmer hendes Magt sig det despotiske. Saa er hun rigtignok »ikke naadelig at komme nær«. Hun koster rundt med alt og alle, der skal brygges og der skal bages. Maden faar man tage, som den nu kan blive i saadan en forrygende Tid, og alle adlyder blege og ængstelige hendes mindste Vink og finder sig i alt. — Der skal bages Sigtebrød og »Kaffebrød« (Hvedekage med Rosiner i) og »Kavringer«, smaa runde Boller, hvoraf nogle skæres over og bages haarde, som Tvebakker, de er ikke sprøde som vore »Kryddere«, og der skal stærke Tænder til; men de smager godt. Og Smaakager af mange forunderlige Former, Halvmaaner, runde og firkantede, strøet med Kanel og Sukker, og firkantede Sirupskager med en Mandel i Midten og endelig en umaadelig Bunke Pebernødder, hvorom der spilles Kort, »effen eller ueffen«, »min Gris løber i Skoven« o. s. v. — Af det sidste Brøddeig lavede Mor en »Vak«. Det var en And. Ænderne hedder i Børnesproget »Vakker«. Et trekantet stykke Dejg sættes paa den ene Ende af Brødet, det er Halen, og et rundt stykke med en lille Spids paa, paa den anden Ende, det er Hovedet. Moder ridsede ogsaa den opslaaede Dejg med en Kniv i Form af et Kors. Dette Kors blev saa staaende i Brødet ogsaa efter, at det var bagt. I Juleugen arbejdes der ikke mere end nødvendigt, Kreaturerne skal jo passes. Ved Nytaarstid bliver der dreven al Slags Løjer. Saa slaas der ogsaa ligesom om Høsten »Potter« i Stenbroen foran Dørene. Den samme Jagt paa Skrømt med Overgivelse til sidst og Beværtning og Lege (Pantelege) siden. — Mere ondartede Løjer kan jo ogsaa ske. Saaledes er det ikke heldig at lade Markredskaber eller Trillebør staa ude Nytaarsnat. Saa kan man nemt finde Plov eller Harve ri-

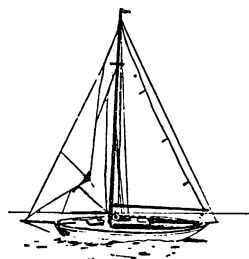
dende oppe paa Tagrygningen, eller man bruger Trillebøren til at køre Møddingen ind i Stalden. Men det er naturligvis farlig, saa kan det hænde, at Tjærekosten for Alvor kommer i Anvendelse. En Fisker gik ved Nytaarstid med en sort Stribe ned over Ansigtet, der efter nogen Tids Forløb blev afløst af en rød. Han var selvfølgelig til Grin saalænge det stod paa; men rart har det ikke været.

Og Julen gaar. Og en trist og kedelig Dag siger saa Moder: »Ja, nu maa

I lade Sigtebrødstænderne trække ud, for nu er dette her det sidste«.

Mens jeg er ved Tænderne, kan jeg som Slutning paa dette Kapitel fortælle, at Musen anses for at være Tændernes særlige Beskytter. I den Tid, Barnet skifter Tænder, gælder det for Barnet, naar det staar med den løse Tand i Haanden, først at finde et Musehusl. Er Hullet funden, skal Barnet putte Tandens derved og sige: »Bette Mus, bette Mus!« Her har du en Guld-tand, giv du saa mig en Bentand«. Saa tror Musen, den gør en god Handel.

Hvide sejl

Melodi: Hr. Peder kasted' runer over spange.

*Se over sø og bølge langsomt glide
de hvide sejl for sommervinde blide.
Med hviden skum for boven og flaget højt mod sky
de slanke både stævner fra støvet land og by.
Hvide sejl sommerbrisen fylder.
Hvide sejl morgensol forgylder.
Hvide sejl.*

*På vandets blånen sejlets skygge falder,
da mågen ængstet ad sin mage kalder.
Se, over havets flade en byge jager hen.
Dog sejlet vinden favner som længe ventet ven.
Hvide sejl sorte skyer truer.
Hvide sejl net i bygen duver.
Hvide sejl.*

*Dog aftensolens purpurøde flammer
de hvide sejl med drømmeskær omrammer.
Og lette tåger stiger fra vandets flade op,
mens solen langsomt synker bag mørke bakketop.
Hvide sejl lune vinde vugger.
Hvide sejl aftenluften dugger.
Hvide sejl.*

*Og månen sølverglød på vandet spreder,
mens blomsterduft den nære strand udbreder.
I sommernattens stille vi langsomt sejler frem
med bølgers sagte brusen og morilds lyse brem.
Hvide sejl sommernatten favner.
Hvide sejl aldrig skønhed savner.
Hvide sejl.*

Søren Kristensen,
dyrlæge.

Skrevet til afriggerfesten i Morsø Sejlklub 1942.

Kalkmalerierne i Dragstrup kirke

Af Erik Hesselager

Historien om kalkmalerierne i Dragstrup kirke begynder — vistnok — lige uden for kirkegårdsdiget, nærmere betegnet ved det nordøstlige hjørne, hvor man ser resterne af en nu udtørret hellig kilde, Magdalenekilden.

Man kunne også sige, at historien begynder engang før kristendommens komme til landet. Dengang da man troede på Odin og Thor, på Freja og alle Valhals guder — og da man også troede på hellige sten, hellige træer og hellige kilder. Man ofrede til den magt, der gjorde stenen, træet eller kilden hellig, og til gengæld skænkede denne magt sin dyrker sundhed.

Men mens troen på Valhals guder ret let lod sig udrydde, da kristendommen kom til landet, var dyrkelsen af ikke mindst de hellige kilder næsten uudryddelig. Så sent som i 1930 skrev Henrik Cavling i sine erindringer: »Det var St. Hansaften, da jeg ud på

natten kørte fra Helsingø til St. Helenes kilde. Her fandt jeg til min overraskelse en stor del syge mennesker, mænd og kvinder, unge og gamle, liggende på den ærværdige høj, hvor mennesker havde søgt helbredelse gennem århundreder... De syges samtaler, de dunkle minder, stemningen og overtroen fortættede sig og gjorde så stærkt indtryk på mig, at jeg blev liggende det meste af natten mellem de værkbrudne«.

Så længe holdt troen på helligkilden sig nu ikke i Dragstrup, men i det 15. århundrede må den have levet i bedste velgående. Den var blevet »kristnet«, kilden hed nu Magdalenekilden efter Maria Magdalene, og den forventedes at hjælpe mod øjensygdomme. Den syge kom og måtte først ofre til vandet; beløbet størrelse var ikke afgørende, men ofres skulle der. Og så skulle vandet øses op fra kilden i en

ubrugt lerkrukke, øjnene skulle bades i vandet — og så skulle de nok blive gode igen. Men lerkrukken, der var brugt til helligt vand, måtte ikke bruges til andre verdslige formål, skulle derfor brydes i stykker, og derfor finder man ved de hellige kilder talløse potteskår. De er også fundet ved Magdalenekilden i Dragstrup. De ofrede penge kom her som andre steder sognets fattige og kirken til gode.

Og så vidt vides har vi her den økonomiske baggrund for, at man omkring 1480 kunne udsmykke Dragstrup kirke med kalkmalerier, udført af en professionel maler. Og det passede jo i grunden udmærket, at de, der — forhåbentlig — var blevet helbredt for deres øjensygdom, kunne få noget smukt at se på i kirken.

Men kun godt og vel en menneskealder efter, at disse billeder var blevet malet på kirkens væg, kom reformationen til landet, og fra nu af så man ikke med blide øjne på billeder i kirkerne, man ville faktisk slet ikke se dem, kalkede dem derfor over. Til alt held er overkalkning det bedste konserveringsmiddel for kalkmalerier, og derfor har de nu ca. 500 år senere kunnet fremdrages.

Der har været kalkmalerier næsten overalt i kirken, men kun på nordvæggen kunne de bevares ved restaureringen.

Vestligst ser man et billede af Sct. Jørgen (eller Georg) og dragen, skønt dragen ikke er, hvad den har været — heller ikke på billedet. Skulle læseren ikke kende historien, får De den her:

Engang kom ridder Jørgen ridende ind i byen Kampedus, hvor der var idel sorg og elendighed på denne dag. Længe havde en stor drage holdt til uden for byporten, og hver dag havde byens borgere måttet give uhyret et menneske til føde. Den ulykkelige udvalgte ved lodkastning. Men på denne dag var loddet faldet på kongens datter Kleodolinde. Da ridder Jørgen erfarede det, sprang han på sin hest, gjorde korsets tegn og red ud mod dragen, som han gennemborede med sin lans. Men død var den endnu ikke. Prinsessen, der ikke var kommet noget til, bandt derefter sit bælte om dragens hals, og den fulgte dem som en hund i lænke ind til byen, hvor folk flygtede for dem i rædsel. Men ridder Jørgen sagde til dem, at hvis de ville modtage dåbens frelse, ville han frelse deres legemer. Forståeligt nok lod derfor alle

i byen sig døbe, og med sit sværd huggede ridder Jørgen hovedet af dragen. Og fra nu af var han Sankt (hellig) Jørgen.

Når netop en scene fra den historie blev afbildet, kan det jo skyldes, at Sct. Jørgen var og er en yndet skikkelse. Det kan måske også hænge sammen med, at tanken har været ganske nærliggende på grund af de meget smukke dragerelieffer, der er indhugget på ydersiden af kirkens ældgamle og usædvanligt smukke døbefont. Se på den engang ved lejlighed — den fortjener det.

Og skulle læseren stille sig det spørgsmål, hvad dragen skal på døbefonten, så tænk på skabelseshistorien: Adam og Eva var i Edens have, og alt var såre godt. Dog ikke helt godt, for slangen var der også, og »slangen var trækere end alle markens andre dyr«. Ved sin trækthed fik den Eva til at spise af »træet til kundskab om godt og ondt«, og vi ved, hvordan den historie endte: uddrivelse af Edens have.

Slangen — det er dragen i anden forklædning — det er fristeren — det er symbolet på djævel, på ondskab. Derfor er dragen ofte afbildet på ydersiden af døbefonte. Men inde i døbefonten er dåbens vand, som frelser fra død og dom. I dåbens vand druknes fordærvmagterne.

Det næste kalkmaleri — lige over indgangsdøren — er et billede af Kristus, med glorie om hovedet og højre hånd løftet til velsignelse. Og så en indskrift, hvor der på dårligt latin vistnok skal stå: Salvator mundi, salva nos: Verdens frelser, frels os.

Sådan kunne Kristusbilledet over døren for kirkegængerne illustrere ordene: Herren velsigne din indgang og din udgang.

Det næste billede viser ifølge indskriften Nicolaus, der var biskop i Myra i Lilleasien i 4. århundrede. Om ham fortælles mange historier, bl. a., at han engang var ombord i et skib i voldsomt stormvejr og reddede det fra undergang. Siden, når skibe kom i havsnød, var det Sct. Nicolaus, søfolkene anrøbte om hjælp.

Iøvrigt er han — ganske uden egen skyld — bedre kendt under navnet Santa Claus, julemanden, som engelske og amerikanske børn skriver deres juleønsker til. I en kalender vil man kunne se, at den 6. december er Sct. Nicolaus' dag. Det er måske derfor, det er hans navn, der er blevet forkortet til

»nisse«. Nicolaus har i hvert fald fået med julen at gøre!

Videre ser man et delvis ødelagt billede af en mand, der må være Stefanus, der blev stenet for sin kristentro.

Og derefter følger et korsfæstelsesbillede, Kristus hænger på korset og 2 skikkelser står ved korsets fod. Om det er Peter og Johannes, eller den ene er Maria, Jesu moder, fremgår ikke klart.

Alt dette er omgivet af en bort. Under borten, under stregen er det ukristelige, og derfor ser man her resterne af et par billeder, hvor en djævel støder en ulykkelig kvinde ned i fortællelsen, og man ser en mand, der i sin ene hånd holder riset løftet til afstraffelse.

Og endelig lykkedes det at redde en lille fugl, der var malet over korets nordvindue. Den var meget skrøbelig, måtte limes fast til lærred, føres til Nationalmuseet til restaurering, hvorved den blev overført til en træplade, der nu er ophængt på korets sydvæg. Der sidder den nu og synger:

Godhedens kilde,
årle og silde
gæstmild er du.
Ved dine sale
spurv møder svale,
kom det i hu!
Som ved dit alter den kvidrende fugl
und i dit tempel din tjener et skjul!

I sin tid blev kalkmalerierne malet med jordfarver, hentet op fra jorden selv.

Sådan bærer en nutids-kunstmaler sig næppe ad. Hvis den moderne maler hedder Helge Ernst, vil han f. eks. male en akvarel i stærke farver, blå og gult, og så vil han få billedet overført til en stor gobelin.

Når disse linjer læses, vil denne gobelin forhåbentlig være ophængt bag Dragstrup kirkes alter.

Gammel og ny kunst mødes og danner sammen baggrund for det endnu ældre og dog altid nye evangelium.

Erik Hesselager.

Biologisk Forening for Nordvestjylland

Gennem de seneste år har man med glæde kunnet bemærke en stigende interesse for naturen. Dette er glædeligt, idet betingelsen for at bevare vor natur er menneskets interesse og kendskab til den. Den væsentligste årsag til den stigende interesse er vel nok den øgede fritid, men de stadig stigende trusler mod naturen i form af forurening m. v. har sikkert også fået mange til at gå aktivt ind for naturværnsarbejdet. Den øgede interesse har man især kunnet spore ved det stærkt stigende antal medlemmer i naturforeningerne landet over.

Tidligere var naturforeningerne kun at finde i et par af vore største byer, ude over det åbne land var der langt mellem naturfolk. I dag er hele landet efterhånden ved at være dækket ind med lokale naturforeninger, hvoraf der nu findes mindst én i de fleste amter. For Nordvestjyllands vedkommende skete dette den 4. april 1970, hvor 6 naturinteresserede morsingboer mødtes med det formål at danne en lokalforening for denne egn. Dette blev star-

ten til Biologisk Forening for Nordvestjylland (BFN).

Foreningen startede egentlig som en afdeling af landsforeningen Natur & Ungdom og omfattede da kun Mors og Thy, men afdelingen voksede sig hurtigt så stor, at det var muligt at danne en selvstændig forening for egnen. — Samtidig blev foreningens område udvidet til at omfatte hele Viborg amt.

BFN har til huse i Bjørndrup, hvor foreningen venligst har fået et stort lokale stillet til rådighed. Her afholdes ugentlige møder, hvor medlemmerne mødes og samtaler om deres oplevelser i naturen i den forløbne uge. Nye undersøgelser planlægges, naturværnsopgaver drøftes, resultater af undersøgelser bearbejdes o. s. v. Kort sagt udfoldes der her en vældig aktivitet, hvor naturen står i højsædet som deltagerens fælles interesse. Endvidere afholdes jævnligt foredrag samt ekskursioner i omegnen.

Ud over at virke som samlingssted for naturinteresserede har foreningen til formål at arbejde som naturværn for

Fiskehejre.

egnen. Som følge af den mere intense skovdrift har mange af vore hulerugende fugle vanskeligt ved at finde egnede ynglesteder, idet de gamle og syge træer fældes. Derfor må man hjælpe disse arter ved at give dem kunstige ynglesteder i form af reskasser. Alene på Mors har foreningen i de sidste år ophængt hen ved 100 redekasser til mejser, ugler og tårnfalke.

Hvert år indsamles et lager af korn og frø, så det ligger parat, hvis det skulle sætte ind med længere kuldeperioder. Ved denne lejlighed vil vi gerne påskønne det store arbejde, der hvert år gøres af jagtforeningerne her på Mors med hensyn til denne vinterfodring. Endvidere må man som dyre- og fugleven glædes over det store antal foderhuse, man hver vinter ser opstillet i folks haver.

Endvidere søger foreningen i stor grad at være medvirkende til en beskyttelse af vore naturområder. Foreningen gik således i foråret 1971 meget stærk imod afvandingen af Madsbjerg Enge ved Karby. Madsbjerg Enge var et af de bedste sumpområder på Mors og her var gennem årene registreret ikke mindre end 128 forskellige fuglearter. Der har tidligere været gjort forsøg på at opdyrke området, men det var efter nogle år blevet opgivet. For os virkede det ganske ufatteligt, at der kunne gives tilladelse til denne afvanding, som netop skete på

et tidspunkt, hvor alle (troede vi da) efterhånden havde indset, at en beskyttelse af de sidste våde områder var meget påkrævet for at bevare denne biotops dyre- og fugleliv, som flere steder er stærkt truet. Det kan ligeledes ud fra samfundets interesse synes noget uovervejende, idet man her gav statsstøtte til en afvanding, medens man i andre egne på samme tidspunkt gav støtte til oprettelse af kunstige søer.

Herudover drives et faunistisk kartotek, der indsamler oplysninger om Nordvestjyllands flora og fauna. Man søger hermed at indsamle så stort et materiale, at det er muligt at kortlægge de enkelte arters udbredelse i området. Dette kendskab ønskes for senere at kunne påvise ændringer i arternes udbredelse og forekomst som følge af klimaændring, biotopsændring, forurening etc. Disse oplysninger videregives desuden til de landsdækkende registreringer, der foretages af de videnskabelige foreninger. Desuden indgår oplysningerne som materiale i BFN's egne rapporter. Blot i løbet af de 2 år, kartoteket har eksisteret, er der indsamlet et meget betydningsfuldt materiale om Nordvestjyllands natur. Der er ved denne registrering

endog konstateret arter, der ikke tidligere er set her.

For Morsøs vedkommende vil det indsamlede materiale desuden indgå i en kommende rapport om fuglelivet på Mors, som i øjeblikket er under forberedelse. Fuglelivet på Mors er sidst beskrevet i 1886, da A. H. Faber skrev »Morsøs Fugle«. Den kommende rapport »Fugleliv og fuglesteder på Mors« skal være en fortsættelse af Fabers optegnelser og alle oplysninger om fuglelivet på Mors fra 1886 og frem til i dag har derfor den største interesse.

Alle disse bestræbelser er alle rettet mod ét, nemlig at være medvirkende til at beskytte de nuværende naturområder og den flora og fauna, der findes her. For at dette kan bevares, er et indgående kendskab til de forskellige arter helt nødvendig. Det er således ikke tilstrækkeligt, at man freder en truet plante, insekt- eller dyreart, men man må samtidig frede og pleje den biotop, hvori den pågældende art lever. Derfor vil et større kendskab til den danske flora og fauna altid være ønskelig og nødvendig, for at naturforvaltningen kan bevare de stadig stærkere belastede naturområder.

Holger Søndergaard.

Den stærke smed

Af Marius Dalsgaard

Der kom en krumbøjjet mandsling gående hen ad den snævre Algade i Nykøbing på Mors. Han støttede sig til en skulderhøj stok, og det kunne nok gøres nødigt, for oktoberregnen havde gjort gaden næsten ufarbar. Vandet stod i store pøle; kun langs med husene var der en smule brosten. Kørebanen lignede en bundløs grøft. En mager griseso, som trods skumringen endnu ikke var kommet i hus, fo'ryntende ind i en smøge.

Ved hjørnet af Torvet ved rådhuset gik manden ind i en gård. Klingende hammerslag fortalte, at her boede smeden, og et blaffende skær viste, at der var ild på essen.

Manden gik hen og så ind ad halvdøren. Jo, Christen Smed var hjemme.

»Guds fred med dig og dine sven-
de!« Tonen var slesk og krybende.
»Min vej faldt her forbi; jeg var hen-
ne at kopsætte mester Jacobs kone, og

der hørte jeg nyt, som ikke var det bedste«.

Smeden kom hen til døren og gned sine sodede fingre i skødeskindet. Han var en kæmpemæssig mand med vældige skuldre og arme, hvor senerne snoede sig i svære bundter.

»Selv Guds fred! — Kom ind, Anders Barts-kær, og lad høre, hvad du har at berette!«

Barts-kæreren trådte ind i smedien. Han kastede et skulende blik hen til ambolten, hvor smedens søn, Peder, og svenden, Jens Bovbjerg, gav en hestesko de sidste hammerslag.

»Du ved jo nok, Christen, at landet er i svær krigsnød, og nu skal vi nok også have fjendens besøg her på Mors. Mester Jacob har fået bud og brev fra præsten i Skive. De kejserlige ryttere var undervejs fra Viborg«.

Anders Barts-kær tog en meget dybsindig mine på.

»Vor ringe købstad slipper vel ikke for kvarterhold. Vi har jo ikke råd til at betale, hvad de forlanger af penge, korn og andre dele. — Men borgmester Jens Gregersen, som var inde i præstegården, fortalte til Mester Jacob, at herremændene på Mors og Thyholm ville betale penge. Det bliver strenge tider for os allesammen. Jeg havde ellers noget at tale med dig om!« føjede han lavmælt til.

Smeden så hen efter svenden, så vendte han sig om mod bartskeereren.

»Vi kan gå udenfor,« sagde han og lukkede døren op.

De var ikke kommen mere end midtvejs i gården, før Anders Bartskeerer tog fat på sit ærinde.

»Se, Christen, vi to har jo altid været gode naboer — og nu Margrethes dag var det et år siden, Maren døde. Det har været en trang tid for mig derefter — ja, det har det såmænd.«

»Vist så! Vist så! — Men er det noget, vi kan hjælpe dig med, så ved du jo, at vi er til tjeneste, og der er langt til nej i smedens mund.«

»Der er netop en ting.« Bartskeereren kom nærmere. »Se, jeg kan ikke blive ved at gå enkemand. Med din vilje, Christen, ville jeg gerne bejle til din datter Ane og tage hende til min ægtehustru, som det sømmer sig en agtbar borger efter Martin Luthers forklaring — den, jeg i alle måder søger at efterleve.«

Anders Bartskeerer talte salvesfuldt; det var tydeligt, at han havde lært sin bejler tale godt; men smeden kløede sig betænkeligt i nakken.

»Ser du, Anders, hos Ane har du nok intet held. Hun har jo et godt øje til Jens, Svenden derinde i smedien.«

»Og det er kan hende din mening, at du hellere ser ham som svigersøn end en borgermand, der sidder i en god og agtet næring. — Talte du for alvor min sag hos Ane, gik det nok anderledes. Folk siger, du er mand i huset.«

Smeden rømmede sig med et lille smil.

»Du er jo lidt gammel og grå i manken, synes jeg, og Ane skal ikke tvinges til ægteskab. — Vi to har jo heller ikke haft noget sammen, men du ved nok, at folk i Nykøbing ikke kan lide dig. — Min hjælp til din bejlen får du ikke.«

Ordene ramte hårdt. Bartskeereren syntes at blive mindre; men hans øjne luede af ondskab.

»Nå, så det er din agt? Men det skal

du komme til at fortryde, Christen Smed!« hvædede han. »Du tror, du er byens stærkeste mand — men du er vist ikke den klogeste.«

Så ilede han ud ad smedens gård uden at byde farvel.

Svendenene kom ud af smedien.

»Hvad ville bartskeereren?« spurgte Peder Smed.

»Åh! Han mente, han var giftefærdig og syntes, han var en passende bejler!« Smeden lo højt.

»Du skal se, far, bartskeereren har et godt øje til de dalere, du har på kiste-bunden!« sagde Peder Smed. »Han er en gammel ræv. Men lad os nu gå ind til nadvergrøden.«

Jens Bovbjergs ansigt glødede under soden.

— — —

Næste dag, den 16. oktober 1629, kom de keiserlige tropper til Mors.

De kom fra Snabe, fire mand stærk, og de tvang en fisker til at ro for sig. Deres heste lod de svømme efter kågen, og de jog på den sølle mand, der roede for dem, så han var næsten halvdød, da de nåede Refshammer Bakke.

Det var oberst, vagtmester von Exel, som førte an; men hans næstkommanderende, Løjtnant von Richtenheim, var måske den hårdeste. Det måtte morsinger og thyboer bekende. De to landsdele, Mors og Thyholm, måtte betale en skat på 1800 rdl. hver fjortende dag, om de ville være fri for indkvartering. I Nykøbing lå der hele tiden fjendtlige krigsfolk.

Oberst von Exel forlod snart øen; men von Richtenheim blev tilbage, og han tog kvarter i en gård på Algade, som tilhørte Otto Skeel på Hammelmosegård.

En eftermiddag et års tid senere sad løjtnant Richtenheim ved et bord i den bedste stue. Foran ham lå en bunke regnskaber og papirer, som han med ligegyldig mine bladede igennem. Det var listerne over de afgifter, som borgerne skulle svare.

Han strakte hånden ud efter en tinkande. Den var tom. De tørre regnskaber gav tørst. Derfor klappede han voldsomt med låget. Døren gik op, og en lille krumbøjet mandsling trådte ind.

»Hvad, er det jer, Anders Bartskeerer? I ligner en kat og kommer uden en lyd. — Kald på Lenz, den slyngel. Han står i gården hos pigerne. Vi to kender hinanden, så mig behøver I ikke at spinde for.«

Anders Bartskeerer havde lært sit håndværk i Tyskland. De kejserlige brugte ham som tolk; han var en nyttig mand, når han samtidig kunne mele sin egen kage. Han kom tilbage med Lenz, der ikke tog sin herres skænden meget nær.

»Hvad godt, Anders Bartskeerer? I siger jo ikke et ord!«

Anders rømmede sig beskedent.

»Har Jens Gregersen været hos jer i dag?«

»Ja, han jamrer jo altid. Byen er i gæld. Den kan ingen penge rejse. Han er hverken til at hugge eller stikke! I går havde han Mester Jacob Holm med. Jeg bandede på, at jeg skulle purre op i den fede præstemave, om ikke pengene kom på bordet.«

»Fik I løfte om pengene?«

»Gjorde jeg ikke en god dag. Men er de folk fattige?«

»Åh nej! Mester Jacob er en rig mand. Jens Gregersen er ene mand om at ruste en hageskytte med mundur og felttegn. Han er god for mangan dalen.«

»Er der så andre?« brummede løjtnanten.

»Der er jo Christen Smed.«

Bartskeereren ville have sagt mere; men han kom ikke længere. Løjtnanten sprang op og slog i bordet, så kanden, der var kommet fyldt tilbage, hoppede højt.

»Bliv mig fra livet med den smed! Tror I ikke, jeg har mærket lunten! I er ham hadsk, fordi hans datter rynker på næsen ad jer bejlen. At hun ikke lider jer er nemt at forstå! — Skål!«

Anders skulede, men han svarede ikke.

»Sådan en gammel hundeklipper går og gør sine hoser grønne for en ung pige! — Ved I, hvad jeg vil, min kære Bartskeerer. — Jeg vil selv have pigen. Tror I, det er rart for en krigsmand aldrig at have en kvinde om sig? — Hvad?«

Han svælgede et bæger vin i et eneste drag.

Bartskeereren skulede værre end før.

»Hvad mener I om det, mester Anders?«

»Jeg forstår jer så godt. Siden min salig kone døde, har jeg prøvet den enlige stand. — Men hvordan får I hende her?«

»Ih! — Jeg sender bud efter hende!«

»Da må I gøre det, når smeden ikke er hjemme. Han og hans søn har fire mænds kræfter; men når solen går ned,

plejer han at gå ind til Peder Hestbæk i herberget og drikke en kande øl med andre borgerfolk. Så er Ane ene; men glem ikke at se efter dalerne«.

»Se mig her og se mig der! — Fik I mig ikke til at øde min bedste daggert på kisten der!« Han pegede på en gammel, jernbunden kiste, som stod i et hjørne. »Og da jeg fik den brudt op, var der ikke andet end nogle gamle, mugne dokumenter i den. — I troede at det var Dueholms kostbarheder«.

»Der kunne have været penge i kisten«.

Men løjtnanten ville ikke tale mere med ham, og Anders Bartskeer måtte gå.

— — —

Ane Smeds stod i køkkenet og syslede med nadveren; ude fra smedien kunne man høre rappe slag på ambolten. Christen Smed havde lagt skødeskindet og var gået ind i herberget, som hans vane var. — Den unge pige stod med ryggen til døren og anede ikke noget, før hun følte et par kraftige arme om sit liv.

Hun udstødte et lille hvin. »Lad være, Jens; du gør mig så sort!«

Men en hård hånd blev lagt over hendes mund, og hun stirrede ind i et skægget ansigt med et par sorte, funkende øjne.

»Lenz!« hviskede den ene landsknægt; Richtenheim havde sendt to af sted. »Husk knebelen!«

Hun satte sig kraftigt til modværge. Men det var til ingen nytte. Hun kunne ikke skribe. Et reb blev slået om hendes håndled, og halvvejs trukket, halvvejs båret blev hun ad bagveje bragt til Otto Skeels gård.

Hun blev ført ind i stuen, hvor løjtnanten sad ved vinkanden.

»Hallo, hjerte jomfru! Det var kønt af jer at komme hen til en ensom krigsmand! Tag den klud af munden på hende, så hun kan få vejret!«

»Jens! Jens!« skreg Ane i sin store skræk.

»Nej! Nej! Jens duer ikke. Du skal lære at kalde på Hugo! Det er mig. — Løs det reb, Lenz! Det skærer de små hhåndled.«

Rebet blev løst, og Ane stirrede hjælpeløst på de blødende sår.

»Stakkels små hænder!« lallede løjtnanten. »De skal have silkehandsker på«.

Han greb den ene hånd og ville trykke den mod sine læber, og samtidig prøvede han at lægge sin anden

arm om hendes liv; men Ane plantede sine negle i hans kind.

»Da skal jeg lære dig, min smukke!« Løjtnanten kom ikke videre. Fra gården hørtes råb og larm.

»Ild! Ild! Det brænder i præstegården og i Rasmus Petersens gård!«

»Så til helvede!« skreg løjtnanten og skød pigen fra sig. »Luk hende inde i det lille kammer og skyd slåen for!«

Døren til forstuen blev revet op, og Anders Bartskeer kom ind.

»Byen brænder! Lad knægtene hjælpe os, hr. løjtnant! — — Men det er jo Ane!«

»Ind med dig, tøs! Ind i kammeret!« råbte von Richtenheim. »I har da også ærinde både i tide og i utide, Anders Bartskeer! — I holder tand for tunge!«

Ane blev kastet ind i kammeret, og døren smeldede i. Løjtnanten tumlede ud på gaden med bartskeereren i hælene.

Det var kun alt for sandt, at byen brændte. Ilden var opstået i præstens lade, hvor en mand, der hed Søren Jensen, gemte sit korn. De tørre stråtage fængede, og ilden bredte sig fra hus til hus.

Christen Smed kom løbende fra herberget sammen med andre godtfolk; men der var intet at gøre. Det blæste stærkt, og af slukningsredskaber havde man kun bøtter og spande.

Den store smed stod og stirrede på ødelæggelsen, da hans søn og smedevenden kom hen til ham.

»Har du set Ane?« spurgte Peder. »Jeg kan ikke forstå det. Hun har ladet grøden stå og brændes op i gryden.«

»Det ligner ellers ikke Ane. — Åh, Herregud! Sikken elendighed!«

»Hvor mon hun er blevet af?« spurgte Jens Bovbjerg bekymret.

»Ilden har fået fat i Otto Skeels gård! — Til hjælp! Til hjælp!« skreg mange stemmer.

Folk ilede derhen. Taget, der var af strå, stod allerede i lys lue. Tyskerne sled med at få deres heste ud. Løjtnant von Richtenheim svor og rasede.

Der lød et gennemtrængende kvindeskrig.

»Jeg syntes bestemt, det var Anes stemme!« sagde Jens Bovbjerg.

»Det er det også!« Det var Anders Bartskeer, som talte. Han var lige kommet til. »Hun gik derind i mørknin-gen.«

»Hvad har du set?« Smedens tunge hånd faldt på bartskeerens skulder, så

han blegnede og sank i knæ. »Hvad så du?«

»To af knægtene slæbte hende ind i huset. — Av! I behøver ikke at klemme så hårdt! — Jo, jeg ved, hvor hun er. — Åh, slip min skulder. Hun er i det lille kammer der.«

Anders sank sammen som en klud; men smeden fo'r hen til muren og satte sine vældige skuldre imod. At trænge ind gennem døren var ikke til at tænke på. Taget over en del af huset kunne snart skride.

Christen Smed spændte fødderne i af al magt, og en tavl af bindingsværket måtte give efter. Hans søn og Jens Bovbjerg ville hjælpe ham; men muren faldt, inden de kunne nå at få skulderen imod.

»Kom her, Ane!« skreg smeden og rakte en hånd ind gennem åbningen. Og Ane kom ud, forgrædt og rød, men lykkelig over frelsen.

Løjtnanten, som havde ladet sine rytteret med heste stille op i gaden for at flytte kvarteret til Rolstrup, kom hen til Ane for at hente hende. Et eneste blik sagde ham, hvordan sagerne stod. Han var nu mindre drukken.

»Ha, smed! Du er nok stolt af din datter og dine brede skuldre. Men vogt dig! Jeg kommer igen!«

Så red han bort. Kort tid efter blev han afløst af en anden officer.

— — —

Tiden gik. Et halvt år efter sluttede Kristian den Fjerde fred med kejseren og lovede ikke mere at blande sig i tyskernes sager. Men endnu lå de kejserslige i Jylland og krævede ydelser indtil fredens dag.

En junidag om formiddagen stod Christen Smed ved sin esse. Hamrene klang på ambolten; Jens Bovbjerg og Peder svang dem med godt humør. Der var nok at gøre. Hængsler og beslag skulle laves i massevis til de nye huse, som byggedes efter branden.

Jens sang og traliede, for til Mikkelsdag skulle hans bryllup med Ane fejres.

En mand kom ind i smedien. Han pustede næsten lige så stærkt som den lappede blæsebælg.

»Hvor kommer du fra, Thomas Skrædder? — Har du rendt hele vejen?«

Christen standsede blæsebælgen, og svendene holdt hamrene i ro.

»Jeg kommer fra Sallingsund.« Thomas tørrede sveden af panden. »Og jeg har såmænd rendt hele vejen gennem

Fårup og ned ad Dueholms bakke, for jeg ville komme tidnok — det ville jeg!«

»Hvad er der løs?« Smeden gik hen til skrædderen.

»Jo, som jeg sidder bedst i kroen, kommer den lille færgébåd over, og ved I, hvem der var med? — Det var Anders Bartskaar.«

Smeden rynkede bryn. »Den karl har ellers holdt sig borte længe.«

»Han fortalte så Anders Færgemand, at den store båd ville komme over fra Pinen med en halv snes kroater og deres fører, og ved I, hvem det var?«

»Hvor skulle jeg vide det fra?«

»Det er løjtnant von Richtenheim! — Mester Anders mente, at nu fik Christen Smed fremmede.«

Smeden satte sig ned på ambolten; hans alvorlige ansigt blev endnu tungere og mørkere.

»Hvad mener I om det, karl?« spurgte han barsk.

»Han skal ikke få lov til at røre Ane, før jeg er død!« skreg Jens.

»Heller ikke, mens jeg kan røre en finger!« Smedens nabotjenesten, Thomas! Nu skal vi se, om vi kan tage mod de store fremmede.«

Skrædderen gik. Han skulle mange steder hen med sin nyhed.

»Hvad mener I, at vi skal gøre, far?« spurgte Peder Smed.

»Det er det, jeg tænker på. — Jeg har tjent ved krigsfolket og kan føre en klinge. Jeg går hen i rådhuset og henter et af de store sværd. En hammer falder måske bedre i hænderne på jer. Se efter, om skafterne er gode.«

Peder fandt en forhammer. Den passede ham godt. Han havde arvet en god part af sin faders styrke. Jens Bovbjerg tog en favnelang jernstang. Den lagde han på essen og begyndte at gøre ild på.

Lidt efter kom Christen Smed igen med et gammeldags tohånds slagsværd.

»Lad os få Ane herind. — Her kan vi bedst tage imod dem!«

En skare ryttere kom i susende trav ned ad den stejle Dueholm bakke og ind ad Vestergade. Høns og grise fo'r skrigende op fra rendestenens snavs. Hundene halsede og bjæffede, og fra porte og døre og gennem solgrønne smårunder fulgte rædde øjne den vilde flok.

Ja, det var ham, byens plageånd, von Richtenheim.

Byfoged Rasmus Pedersen og borgmester Jens Gregersen stod på rådhu-

sets trappe med hattene under armen og lovede, at pengene skulle blive betalt. Al havren, som lå på rådhusets loft, skulle nok blive leveret til kejserliges heste.

Men løjtnanten var meget streng. Byens borgere var opsætsige. Han ville have hånd i hanke med dem, slyngler og kæltringe, som de var. Den værste var Christen Smed; men ham skulle han vide at tage sig af.

Og så satte troppen sig i bevægelse et stykke længere ned ad Algade til smedens hus. Her stod de af. To mand blev på gaden ved hestene.

Von Richtenheim gik i spidsen for sine landsknægte ind i stuen; men der var ingen mennesker at finde. Han gik videre gennem køkkenet og bryggeret ud i gården. Her kunne man høre blæsebælgens hivende åndedrag.

»Derover, karl!« råbte han; men han standsede forbløffet på dørtrinen og trængte kun over det, fordi hans egne folk skubbede ham frem.

Indenfor stod Christen Smed med det mægtige slagsværd i hånden. Ved hans side stod Peder med forhammeren, og Jens Bovbjerg trak netop den hvidglødende jernstang ud fra den flammende esse.

Ane stod trykket op i en krog.

»På dem, folkens!« skreg smeden. »Vi skal vise dem, at vi er morsinger.« Der opstod en forfærdelig larm. Smeden slog om sig med det frygtelige sværd. To kroater sank til jorden uden at give en lyd fra sig. Peder ramte von Richtenheim med sin hammer på hjelmen, så han sank sammen.

Og nu gjorde de tre rasende smede udfald. En sådan angrebsmetode havde selv de vilde kroater ikke været ude for før. Forhammeren og jernstangen gjorde lyst til højre og venstre. Snart lå de otte mand på jorden i smedens gård — den niende klarede sig kun ved at klatre over plankeværket ud på gaden.

Men nu var bersærkergangen over smeden.

»Til rådhuset!« skreg han. »Følg mig, Jens og Peder! Det kejserlige korn er vort. Vi har taget det i ærlig kamp.«

Smeden og hans svende gik hen ad gaden, svingende deres frygtelige våben. De lagde slet ikke mærke til, at von Richtenheim blodig og bleg blev hjulpet i sadlen af sine folk og flygtede nord ud af byen.

»Kornet er mit!« råbte smeden til alle dem, han traf. »Jeg har taget det

i ærlig kamp. Min datter skal have det i brudegave.«

Fråden stod ham ud af munden, og ingen turde komme ham nær. — Borgmester Jens Gregersen vidste hverken ud eller ind, og mester Jacob Holm, den gode præstemand, som var kommet til, vred sine hænder.

Det var jo kongens fred, der var brudt.

Hvad kunne der ikke ske?

Måske kunne ufreden blusse op igen.

Og så ville det aldeles sikkert komme til at gå ud over den ringe stad Nykøbing, der i forvejen var så hårdt ramt af krigsydelserne og den forfærdelige brand.

Ingen turde lægge hånd på smeden; selv da han var blevet roligere, vedblev han at påstå, at kornet var hans. Han havde lovligt og redeligt kæmpet sig til det i åben kamp.

— — —

Der blev klaget over smedens voldelige færd af de kejserlige til lensmanden på Hald, hr. Knud Gyldenstjerne. Kongens knægte kom til Nykøbing, og både Christen og hans søn måtte i rådhuskælderen. Jens Bovbjerg lod man gå fri. Han havde jo kun været lydlig mod sin mesters bud, og det var kun til hans ros.

I to lange måneder sad fader og søn i fængsel; men så kom der bud og brev fra kongelig majestæt kong Kristian den Fjerde, som holdt så meget med menigmand, at han altid lod ham få ret, når han havde den: De to fanger skulle løses af rådhuskælderen, og Christen Smed skulle, for den tort, han havde lidt i sin næring, tilbagegives alt — også den »havre, som han havde bekommet på rådhusloftet«.

Men da var de kejserlige tropper også borte fra Jylland.

Mikkelsdag fejrede Ane Smed og Jens Bovbjerg deres bryllup i St. Klemmens kirke i Nykøbing.

Bjørnstjerne Bjørnson på Mors

Ved Lokalhistorisk Arkiv.

Den store norske digter, Bjørnstjerne Bjørnson, rejste meget, blandt andet i Danmark, for at holde foredrag om fredssagen, fred mellem nationerne. Hans kongstanke var, at uenigheder mellem nationer skulle indbringes for neutrale domstole, og de forskellige magthavere skulle rette sig derefter, så krige kunne undgås.

I juli 1893 var Bjørnstjerne Bjørnson sammen med sin hustru på Mors for at besøge sin slægtning, læge Jahn, Vils.

Fra fredsvenner her på Mors modtog han en opfordring til at holde et foredrag, og følgende annonce blev indrykket i øens to dagblade:

FOREDRAG

af

BJØRNSTJERNE BJØRNSON

Da Bjørnstjerne Bjørnson for tiden opholder sig på Mors, har undertegnede formået ham til at holde et foredrag om FREDSSAGEN i Galtrup samlingshus — eller såfremt pladsen heri ikke tillader det — på samlingspladsen ved Præstbro søndag den 16. juli eftermiddag kl. 3, efter Bjørnsons ønske præcis.

Adgang 35 øre. Tegnet må bæres synligt.

Anders Dissing. Peter Futtrup.

John. Georg Jensen. Kristian Knop.

Fr. N. Saaby.

Forventningerne til denne begivenhed var store overalt på øen. Undtagen hos Morsø Avis, der om ikke direkte modstander af Bjørnsons fredstanker dog var meget skeptisk over for muligheden af planens gennemførelse. En der underskriver sig som G.-g. fortæller om sit indtryk af mødet:

Naturligvis tog jeg derud i går! Nu havde jeg i den sidst forløbne uge så godt som ikke hørt tale om andet, end om den store begivenhed, den store grusgrav ved Præstbro og den store norske digter, Bjørnstjerne Bjørnson, der ville tale til den store forsamling af morsingoere om den store, internationale fred! Og hvad, jeg har ganske vist ikke råd til at flutte mig, men jeg synes dog, at jeg ville spendere de 35 øre på mig selv. Når jeg så gik derud

og gik hjem og var så heldig at træffe en god ven derude, der ville give et glas øl, så ville det hele i grunden blive en forholdsvis billig fornøjelse. Og så drog jeg da afsted i god tid, for jeg var ikke på det rene med, om begivenheden skulle finde sted kl. 3 eller 4. Annoncerne havde indeholdt begge tidsangivelser.

Jøsses dog, sikken en valfart ad landevejen derud. Vogn fulgte efter vogn så fuldt lastede, som det på nogen måde kunne lade sig gøre. Fodgængerne garnerede vejkanterne med fare for at blive kørt i grøften af de mange cykler, der i susende fart krydsede ind og ud mellem vognene. Der kan nok være, den magnet kan trække.

Og så var jeg da endelig kommet til sæde højt oppe på en skrænt i det hele amfiteater og sad og fik tiden til at gå med at betragte skarerne, der myldrede ind med de røde og grønne adgangstegn på brystet og i hattene. — Landboerne havde leveret det største kontingent, men også fra Nykøbing var der mødt et stort antal, næsten lutter kendte ansigter. Unge damer i let krøllede, lyse sommertoiletter, ældre dito i lange hermetisk lukkede overstykker og med passende alvorsfulde miner, og herrerne for størsteparten i mørke dragter af hensyn til den skyfulde himmel, der hele tiden truede med en skændig syndflod, men var dog så nådig at lade det blive ved trusler. Fra mit ophøjede stude tog det hele sig særdeles malerisk ud, omgivet af de grønne marker, hvor hundreder af vogne var anbragte, og dobbelt så mange heste gik flegmatisk rundt i deres tøjr uden at tage det fjerneste hensyn til den bølgende menneskemasse og de mange bjæffende hunde, som vidste de, at her i denne forsamling ville deres fred ikke blive forstyrret. Et par flunkende nye studenterhuer, der var i uafbrudt bevægelse, lavede ganske godt op i ensemblet, en malers pensel værdig.

Der går en lynsnar bevægelse gennem mængden. Som på kommando drejer alle hovedet til højre, og ind på pladsen træder Bjørnson med frue, ført af fredsforeningens spidser. Han er i høj grad glatstrøget, lysegrå cylinder, sort Redingote og musegrå patalons. Han ser glad og ungdommelig ud trods

det grå hår og skæg og smiler uafbrudt og slår ud med hånden. Man rykker sammen om talerstolen, man snakker højt i munden på hinanden, medens hr. Knop og hr. Dissing indleder.

Så bliver der dødsstillehed, kun en forsinket rytter lader ude på vejen klokken på sin cykel klinge, og den norske fredsapostel viser sig på talerstolen under øredøvende bifaldsråb.

Han skotter oprømt op til det rene, norske flag, der vejer ved siden af det danske, slår ud med hånden og begynder. Hans tale høres med spændt opmærksomhed og afbrydes kun en gang på en generende måde. Han er netop ved at dadle for- og nutidens præster, der har lyst velsignelse over krigen, da et pr vogne kører forbi ude på vejen og skræmmer den anselige hundeflok, der lå fredeligt slumrende på festpladsen, op af søvnen. Med et infernalsk hundeglam sætter dyrene afsted ud over skrænterne, ud på vejen efter vognene. Tilhørerne smiler, Bjørnson ser bistert ud mod vejen, drikker et glas vand og fortsætter.

Jeg skal ikke nægte, jeg havde ventet lidt mere for mine 35 øre end en halv times foredrag, men jeg kan ikke nægte Bjørnson min anerkendelse, kun bedrøvede det mig, at han erklærede, at han ikke havde forstået at opdrage sine børn. Det må dog være den største sorg for en fader. Men desto større glæde må det volde ham, at de er bleven så flinke og brave mennesker alligevel, som de er.

Nå, hvad han iøvrigt sagde, står vel nok andetsteds i bladet. Jeg gik min vej, da han var færdig, for jeg ville ikke have det gode indtryk ødelagt. Jeg kom sent hjem, og træt som jeg var, gik jeg straks i seng. Jeg faldt hurtigt i søvn og drømte, at mit sengetæppe var det rene norske flag, og at Bjørnson stod for enden af sengen og krævede mig til regnskab, fordi jeg ikke havde formået at opdrage mine børn. Sådan en drøm er dog noget rædsomt vrøvl, for jeg har slet ingen børn, jeg er ikke engang gift, men det er afgjort: kommer Bjørnson igen her til øen, går jeg atter ud og hører ham, selv om billetten skulle komme til at koste 50 øre.

G — g.

Fortsættes side 35

Den tamme stork „Peter” på Dueholm Mølle

En sandfærdig historie om en tam stork, der boede på Dueholm Mølle og sejlede med færgen »Lillebælt«.

Ejeren af Dueholm Mølle, J. Madsen, fandt i 1882 en storkeunge, der havde beskadiget en vinge og derfor ikke kunne følge sine fæller sydpå. Ved god pleje kom den sig og blev fuldstændig tam. Den holdt til i stalden ved møllen, hvor den havde sit eget rum. Storcken lød villigt navnet »Peter« og kom, så snart der blev kaldt på den. Når fru Madsen satte sig ned for at kæle for den, kunne »Peter« lægge sit næb op ad hendes kind.

Om sommeren fløj »Peter« flere gange om dagen ned på havnen, satte sig på molen for at tigge fisk hos de gavmilde fiskere. En af »Peter«s største fornøjelser var at tage med færgen »Lillebælt« over til Glyngøre. Den spadserede roligt rundt mellem passagererne, tiggende noget spiseligt. Men

ingen fik lov til at røre den. Hvis nogen forsøgte, huggede den til med næbbet.

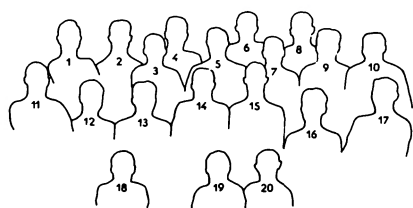
I 1887 indrettede Madsen en rede til »Peter« i et højt træ i nærheden af møllen. »Peter« fik sig også en mage. Men efter få dages forløb blev parret drevet væk efter en voldsom kamp af et andet storkepar. »Peter« og hans mage flyttede ned i byen, hvor de fandt et nyt hjem på taget af en købmandsgård. Der kom 4 unger i reden; disse voksede sig hurtigt store, fordi »Peter« stadig fløj ned på havnen til fiskerne efter føde. Han gæstede også dagligt

møllen og fik i kornlæssene fanget mange mus.

Da sommeren var forbi, drog »Peter« med familie sydpå. Man var spændt på, om »Peter« ville komme tilbage næste forår. Men efter en halv snes dages forløb indfandt »Peter« sig igen ved sit gamle hjem ved møllen — i stærk udmagret tilstand. Den vinter ville han ikke indendørs, men sad i kornlæssene og fik for det meste føden hos sine venner fiskerne. Kom der nogle kornlæs, var »Peter« rede til at fange mus, som han fangede med kattens behændighed. På de allerværste vinterdage var det umuligt for ham at få fisk, så pikkede han på møllegårdens vinduer indtil fru Madsen kom med mad.

Sommeren efter stiftede »Peter« atter familie. Også til den skaffede han føden ved at flyve ned til fiskerne. Men besøgene på møllen blev færre og færre, turene med færgen ophørte helt. Da sommeren var forbi, fløj »Peter« med familien sydpå. Om den omkom undervejs vides ikke. Men man så den aldrig mere over byen.

Billedet viser Nykøbing Gymnastikforenings vinterhold, der søndag den 9. april 1904 gav opvisning i Håndværkerforeningens store sal. Der var kun det ene hold, men holdets program varede også 2½ time. — Først kom de forberedende øvelser, som udførtes elegant og med liv, appel og præcision. Så kom smidighedsøvelserne. Kolbøtter, kraftspring, gang på hænderne o. s. v. Derefter fulgte øvelserne i reck. Disse øvelser får særlig interesse ved de mange afvekslinger, som her bydes hver gymnast.

Nr. 4 på programmet var højde og længdespring. Der var mange på holdet der sprang 2½ alen i højden (150 cm). Som nr. 5 kom barren. Om denne gælder det samme som for recken, at øvelserne er meget afvekslende og forskelligartede. Sidste nummer på programmet var spring over hest. Særlig stærkt bifald fik den lille kvikke Kristian Petersen, holdets yngste deltager. Hesten var dobbelt så stor som han.

Som dommere fungerede bankdirektør Gyiring og realskolelærer Jensen, de uddelte følgende præmier:

Nr. 1: skræder Th. Larsen, en guld-urkæde. Nr. 2: gartner H. Sørensen, et sølvbæger. Nr. 3: typograf Dan Fog, et rejsetui. Nr. 4: postassistent K. Madsen, et par manchetknapper. Nr. 5 boghandlermedhjælper Johs. Fischer, en lommekniv.

Holdet blev ledet af politibetjent Krogsgaard (kaldet »Sategale«). Han var igennem mange år en dygtig leder af gymnastikken her i byen.

Lokalhistorisk arkiv har kun fået oplysninger om enkelte personer på billedet. Vi vil gerne modtage oplysninger om de øvrige fra læserne. De gymnaster, vi kender, er:

1. Boghandlermedhjælper Johs. Fischer.
2. Typograf Dan Fog.
3. Gartnerlærling H. Sørensen.
4. Ukendt.
5. Politibetjent Krogsgaard.

6. og 7. Ukendte.
8. Isenkræmlæreling Andreas Bidstrup.
9. Sadelmagersvend Svend Kjeldstrup.
- 10., 11. og 12. Ukendte.
13. Kolonialkommis Adolf Pedersen.
- 14., 15., 16., 17. og 18. Ukendte.
19. Barberlærling August Odgaard.
20. Kristian Petersen.

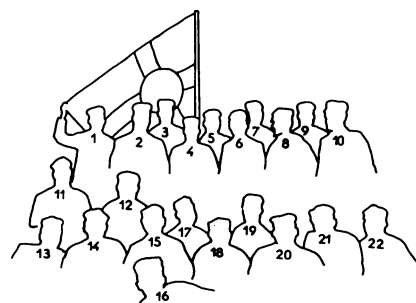
I Marts 1897 stiftedes et selskab ved navn »Nykøbing Kystfart« med en aktiekapital på 12.000 kr. I bestyrelsen var kbm. Møgelvang, fabrikant Messerschmith, købm. Jørgen Brandt, købm. Fr. Bang og tømrerm. Petersen. Formålet med selskabet var at drive kystfart, så kunder fra Salling, Fur, Thy og fra kysterne på Mors på en nem og behagelig måde kunne komme til Nykøbing og handle.

Man købte en dampbåd, »Asnæs«, af et lignende selskab i Kalundborg for 7.000 kr. Det viste sig, at omkostningerne blev for store, og »Asnæs« blev solgt til Præstø i september 1899.

»Asnæs« blev også brugt meget til udflugter. Den 23. juli 1899 var der en lysttur til Fur og deri deltog Håndværkerforeningens sangkor. Koret blev fotograferet — om det var før eller efter de traditionelle snapse vides ikke. Enkelte af deltagerne kender vi ikke navnene på (arkivet vil gerne have oplysninger om dem). De kendte deltagere var:

1. købm. Bigum.
2. boghandler Niels Søndergaard.
3. manufakturhandler Nagel.
4. isenkræmmer Vilhelm Bang.

5. og 6. ukendte.
7. isenkræmmer Jørgen Brandt.
8. og 9. ukendte.
10. vaskeriejer Lorentzen.
11. gartner P. A. Hansen.
12. snedkermester Ettrup.
13. og 14. ukendte.
15. Handelsagent Niels Faarftoft.
16. og 17. ukendte.
18. snedkermester Axel Jensen.
19. kordegn Petersen.
20. bagermester Frederik Jensen.
21. apoteker Olufsen.
22. ukendt.

Julehilsen fra Nykøbing M.

Bog- og papirhandler Volhart Voetmann bestilte i 1906 en tegning hos den kendte tegner Caret Røsgind (som har tegnet mange illustrationer til kendte drengebøger). I Røsginds opfattelse blev Algade til nissernes gade, dog med plads til et enkelt postbud. Gaden og dens huse er tegnet fuldstændig

korrekt, som den så ud i 1906 bortset fra, at Voetmann havde bedt om, at det kun blev hans forretning, der kom med på tegningen, for den skulle bruges til julehilsen til hans venner og forretningsforbindelser.

Volhart Voetmann startede sin forretning i 1904 i den af snedkermester Jens Jensen

nyopførte ejendom (nu Thomsens Herremagasin). Efter få års forløb flyttede han til Algade 22. I 1928 købte han Algade 15 af isenkræmmer Mensen og flyttede sin forretning derover. Forretning og ejendom blev i 1944 solgt til boghandler Niels Schmith.

Tøttrupperne på Dueholm

Sommeren 1841 var kunstmaleren Rademacher bestilt til at male et billede af 4. generation Tøttrup. Familien havde ejet Dueholm fra 1732. Damerne er iført kjoler fra Paris, indkøbt til anledningen.

Midt i billedet sidder husmoderen, den 40-årige fru Charlotte Marie Tøttrup, født Brun, i lyserød, næsten hvid, silkekjole hvorpå den tunge guldlænke og den store guldbroche gløder, og med fruehue over det mørke hår (1).

Ved moderens venstre side den 20-årige datter, frk. Olivia Tøttrup (2) og hendes kæreste, proprietær Mulvad på Rolstrup (3), senere sparekassedirektør.

Olavia Tøttrup, der har en lys, klar blå kjole på og et hårsmykke om halsen, har sin yngste søster, den lille Flora i hånden, hun strutter i lakrød kjole med blonderforklæde og hvide mamelukker (4). Flora blev senere gift med købmand Lindholm i Viborg.

Til højre for denne gruppe, med sølvbeslået merskumpibe i højre hånd og med den venstre i bukselommen, så kjolen holdes tilbage fra den svagt rosa vest over den fyldige godsejermave, står ejeren af Dueholm, den 43-årige Poul Ulrich Ernst Tøt-

trup, udmærket fremfor de andre herrer ikke blot ved store, buskede bakkenbarter, men også ved at bære hat på hovedet (5).

Længere til højre i billedet — i sort tøj med gul silkevest — sidder den 18-årige Thorvald Tøttrup (6), der senere blev gift med Frederikke Ferdinandine Steenberg, datter af købmand Busk Steenberg. Thorvald blev ejer af gården Karmark i Nørreådalen.

Thorvald sidder ved kaffen og likøren og får sig en hyggelig pibe tobak sammen med sin svoger, godsejer Voetmann til Frydsbrønd (7). Inde bag døren i den lille, tegltækte pavillon skimtes profilen af gårdens huslærer, prokurator Kaludan (8).

På broen fisker den 11-årige Harald Tøttrup i fint, gråblåt tøj (9). Han blev senere skatteopkræver i Aarhus. Foran dammen står den 4-årige Ferdinand i mørkegrøn busseron (10), stolt med sit skib, han blev postbud i Skive.

Bag moderen står hendes ældste datter, den 21-årige fru Andrea Voetmann (11) med sin førstefødte, Charlotte Marie, på armen. Fru Voetmann er i sort kjole med blå forklæde, tunge røde koralldråber i ørerne og rødt koralsmykke om halsen, hun ser

svagelig ud og døde da også 1845, kun 25 år gammel, efter at have født en søn.

I gammelrosa kjole rækker den 12-årige Thora Tøttrup ud efter den lille Charlotte (12). Hun er endnu så meget barn, at hendes kjole ikke er blevet helt lang endnu. Mamelukkerne ses — men kjolen er dog krinoline.

Lidt for sig selv — tilbage trukket i havens gang — sværmer den forlovede Frederikke Tøttrup (13), der er 16 år, med sin kæreste, forpagter Møller på Aagaardsholm (14). Frederikke har en småblomstret lysegul kjole på.

Fire år efter, i 1845, opløstes familien. Charlotte Marie Tøttrup døde 1844. Den ældste datter, fru Voetmann i 1845. P. U. Tøttrup solgte Dueholm den 25. august 1845 til agent Nyholm.

Tøttrup flyttede til sin nyerhvervede gård, Edelsborg ved Skanderup.

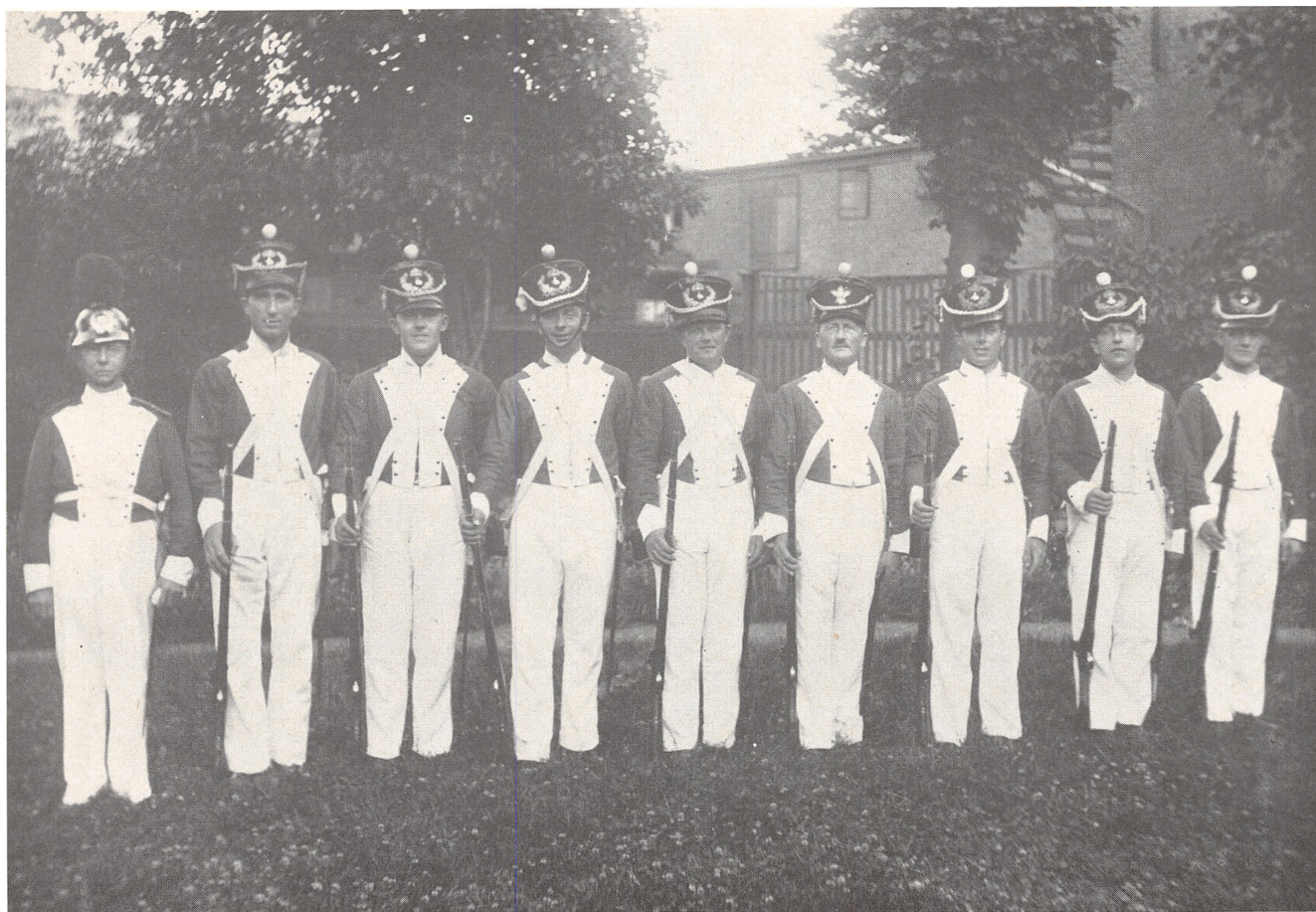
Lilleris vandmølle

Kommer man kørende fra Kårup ad hulvejen og op ad den stejle grusvej til landevejen fra Ljørslev mod Højris slot, kan man høre en sagte brusen af vand, når man pas-

serer engarealet. På venstre side af vejen lå førhen Lilleris vandmølle ved den dengang ret store å. Der er lidt tilbage af husets fundament og stensætningen, hvor vandhjulet var.

Lilleris Vandmølle tilhørte Højris, og justitsråd Gjedde, som ejede godset, lod i 1861

møllen opføre som det ses på billedet. Godset, der omfattede 450 tdr. land, 2 møller, 3 kirker samt Sallingsund og Vildsund færgesteder, blev i 1865 solgt til løjtnant af kavalleriet Steensen de Leth fra Langeland for 120.000 Rdl. Halvdelen udbetaltes kontant.

Garden anno 1939

Ved Vildsundbroens indvielse 16. juli 1939 var der store festligheder i Nykøbing. Selve broindvielsen fandt sted om formiddagen af Christian den 10. Om eftermiddagen var der i Nykøbing stort børneoptog, gymnastikopvisning, søslag mellem medlemmer fra gymnastikforeningen og rokklubben. Gymnasterne udførte deres øvelser på en stor tømmerflåde, der lå midt ude i havnebassinet og omkring samme flåde udkæmpedes søslaget.

Om aftenen var der historisk besøg. Frederik den 7. (buntmager Jacobsen) og grevinde Danner (fru skibsbygger Larsen), kom sejlende til havnen, hvor de blev modtaget af den flotte garde på billedet og byens borgmester (Oskar Bang). Det fyrstelige par kørte rundt i byen og deltog derefter allernådigst i ballet, der afholdtes i Holgersgade til det 7 mand store orkester under ledelse af musikdirektør Alfred Petersen.

Billedet viser den flotte garde, der er iklædt uniformer fra Frederik den 7.s tid, udlånt fra Det kongelige Teater. Gardens medlemmer er fra venstre: Politibetjent Krogsgaard, Laurits Hemmingsen, slagter Johs. Jensen, chauffør

Th. Lund Nielsen, arbejdsmand Chr. Lemvig Petersen, brolægger Henriksen, vognm. Chr. Brusgaard, smed S. K. K. Johansen, herreekviperingshandler Børge Andersen.

Morsø lokalhistoriske Arkiv

I januar 1972 flyttede Morsø lokalhistorisk arkiv ind i nye og rummelige lokaler i Håndværkerforeningen. Lokaler, der er så store, at der også har været plads til at indrette en læsestue til publikums afbenyttelse. Vinteren er blevet benyttet til at ordne den store samling af lokale dagblade, og her findes et lettilgængeligt, stort og interessant stof for interesserede. De kommende måneder vil blive benyttet til at indrette det øvrige arkiv. Arkivet håber på befolkningens velvilje og interesse, så man til arkivet afleverer eller testamenterer alt af lokalhistorisk interesse.

En af de ting, arkivet i den kommende tid vil interessere sig særligt for, er at indrette et personalhistorisk arkiv og i tilknytning hertil et stemmearkiv. Sparekassen har til dette formål lovet os en båndoprager. Arkivet vil gerne i forbindelse med alle, der har noget at fortælle om Mors, specielt om gamle dage. Det kan afleveres skriftligt eller på arkivets foranstaltning indtales på bånd.

Johannes Houmøller malede i 1933 dette billede af Dragstrup kirke. Det, der er sjældent ved billedet, er de to hestestalde uden for kirkediget. Grunden til, at de lå der, var den øde, blæsende plads, kirken har ligget på i 800 år. Der var behov for at få hestene i læ, medens folk var inde til gudstjeneste. Den store stald var til kirkegængerne, den lille var præstens. Hans hest

måtte ikke stå sammen med bøndernes grove heste. Men at præsten ikke altid har kunnet tillade sig at være stor på det, vidner følgende tildragelse om. — Den fandt sted den gang præsten levede af tiende fra sognebeboerne. Under en prædiken, hvor han talte om menneskelig viden, sagde præsten:

Mennesket vide meget, men de vide ikke alt, og hvad den ene ved, ved ofte

ikke den anden. At jeg står her og prædiker for jer med bare ben i støvlerne, det ved jeg, men ikke I. Om bønderkonerne ville give mig uld til strømper, det vide de, men ikke jeg.

Beplantningen ved Dragstrup Vig blev påbegyndt i 1891, og nu står kirken i læ af store træer. Staldene er væk, og der er lighed for præstens og kirkegængerens bil.

At Gymnastik giver livslyst ses tydeligt på dette billede af Vejrsløv pigegymnaster — år 1920.

Bjørnstjerne Bjørnson på Mors

Fortsat fra side 26

Til mødet var der over 2000 tilhørere. Bjørnson sagde ifølge referater i Morsø Avis og Morsø Folkeblad følgende:

Når jeg rejser her i Vestjylland, da undres jeg over de mange høje. Jeg har aldrig set så mange kæmpegrave. Der må jeg op, for der ser man altid et glimt af havet.

Og når jeg kommer derop, da må jeg altid tænke på forskellen mellem da og nu. Hvad vikingerne så, og hvad vi ser: De så skov, skov og atter skov, mellem hvilket det dyrkede måske lå som smalle striber — og så så de havet. Skoven gav køling og fra den fløj deres skib ud over havet som fugl flyver fra reden. Men vi står i en skovløs egn, hvor solen brænder, og havet bringer kulde og stundom lidt mere af hvert, end vi skjætter om, men dyrket er landet og fuldt af kirker.

Og som der er forskel på, hvad vi ser, og hvad de så, er der forskel i måden, vi ser på. For at nævne et: havet var for dem det, der skiller, for os det, der forener. Fra havet kom krigen til dem, når fjenden gjorde landgang, ad havet bragte de fjenden krigen.

De tænkte ikke på, at vi skulle få et fredens hjem, for dem var livet kamp. De begravede deres døde med sværd ved lænd, at de kunne stå op til nyt liv i krig. For os er havet fredens vej, der forener nationerne, vor religion er fredens religion, troen på et andet liv, håb om et liv i evig fred.

Tænk, om et af vore små folk snart var kommet så langt, at det kunne give det forløsende ord, det opmuntrende syn, som alle folk står og længes efter!

Tænk om et af vore små folk erklærede og besluttede, at det ville betro sin fremtids sag til retfærd og godhed hos beslægtede folk og søge fred på den vej. Krigen troede det ikke på!

Bad om forbund og voldgift mod krig, overlod sig til internationale fredsdømstole og lagde rustningerne ned!

Her vil jeg minde om, hvad det folk ville magte, som en gang afskedigede krigen. Det er jo at fskaffe sængslen og åbne sin ånd og favn, det er at nedlægge byrder og i stedet begynde at arbejde. Hele den af krigen beundrede viden, evne, geni, hele den videnskab og mandskab gjort om til arbejdsplanen og arbejdsplads, hele dens demoraliserende tankegang, civiliseret i fred-

vilkårene — for en opfindsomhed, for en folkesundhed!

Jeg skal holde mig til min nærmeste opgave og bare nævne en eneste ting: Hvad tror I, den omtanke, som nu lægger sig på at ruste, ville finde ud af, om den i stedet lagde sig på at opdage midler og veje til krigens udryddelse?

En sag står for mig frem for alle andre: De små stater frygter neutralitetsforbund med de store. Så ruster de — som om der ingen andre midler eller veje gaves til at opnå neutralitet på.

Først og fremmest gives dog den at forsøge at få dette barbariske, over al måde uretskafne forhold ud af verden, at en krigshær eller krigsflåde skal tage som midlertidigt rov, hvad den trænger, hos civiliserede, fredelige folk, bare fordi de er små.

Kan de ikke bringes til at afstå herfra, højtideligt, uigenkaldeligt? Kan ikke alle civiliserede folks samvittighed vækkes for noget så naturlig retfærdigt, som at krigen indskrænkedes til dem, den angår?

Da man gravede tørv på Mors

I sin bog: Moser og Tørv. Et Stykke Bondehistorie (1948) fortæller *August F. Schmidt* også om tørvegravning på Mors.

Man begyndte tørvearbejdet, så snart forårsarbejdet var overstået. Så skulle pigen og karlen »i æ kjar og graww tørr«.

Før i tiden var man ikke nær overalt forsynet med brændsel og for at bøde herpå brugte man adskillige steder ifølge C. Schade i 1811 hele- eller fladtørv, der hyppigst var af en ringe beskaffenhed, idet de ofte kun bestod af en sandet jordskorpe bevosket med lyng og mos. H. P. Hansen (født i *Elsø* 1854) fortæller i sine optegnelser fra 1923, at de i hans hjem hver sommer fik et læs hedetørv fra *Kårup* syd for Nykøbing. Disse tørv blev gravet, når der ikke var nogen fros ti jorden. Til dette arbejde brugtes møntørvsspaden (æ flajtørrespaad). Den ene flad-

Jeg sætter, at et lidet folks fantasi, tænkning, samvittighed var samlet på denne ene store opgave i stedet for på sindrige panserskibe, torpedoer, fæstninger, kanoner, geværer, eksersits, beklædning, forplejning!

Jeg skulle tro, at der kom et større resultat frem! En samlet folkevilje er ikke alene mægtig i sig selv, men den skaber altid store mænd. Bliver dansk politik, det vil sige dansk tænkning, dansk samvittighed, da kommer det geni, som samler alle viljer i en plan, da bliver fredsarbejdet ikke så ørkesløst, som krigens er nu.

I vestjyske folk skal tro på, at denne idé vokser og går fremad og snart vil nå ud til andre verdensdele. Lad ikke børnenes leg blive krigslege og vis dem retfærdighedsfølelse, så bliver summen, at vi lærer den godhed og retfærdighed, der skulle være et fag i skolen, som hedder livsvisdom. Opdragelsen nu dur ikke. Jeg har ikke selv kunnet opdrage mine børn, men ladet dem slås som de andre børn, men jeg venter, at det danske folk vil nå dette, så de lever for andre og bliver retfærdige og gode.

tørv efter den anden væltede med sin lyng op af jordoverfladen.

De var ret gode til at varme i de gamle bilæggerovne, ja, når der blev sat to tørv på højkant med lyngen mod hinanden, gav de en dejlig varme i stuen.

De kunne også ved at blive sat omkring de glødede mosetørv holde sammen på ildingen.

Provst C. Schade fortæller også, at i en tør mose gravede man til bunds. »En del beklæder derefter bunden med grønsværen for at kunne have nytte af stedet til græsning«.

Den ovenfor citerede tømrer H. P. Hansen fortæller også om den lange spade, man brugte såvel på Mors som andre steder til tørvegravning, bl. a. i *Lødderup kær*. Han beskriver den som 3 alen lang og 10 tommer bred i overenden. Den var forsynet med et kammer, ca. 18 otmmer langt samt et hul

midt i ved kammeret. Heri anbragtes et stykke reb. På venstre side af spaden var en vinge sat ud. Den målte i nederenden 5 tommer, foroven et par tommer. I højre side af spaden var et langt hul, så højre hånds fire fingre kunne gribe ind her. Selve spaden var $\frac{3}{4}$ tommer tyk foroven og spids forneden. Den var beslået med jernplader af gamle hølær eller hakkelsesknive. Spaden dannede hermed et skær underneden.

Om selve brugen af spaden og den

videre behandling kan man se s. 61-62. Når man trykkede på spaden med hele sin vægt, skulle man passe på ikke at gå på hovedet i vandet, det kunne nemt ske. Tørvene blev hugget i godt to tommers tykkelse. De havde tre kulører, øverst lysebrun, midt i mørkebrun, for neden grå ler og tilsidst sand, så de var ikke lige gode at bruge alle sammen, men man brugte dem dog, selv om ledet gav lidt svovldunst i køkkenet.

Man har nok kendt til æltetørve siden

1811, da C. Schade nævner i sin bog om Mors, at tørvemassen, når den var for løs til at graves, blev æltet i graven og derpå henført til beredelsesstedet. »Æltetørvene er i almindelighed de bedste og koster derfor et par mark mere læsset end græstørvene«.

Før 1807 var sommerpriserne på brændsel i Nykøbing: et bondelæs gravede mosetørve på o. 30 snese — når tørven antages at holde i længden 9 tommer og i bredden 4 tommer — 6 mark, et læs lyng 8-10 mark. Fra *Elsø* (Morsø søndre herred) meddeles i 1920'erne, at man på Mors altid førhen regnede tørve pr. læs, ikke pr. stk. Såvidt det huskes, skulle der 60 snese til et læs tørve. Fra *Ljørslev* meddeles, at til et børrelæs tørve skulle vognen være $2\frac{1}{2}$ alen vid og 7 alen lang over faddingen, der måtte være 11 lag i højden. Lagene blev altid talt i hjørnerne.

Tørvene skulle lægges, så de fellede, så kunne der være flest i vognen.

I sognene på Nordmors var tørvene særlig ringe, svovlede og lerede og fulde af strandskaller, hvorfor de var dårlige handelsemner. I det hele taget var tørvene på denne ø ikke gode.

Bedre brænder våde tørve end varme sten.

Jakob Albrektsen.

Et uhyggeligt spor

Fortælling af Nicoline Bjergby

Gårdejer Peter Vangstrup og hans nabo, Niels Foldager, kom ved middagstid kørende ud til Ringmose Skov. De ville hente et læs favnbrænde, men først måtte de om til plantørboligen og have fat på Sivert Lundborg.

Huset eller villaen lå på en åben mark en fem minutters gang udenfor skoven, det var en ny, rød teglstensbygning med kvistetage, og rundt omkring var lyngen ryddet til side og der var anlagt mistbænke og lange bede af små træplanter. Over husets dør var anbragt et mægtigt hjortegevir, som skulle symbolisere plantørens jagtinteresse.

De to gårdmænd svingede deres befordring op for indgangen, de blev sidende i agestolen og slog knald med pisken for på den måde at kalde hus-

holdersken frem; for at få lidt besked om, hvor Lundborg opholdt sig i skoven.

Men der kom ingen til døren — de to nabomænd så smilende til hinanden — skulle Jane Sig allerede have taget tøflerne i hånden og være stukket af? Hun var dog en pige på femogtredive år. Lundborg havde vel håbet, hendes tålmodighed stod en smule til alderen, han var jo slem til at lade hidsigheden rende af med sig og bruge mund. — Ældre enkemand, som han var, ville han gerne regere både ude og inde.

De var ikke meget stemt for at køre ind i skoven og søge på lykke og fromme, og tage hjem med uforrettet sag var også kedeligt. — Det var første maj — altså noget af en helligdag, de havde regnet med en hyggelig passiar

med Lundborg ved en tår kaffe med en kras tilsætning, han var jo en svær gæstfri og gemytlig mand, når han ikke vimsede rundt og havde lynende travlt.

Endelig stod de af vognen, løsnede skaglerne og bandt tømme, de ville dog kigge efter, om Jane Sig ikke var i nærheden; men dørene var låsede og alt var dødsstille.

»Hvor er hunden?« spurgte Niels Foldager og gav sig til at fløjte kaldende.

»Hunden,« sagde Peter Vangstrup, »har du ikke hørt det? Den blev nedlagt for en måned siden. Den havde været i kamp med en vildorne inde i skoven og var bleven skambidt. Det var en stor sorg for Lundborg, han havde ikke selv hjerte til at skyde sin jagtkammerat, som han kaldte den, Jens i brinken måtte gøre det for ham«.

Peter Vangstrup fandt på at åbne døren til redskabsskuret, da blev han så sær stivnet af forundring, thi midt på gulvet lå der en stor blodpøl.

»Hvad i al verden er det?« stødte Niels Foldager frem med et gisp og blev kridhvid i sine smalle kinder. — Han var en høj, spinkel mand omkring de halvtreds år og var ikke stærk af helbred, han tålte ikke at se blod.

»Ja, hvad er det,« sagde den lavstammede, fastbyggede Peter Vangstrup, »det ser ud, som om her er blevet slagtet kvæg, men af hvem og hvis — og hvorfor har de ladet blodet gå til spilde?«

Han trådte ind i skuret for at se krogene efter, der måtte vel være andre tegn på slagtingen end den blodpøl.

»Der hænger Lundborgs bøsse, så er han ikke på jagt,« sagde Niels Foldager og pegede op mod loftet.

»Nej, det er han nok så helt fri for, bitte Niels,« sagde Peter Vangstrup, »for der er langt igen, inden jagttiden er inde. — — men hvad finder jeg her — en gammel pjaltet jakke tilsølet med blod — — den har aldrig i sine dage tilhørt Sivert Lundborg.«

»Nej, det skal du have ret i, Peter, for det er en gammel trøje af stærke Hjalmer. — Jeg kender de sribede lapper på begge lommer, det er rester af hans farmors kjole.«

»Så — å! — Ja, det kan tyde på det — at dømmen efter trøjens størrelse. — Men hvorfor har han smidt den fra sig her omme bag ved redskaberne?« — Peter Vangstrup slængte klædningsstykket og faldt i staver.

Niels Foldager trak sig baglæns ud af skuret og rømmede sig: »Skal vi ikke spænde hestene fra vognen og ride til skovs — — vi kunne da få snakket med stærke Hjalmer — — han må da vel kende noget til dette her?«

»Det kunne vi jo, ja.« — Peter Vangstrup skottede til sin nabo — hvad for tanker gjorde han sig? Han skulle jo være så forsigtig og ikke komme med hentydninger af nogen art, som kunne stemple andre — eller også forklejne ens egen logiske sans. — Men Niels Foldager undveg hans blik, og det var stadigt småt bevendt med farve i hans ansigt, han buste nok heller ikke ud med sin mening.

Stærke Hjalmer var Skovarbejder og den eneste faste mand i Lundborgs tjeneste. Han var en kæmpestor fyrretyveårig ungkarl, som boede i en lille lerklinet hytte i skovbrynet. Han var opdraget hos sine bedsteforældre, og da de var faldet fra, blev han eneboer, skønt alle mente, han havde samlet sig

penge, gik han dog selv og tilberedte sin føde.

»Jeg har jo ikke andet at bestille i min fritid«, svarede han altid, når nogen beklagede hans kedsommelige tilværelse, men samtidig rankede Hjalmer sin store, kraftige kropstykke og sendte et længselsfuldt blik op til væverpigernes hus, han havde tydelig nok god lyst til at forandre sig, hvis ellers Petrea, den ældste af de to søstre, ikke gjorde sig både blind og døv for hans kejtede forsøg på at vinde hende.

Skønheden trykkede ham jo ikke. Han havde som hjorddreng fået et spark af en hest, hvilket havde misdannet hans næse; men ellers var han meget pæn og skikkeligheden selv, endnu havde ingen glemt, hvordan han vintersøndagene bar sin gamle bedstemor på sine arme gennem snedriverne, så hun kunne komme i kirke.

Alt det strejfede de to nabomænds tanker, mens de red ned mod skovhytten, men de vidste også, at Hjalmer kunne få bersærkergang, og det var vel nok det, som gav dem mest at grunde på i øjeblikket. — De havde stået i en klynge mænd rundt om Hjalmer, da han var ved at grave roden af en moseeg løv, det var et strengt og brydsomt arbejde, og de havde drillt ham med, at her slog hans jættestyrke nok ikke til. Mange vittige og hånende bemærkninger blev råbt ud over hans hoved. Endelig blev den stridsindede Hjalmer desperat — han havde nær splittet både sig selv og træroden ad, men op kom den, og da så Hjalmer så vild ud af øjnene, at de fik travlt med at fjerne sig.

Da de var kommet midtvejs mellem plantørboligen og skoven, lod Peter Vangstrup sig glide ned af hestens ryg, thi også her — på den brede fodslidte sti i lyngen — var der en blodpøl, og da de så nøje efter, var der blodspor hele vejen.

»Jeg gad nok vide, hvad det er Lundborg har haft for,« sagde Peter Vangstrup undvigende med en ærgerlig klang i stemmen, som blev han holdt for nar.

Niels Foldager fugtede læberne, som havde han feber. — »Det klarer sig vel, ja det gør, det klarer sig vel.« — Han tav pludselig, da han mærkede, han hakkede tænder.

Stærke Hjalmer var selvfølgelig på arbejde inde i skoven, men døren til hytten stod åben, han låsede aldrig af for noget af sit. — De to mænd bandt hestene ved et par ledstolper og gik

om til gården for at lytte efter, om han skulle være i nærheden. — En skade skogrede oppe i trætoppene, og en skovdue gav sig til at kurre. I et indelukke gik en ged med to kid, og hønsene kaglede om kap i tørvehuset. Disse lyde var så sommerlige og hyggelige, at de forjog noget af den gru, som var ved at bemægtige sig de to nabomænd. — De stod lidt og sundede sig.

Men så kom de på en gang til at kaste et blik ned i karret, der stod ved brønden, og da mødtes deres øjne i et åbent, skrækslagent blik.

»Det er jo Lundborgs grågule lærredsjakke, som flyder der,« sagde Peter Vangstrup tonløst.

»Ja, og den må have været meget blodig, for se hvor rødt vandet er blevet af den,« svarede Niels Foldager.

»Ja, så fælt.«

De blev stående tavse og ludende, indtil de for sammen ved at høre dundrende øksehug inde i skoven, det var ligesom gik der et gys af skræk fra træ til træ og nåede de to lyttende.

»Tror du ikke, det er klogest, vi henter et par mand til at se på dette her, inden vi — taler med Hjalmer?« spurgte Peter Vangstrup med usikkert mæle. — »Lad os ride op til Jens i brinken og Anders Restrup.«

»Ja, lad os det — lad os komme hen, hvor der er folk.« — Niels Foldager pustede lettet ud ved tanken om at få de øksehug på afstand.

Da de kom tilbage til plantørboligen, kiggede Peter Vangstrup ind ad vinduet. — »Lundborgs frokost står urørt på bordet,« sagde han.

»Å — nej, tænk dog — hans frokost!« Niels Foldagers stemme blev veg af medlidighed. — »Det var egentlig nemt, om vi to kunne tage hjem — du til Ane, og jeg til Marie, og lade, som om vi ingenting har set, men det går vel ikke an, Peter?«

»Herre Jesus — nej! — Så godt skal vi vist ikke have det i dag, at vi med sindsro kan hygge os sammen med kone og børn.«

Der var en god kilometers vej op til Jens i brinken, de lod de to brune heste gå i skridtgang, det var jo sådan sin egen sag at komme stormende og udslynge en formodning og en sigtelse uden at stå med beviserne i hænderne. De undlod også samtidig at nævne til hinanden, hvad de begge gruede for.

Jens i Brinken var i færd med at harve sin forårssæd. Han var en velvoksen mand midt i trediverne — bar-

hovedet og fløjtende gik han bag sit spand, vinden legede med det blonde hår, og solen bagte hans brede, skægløse ansigt — det gjorde ligefrem de to ridende mænd godt at nærme sig så megen ung sorgløshed.

»Du har vel ikke set noget til Lundborg i dag?« spurgte Peter Vangstrup for at gå lempeligt til værks.

»Turrr!« — Jens i Brinken standsede i en omdrejning. — »Nej, men han er vel i skoven. — Hjalmer ved vel besked?«

»Nå — nej, vi har heller ikke set noget til Hjalmar. — Men — det forekom os, at alt ikke var — som det skulle være der nede ved boligen. Pigen var ikke hjemme, og — ja, kan du ikke lige stikke med os derned? — Vi må have Anders Rested med også, for som sagt — der er noget, som undrede os, og vi vil gerne have andre til at tage skøn over det, inden vi slår alarm.«

»Så-å, ikke som det skal være?« — Der trak et smil op over Jens i brinkens friske ansigt, men da han så de to nabomænds tunge, stirrende udtryk, kom der en måben over ham.

Anders Rested kom stagende med en spade i hånden, han havde straks vejret, der var noget usædvanligt på færde — eftersom der kom ridende stafetter. — Han var en duknakket, forslidit boelsmand, der først havde fået skik på sin hedelod, da hans fem sønner voksede til arbejdet. — Han trådte spaden til hvile i jorden og var parat til at ride ned til plantørboligen.

Efter de fire ryttere sprang der to tolvårs drenge over stok og sten, det var Harald, Jens i brinkens den ældste, og Rudolf, den yngste af Anders Resteds. — Der skete jo så sjældent noget opsigtsvækkende på disse øde kanter, de to forvovne knægte ville have deres nysgerrighed tilfredsstillet — det tog de som en ret.

Og straks efter stod de alle seks og beså Lundborgs redskabsskur og Hjalmeres gamle trøje, men heller ikke de nysankomne holdt af at udtale sig. Så fulgtes de ned ad stien til skovhytten, de standsede ved det mest graverende spor og så spørgende på hverandre. — Endelig stod de ved Hjalmeres brønd og stirrede ned i karret på den blodige lærredsjakke.

»Ja, det er bare det, vi ville vise jer«, sagde Peter Vangstrup. — »Nu kan I dømmе om det, om jeres forstand byder jer det.«

»Ja, hvad skal vi tro?« Jens i brinken trak mundvigene tilbage og bed sig uvilkårligt i underlæben.

Der opstod en lang tavshed, i hvilken de fire mænd vogtede på hverandres mindste minespil. — Så rykkede Rudolf Anders Rested i ærmet: »Far,« råbte han skingrende af rædsel, »tror du, at stærke Hjalmer har slået Lundborg ihjel?«

»Vil du tie, dreng! Hvordan er det du gaber op?« Anders Rested langede ud efter ham uden at ramme. Han så sky på de andre mænd, der havde flyttet lidt på sig, som fralagde de sig andel i den beskyldning.

»Det er det kedelige ved det«, sagde Anders Rested og rømmede sig, »de var jo på kant i forgårs — Lundborg og Hjalmer, det hørte knægten jo, han var nede at hente et læs kvas i skoven. — — Hjalmer kom med trusler.«

»Truede han?« Peter Vangstrup tog sig til brystlommen, som ville han skrive det op. Han havde flere gange været vidne i en retssag, han vidste, hvad sådan en udtalelse kunne komme til at betyde.

»Nå, trusler er nu lovlig stærk sagt, nabo,« indvendte Jens i brinken. »Jeg hørte det jo også — Lundborg gjorde et syndigt vrøvl over nogle huller, som han mente var gravet for dybe til plantning. — »Hullerne er efter mål«, råbte Hjalmer ophidset. — »Jeg kommer måske til at tage mål af Deres skændeprædiken også.«

»Nå — ja.« Peter Vangstrup forsøgte et smil. »Når man ved, hvordan Lundborg er — men der er jo også det med Hjalmer — ingen forstår, hvad han går og ruger over, det er jo sjældent, han åbner sin mund til andet end enstavelserord.«

»Lad os gå over i skoven og tale med ham,« foreslog Jens i brinken. »Vi kan jo høre, han fælder træer.«

»Mon vi ikke skulle betænke os, Jens,« advarede Niels Foldager, »ingen af os har vel glemt den dag, han gravede træroden op.«

»Nej, uha — da var Hjalmer fæl at se på,« svarede Anders Rested. »Lad os hellere gå op til Lundborgs hus og overveje, hvad vi skal foretage os.« Han skyndte sig afsted.

»Ja hvad, vi er da fire voksne mænd, og vi er vel ikke kujoner.« Jens i brinken strøg ærgerligt op i sit blonde hår.

»Du er et ungt bruushoved, Jens,« sagde Niels Foldager. »Men nu skal du være besindig. — Er her sket — noget

galt, så kan det ikke ændres. Lad os nu ikke gøre ondt værre ved at overile os.«

»Nej, det er endda et sandt ord,« bifaldt Peter Vangstrup. »Lad os hellere sende bud efter flere folk, så det ikke udelukkende hviler på os fire, det — vi vel desværre bliver nødt til at foretage os. — Skønt er det jo ikke — nej, nej! Det er en grim rift i vor fredelige tilværelse, det er næsten, som jeg synes, at skoven og lyngheden stirrer bebrejdende på os, fordi de er blevet vanhelliget med sådan en gruelig gerning.«

De blev enige om at sende de to drenge ridende afsted for at kalde folk sammen, og imens listede de op til plantørboligen og gik rundt og kiggede i alle kroge.

En halv time efter kom folk ridende, kørende og cyklende. — Det vidnende spor blev atter forevist, og nu talte de helt åbenlyst om det uhyggelige indtryk, det gjorde på dem.

Mordet var indlysende, men hvor havde stærke Hjalmer skjult sit offer?

Ved femtiden besluttede de sig til at sprænge døren til plantørboligen, men just da kom husholdersken hjem. — Jane Sig havde nær fået et slagtilfælde, da hun så de mange mennesker og hørte deres forklaring. — Hun havde haft fridag lige fra morgenstunden og havde besøgt sin moder, dog havde hun lovet at være tilbage så betids, at middagsmaden stod på bordet kl. seks som sædvanlig.

Hun gennemsøgte huset og turde næsten sværge på, at alt var i samme orden og urørt, siden hun låsede dørene af og forlod boligen. Dog turde hun ikke med bestemthed påstå, at intet af hendes husbonds tøj var forsvundet, hun havde jo kun tjent der i fjorten dage og var ikke så nøje kendt med, hvad der var gemt i skabe og kister. — Lundborgs nøgler og tegnebog fandtes i hvert fald ikke.

Jane satte hænderne mod sine brede hofter og så sig myndig omkring mellem mændene. — »Hvorfor i al verden står I her?« spurgte hun ophidset af angst og uhygge. »Hvorfor henter I ikke sognefogden?«

Der gik et jag gennem forsamlingen. — Sognefogden — øvrigheden? — Jo, de havde jo godt nok tænkt på det, men — — De ville se på hverandre, men fik dog ikke blikket løftet så højt fra jorden; alle krympede sig ved at fuldbyrde skæbnen, for den sølle Hjalmer, den store slammer, var jo så

inderlig godmodig, bare han ikke blev tirret. — Men naturligvis — når Jane Sig forlangte det, så gik det vel ikke an at udsætte det længere.

En time efter kom budet tilbage og meddelte, at sognefogden var til mark langt syd på — kørende i sin nye bil, han kom ikke hjem før hen på natten eller næste dag. — Men hans kone fandt det rådeligst at melde sagen til politiet — endnu samme aften.

De stoute, sindige hedeboere hittede dog på råd til at knibe udenom endnu en lille stund — de ville ned at tale med Hjalmer. Nu var det jo fyraften, og han havde — sat øksen fra sig. — Ti mand med Peter Vangstrup i spidsen blev udpeget til at foretage det hverv.

Da de kom ned til skovhytten var stærke Hjalmer i færd med at fodre sine høns. Den store karl stod smilende og sludrende med fjerkræet, som flagrede omkring ham. Geden brægede kælent inde fra indelukket.

»Har du set noget til Lundborg i dag, Hjalmer?« spurgte Peter Vangstrup i forretningstone.

»Nej«. Hjalmer vendte sit langagtige ansigt med den skæve næse om imod dem, hans runde, mørke øjne frittede om deres ærinde.

»Hvordan var det — I blev nok uvenner i forgårs — så går I vel helst uden om hinanden?« henkastede Jens i Brinken.

»Nej. — Der er ingen uvenskab mellem Lundborg og mig. Han er rap til at bruge mund, men ellers en reel mand at arbejde for«. Hjalmer lod det sidste korn drysse ned over hønsene.

»Du truede ham da,« buste det ud af munden på Niels Foldager.

»Nej.« — Hjalmer betænkte sig »Nej, jeg bed ham af, det må til en gang imellem, ellers giver han ikke fred«.

Mændene tilkastede hverandre et konstaterende blik. Hjalmer var nervøs, thi så snaksom plejede han ikke at være.

»Hvad er det, du har stående her i dit kar?« Peter Vangstrup trådte hen til brønden.

»Hvad er det for noget svineri?« Hjalmer væltede karret. — »Det er jo Lundborgs lærredsjakke — er han kommet til skade?«

»Ja, det lader til det — meget endda«. — Peter Vangstrup var synlig lettet ved at kunne gå ud fra den antagelse. — »Jo, det er netop det, vi vil

snakke med dig om, Hjalmer, Lundborg er — forsvunden, og der er et grimt spor, som fører her end til dit hus. — Du kommer til at vaske dig og tage dine helligdagsklæder på og hjælpe os at søge efter ham«.

Hjalmer så længe fra den ene til den anden, det var tydeligt, at han ville udfinde, om de havde en skjult hensigt med deres godsnakken. — Så gik han føjeligt ind og klædte sig om, og inden han forlod huset, lukkede han geden og hønsene ind.

»Skal du ikke have din dør låset, Hjalmer?« spurgte Jens i Brinken i den tro, at han havde glemt det i sin nervøsitet.

»Nej — hvorfor det? Der er ingen, som render med det gamle skrammel, som jeg har,« svarede Hjalmer og børstede et par støvfnug af sit ærme.

Han sagde intet, da de viste ham sporet på lyngstien, og han forholdt sig også tavs, da de oppe i Lundborgs værktøjsskur holdt hans gamle trøje op for øjnene af ham; men da kom han til at ryste — den store stærke karl stod der midt i menneskeklyngen med sit mørke hoved ragende op over de andre og skælvende som espeløv, hans runde øjne stirrede håbløst ud for sig, og hans brede hage sank fortabt ned mod brystet.

»Nu er han en klejn svend,« hviskede de ude i den yderste kreds.

— Kvinderne rokkede uforstående med hovedet. — »Og Hjalmer, som var så god mod sine gamle bedsteforældre«, klynkede de.

»Ja, hvad synes du, Hjalmer,« tog Peter Vangstrup ordet, »du er jo egentlig den, som står Lundborg nærmest — Sognefogden er ikke hjemme, mener du ikke, det er bedst, vi kører ind til købstaden og indanker det passerede for — øvrigheden?«

»Der er vel ikke andet at gøre«, svarede Hjalmer med en stemme, som var helt ukendelig.

Befordringer var der nok af, og de valgte en ny, stærk fjedervogn med to agestole, når de så lagde en sædefjæl over bagsmækken, kunne der også sidde et par mand. — Da de havde fået Hjalmer til sæde i den midterste agestol, skete der noget, som atter sinkede henfarten — den yngste af værperne kom rendende.

»Vær's god, Hjalmer,« sagde hun anpustet og rakte en lille pakke op til ham. »Jeg skal nok passe din ged og dine høns,« tilføjede hun og skyndte

sig bort igen, mens hun grædende dækkede sit ansigt med sine hænder.

»Nej — se, se!« Folk stak hovederne sammen. »Det var altså ikke Petrea, Hjalmer havde spejdet efter, men den femogtyveårige, kønne, lyshårede Anina«.

»Beskeden er han sandelig ikke i sit valg — det må man lade ham«.

»Å — men så sørgeligt for den unge pige!«

Hjalmer sad helt benøvet og fingererede kærtegnende ved pakken, da papiret var løst, kom en salmebog og et fotografi til syne. Mens han stak det ind i sin indre brystlomme, så han ud over de forsamlede mennesker, det var et blik så stolt, at de hver især følte sig kuert og fattig derved. Det var, som om han ville sige:

»Jo vist har I vundet jer en brud, I gode, agrværdige mænd, men det var i de unge år, mens I havde sang på læberne og danserytme i kroppen, I skulle ikke først have forsørget et par gamle bedsteforældre. — Og ville en ung, køn pige være kommet til nogen af jer med gaver, når I faktisk sad som en udstødt? — Nej — det kommer der kun til stærke Hjalmer med den misdannede næse«.

Det kan godt være, at det blik var årsag til, at Mikkel Risgaard svirpede hestene og satte befordringen i en vredagtig, skraldende bevægelse.

De seks mænd kørte lige mod nedgangssolen, de forsøgte at tale om dagligdags ting, men det lykkedes dem ikke at holde tankerne borte fra det, som der lå skjult — velsagens et sted i skoven.

Endelig, da solen sendte det sidste blink hen ad lyngfladen, svingede de ud på den brede landevej, og da kom der en funklende ny bil susende imod dem.

»Holdt! — Stop! — Sognefoged«, råbte Peter Vangstrup. »Det var et heldigt træf, nu kan du tage affære«.

»Hvad er der sket?« Sognefogden tog straks sin strenge myndighedsmine på, og da kom der et mørkt drag i hans magre, mørktegnede ansigt.

»Ja, hvad var der sket, det var ikke så let at forklare,« mente Peter Vangstrup, »men rent galt er det da, for — — «.

Hjalmer gav pludselig et brøl fra sig og sprang ned af vognen, han hev bildøren op og trak med magt en sovende mand ud på vejen.

»Å — bitte, kære Lundborg«, lo han

helt overgivent og ruskede den søvnige plantør i skuldrene, »aldrig har jeg været så glad for at se Dem som i aften! — Nu herefter må De skælde ud, så galt De lyster, jeg skal alle mine dage betragte det som den lifligste musik«.

»Hvad er det, du har slagtet, Lundborg?« spurgte Peter Vangstrup i en bister, irettesættende tone. »Sådan en blodpøl, du har efterladt dig, du måtte da være klar over, den ville lede folk på et grimt vildspor«.

»Det er vildornen,« svarede Lundborg triumferende. »I morges fik jeg endelig ram på den — og det nederdrægtige skarn, som bed min hund fordærvet. Og da sognefogden kom og ville have mig med til marked, fik jeg ikke tid til at — — — I troede da vel aldrig?« Han så fra den ene til den

anden og blev en kende bleg om sin velformede næse. »Ved I da ikke, at Hjalmer piller en tudse op af grøften for ikke at træde på den?«

»Jo — Hjalmeres godsindethed er velkendt, men vi husker også den dag med træroden,« svarede Peter Vangstrup stejl og gram i hu.

Lundborg blinkede luunt med sine små, brune øjne og blottede sine tænder i et overlegent smil: »Så tåbelig er man da heller ikke — at vække det bestialske hos sådan en jætte. Selvfølgelig burde man have tænkt sig lidt mere om; men min jakke var nu for slem, så jeg smed den i Hjalmeres kar — og så lånte jeg Hjalmeres gamle jakke, der hang på væggen — jeg vidste jo, den gik til, når jeg skulle flå ornen — men den var såmænd ikke for køn til det. — Men hør, folkens, jeg tror, vi er

brødflove alle sammen, jeg har en alvældig luns bøf i bilen, som jeg tuskede mig til for vildornen; hvis I ikke har skræmt min husholderske fra vid og sans, så er hun en mester i at brase en bøf med løg. — Lad os komme hjem til mig og få konstateret, at vi er — levende«.

Stærke Hjalmer afslog at være med til dette hjemkomstgilde, han gik hende på skovstien med armen om væverpigens ranke skuldre. De talte om fremtiden. — Nu skulle hytten rives ned og et nyt hus med rødt tegltag bygges i stedet — fint skulle det være både ude og inde.

»Dyrt, Anina!« Hjalmer kyssede ømt hendes blussende læber. »Kan noget være for dyrt til at gengælde, at du i dag skænkede mig dit hjerte for alles øjne?«

Gemt - men ikke glemt

Af Jørgen Thorsen

Det samfund, vi lever i, er ofte koldt og ubarmhjertigt. Der gælder kun de nøgne facts. Der er ikke plads til forståelse og tilgivelse af de små fejltrin, vi alle kan komme til at begå i løbet af livet. Det er den pris, vi betaler for at leve i et veletableret samfund, hvor effektiviteten er sat i højsædet. Sådan har det altid været, det er ikke blot et moderne fænomen.

I Morsø Folkeblad den 9. februar 1894 kunne man læse en skildring, hvor netop denne samfundets fundamentale mangel på barmhjertighed og tilgivelse kommer klart frem. Beretningen bærer overskriften »Brændemærket« og lyder som følger:

Jeg er halvfjerdsindstyve år, fortalte den gamle kone. Indtil mit 20. år var jeg ude at tjene. Så blev jeg gift. Min mand var smed, en rask og dygtig mand, men mere end til dagen og vejen for os og vore to børn, nåede han aldrig. Han døde, medens børnene endnu var ukonfirmerede, og så måtte jeg selv tage fat for at få brødet. Jeg lærte at koge og var så heldig at få nogle gode huse at gå i, så vi havde det ikke så galt. Senere da børnene voksede til og blev gift, hjalp de deres moder efter evne, og da jeg for et par år siden blev så medtaget af influenza, at jeg ikke

længere kunne bjerge mig selv, tog min søn mig i huset til sig. Så var det, denne alderdomsforsørgelseslov kom, og så mente min søn, der kun tjener det nødtørftigste, at jeg burde søge om forsørgelse, da jeg var kvalificeret til at få det. Det mente jeg også. Han hentede et skema, udfyldte det, og jeg underskrev det uden at læse det igennem. Nogen tid efter blev det tilstået mig 19 kr. om måneden, og de penge var jeg meget glad for — nu lå jeg da ikke helt og holdent min dreng til byrde.

I et halvt år nød jeg denne understøttelse. Så en morgen tidlig kom der to betjente og kommanderede mig til at følge med til rådhuset. Ingen af os havde anelse om, hvad vi vel kunne have forbrudt, og vi var på det rene med, at her forelå en fejltagelse.

Men desværre! Det var ingen fejltagelse. På stationen blev skemaet, vi havde indsendt angående understøttelsen, forevist os, og jeg blev spurgt, om jeg havde underskrevet det. »Ja«, svarede jeg. »Men De har jo været straffet«, sagde assistenten, »og her i skemaet erklærer De på tro og love, at De aldrig har været straffet. De har jo haft 5 dage på vand og brød — ikke?«

Alt blodet fo'r mig til hovedet, og

benene rystede under mig. Det var mig ikke muligt at få et ord frem. Min søn fo'r op: »Nej, hr. assistent, min moder har aldrig været straffet — De tager fejl!«

»Lad Deres moder selv svare. — Er det ikke rigtigt, at De har været straffet?« »Jo, jo«, sammene jeg, »men det er så længe siden«. Han kiggede i nogle papirer. »Ja vel, det var i 1842. De var 18 år dengang«, sagde han. Jeg nikkede. Han fortsatte: »De havde taget et skørt fra en pige, De tjente sammen med?« — »Ja«. Jeg skævede hen til min søn, der stod som forstenet, kridhvid i ansigtet. »Det havde De ingen anelse om?« spurgte assistenten ham. »Nej«, svarede han. »Ja, så kan De gå, men Deres moder må blive«.

De satte mig i arresten, og der sad jeg i 11 dage. Så blev jeg dømt til 14 dages fængsel — dem har jeg nu afsonet.

De har taget understøttelsen fra mig og ladet mig sidde i fængsel, det kan jeg bære. Men, hvad der piner mig mest, er den ungdomselendighed, jeg har gjort mig skyldig i, og som jeg mente nu var udslettet efter omtrent 52 lange års hæderligt og strengt arbejde. At det hele nu skal for dagens lys igen og volde mine kære sorg og skam — det piner mig, så jeg er ved at gå i jorden derover.

— — —

Nu vil en og anden måske sige, at det, der her er skildret, hørte forrige århundrede til. Men er det nu sikkert, at det

samme ikke kan ske den dag i dag — og vitterligt sker?

Det er ikke spørgsmålet om, hvorledes et menneske kan blive uretfærdigt behandlet på grund af moderne datamaskiners forkerede fodring. Det er snarere den kendsgerning, at alt i dag bliver registreret — og dermed husket Gemt — men ikke glemt!

I forfatteren Gerhard Rasmussens bog »En mand går ind i sin fortid« skildres den situation, der opstår for det menneske, der engang er blevet dømt på indicier for en forbrydelse, han ikke har begået. Mennesker bryder forbindelsen med ham, muligheder lukkes, og han er henvist til at tænke hele sin situation igennem den ene gang efter den anden, indtil nerverne er ødelagte. I den forbindelse er det underordnet, at romanen slutter med, at en vagabond på sit dødsleje tilstår den forbrydelse, den anden var blevet dømt for. Det centrale er, at det menneske,

der engang er blevet dømt for en eller anden forbrydelse, meget ofte har fået sat et stempel på resten af sit liv. Og dette stempel kan aldrig vaskes af.

Det er en uhyggelig tanke, at det samfund, vi i dag lever i, bygges op på EDB-anlæg, *der gemmer — men aldrig glemmer*. Vi må se i øjnene, at mennesker i dag står i fare for mere og mere at komme til at leve under den gamle naturlov: »Øje for øje og tand for tand« — i stedet for den omsorgslovgivning, hvor det enkelte menneskes værdi er sat i højsædet netop på grund af, at det er et menneske med nederlag og fejltrin. Det drejer sig ikke om omsorgen for det fuldkomne menneske, men om omsorgen for det faldne menneske.

Ikke devisen: »Gemt, men ikke glemt« — men den kristne livsregel: »Tilgivet — og dermed glemt«.

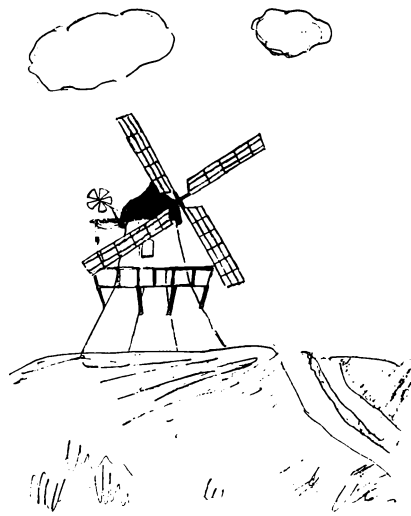
Jørgen Thorsen.

Vand- og vindmøller på Mors

»Ja, vandmøller har vi jo ingen af«, kan man næsten høre nogle sige, når de læser overskriften. Og det er vist rigtigt. Nu er der ingen vandmøller, nej, men der er jo heller ingen vejmøller vinddrevne) og da slet ingen af de store sejlhængte landsbymøller, som stod i enhver landsby for 50 år siden.

Men der var engang. Ganske vist ikke på én gang både vandmøller, stubmøller, vindroser, vejmøller og klapsejlede møller — og det er deres tid og historie, der her skal forsøges klarlagt.

Der står ved ethvert museum nogle store udhulede sten, som var vort folks første kværne. Kunne man nu få en lille samtale med en stenalderskvind for at spørge hende: »Har du fået mallet til næste begt?« ville hun måske smile træt og sige: »Desværre, men jeg skal i gang med det«. Og vi skal vel et stykke ind i jernalderen, før det blev mandens job at male korn. Da havde han fundet ud af, at der var kræfter i vand — bare anbringe et hjul i en bæk. Da kunne hjulet trække stenen rundt, og stenen kunne knuse kornet. Ja, nu

Tegning af elev på Dueholmskolen.

lyder det så enkelt, at man skulle tro, at Rasmus Klump havde kunnet gøre det, men vi ved, hvor langsommeligt menneskene har knyttet det ene lille hjul til det andet, før møllen var der fiks og færdig. Men den kom!

Underfaldstræk, overfaldstræk, opstemning af vand, regulering af strøm, tandhjulsoverføring, stenbildning o. s. v. Opfinderne er glemte, men de har været der. Deres værk vidner om deres eksistens.

Allerede JYSKE LOV siger: Ingen

må anlægge møller til skade for de gamle møller (1241). Dette kunne tyde på, at der allerede var ved at være for mange møller. Dog — dette kan nok ikke være tilfældet, thi godt og vel 100 år senere giver Valdemar Atterdag ordre til at udnytte vandløb, så intet vandløb kommer ubenyttet til havet (1356).

I året 1553 giver Chr. d. Tredie følgende bestemmelse: Hver mølle giver på grund af krigen i Tyskland 1 chimsdaler i skat, dog fri er møller ved kongens gårde!

Vi er kommet ind i middelalderen, da enhver borg (eller herregård) havde sin egen mølle og sin egen smedie. Her er selvfølgelig kun tale om vandmøller. Og nu kan vi begynde at stedfæste vandmøller på Mors.

»I Aaret 1410 overdrog enken Inghæ Torcilsdatter Mydelst Mølle til Dueholm Kloster«, læses i diplomatariet. »Medell Mølle er Aar 1528 under Dueholm«, »Vestermølle (Lødderup) beliggende nogle hundrede Alen syd for Kirken er selvejer, Markmølle og Østermølle er Fæstere under Dueholm«, står der senere. Hertil kommer St. Jørgens Mølle tæt ved klosteret. Disse vandmøller drives alle af Dueholm å, som dog ikke synes særlig stor, og vi kan vel drage sammenligning med øvrige vandløb på Mors. Der fandtes Nørre- og Søndermølle i Vejerslev, Sønder- og Nørremølle i Rakkeby og Houmølle i Foldager ud mod Dragstrup vig. Damsgaard havde sine møller, Frøslevgaard sin, Ullerup og Sø ligeledes, Sindbjerggård (stedet kaldes endnu »æ Mølfald«), Mygdal mølle, nævnt 1638, Lilleris mølle (nær Højriis), 1664 læses: »Thæbring Mølle er øde«. I Outrup (d. v. s. under Damsgaard) nævnes 1664 Over-, Meld- og Neder-mølle.

Lyden af strømmende vand, plasken og rislen var dagligkost for møllergårdens folk. Rumlen af tunge kværne, knirken og knagen af hjul og aksler, tandhjulenes småsnak, jo, det gik ikke helt stille af, at melsækkene fyldtes langsommeligt sæk efter sæk. Gryn-sækkene stod for sig, her var ligesom lidt mere rent. De forbistrede melsække var slemme til at spille. Ovre på en særlig opsats stod toldkornet, den tids moms. For nok var mølleren mand i sit møllerhus, men som regel var der en overinstans, som krævede sit. Det kunne være endda kongen i egen højje person, det kunne være lensmanden eller

kirken, som krævede told eller afgift, men altid sad der nogen og krævede og krævede. Mølleren var en mand med ansvar. Ikke underligt, at man fortalte mand og mand imellem, at han tog tredobbelte told, han skulle jo også selv leve. Og mærkeligt nok: Mølleren var næsten altid mellem de velhavende.

»Jo, tho hva! Nærenstid han tår en lispund (et lispund = 16 pund) af hver tøndk, sagde bønderne. Og noget var der vel om snakken. En pot af hver skæppe, det var reglen; men der kunne jo da så let blive lidt mere.

Byggryn og havregryn var de almindelige, hertil rugmel. Hvede var sjælden — og daglig kost var vandgrød (d. v. s. byg eller havre kogt i vand) + en smørklut, sukkeret måtte man tænke sig til. Øllebrød (gammelt øl, som vel endnu de fleste ved, er temmelig surt, godt spædet op med vand iblandet nogle humpler halvmuldent brød (en blanding af byg og rug i forholdet 3:1). Pandekager stegt i svinefedt, måske med flæsketern i. Selvfølgelig: den dag man slagtede, spiste man ferskt kød, får og kalv var mest almindelig, gris sjælden, hest var hedningekost, en høne, men tro ikke, det var hver søndagskost. I sildefangsttiden stod den på stegte sild, men husk: alt skulle saltes, ellers gik kødsagerne til. Vi forstår ikke, hvordan den tids folk kunne undvære sødemidlerne, men det måtte de. Hvem havde vel honning i spande, og hvad skulle man søde med ellers?

Med matrikuleringen 1664 blev skatteydelse fastlagt, og her lyder det: Skvatmøller (= de små bonde-møller) skal afskaffes, om der er brugelige møller inden for en mils omkreds!

Altså: man tillod ikke at bygge uprivilegerede møller. Enten var det kongen eller herremanden, der ejede møllerne.

Det er så heldigt, at der findes nogle fæstebrev angående møllerne ved Damsgaard:

FÆSTEBREV

Christen Nørbech til Damsgaard giver hermed Anders Christensen Møller den mig tilhørende Vandmølle beliggende paa Damsgaards Mark Nedermølle kaldet, i fæste paa følgende vilkaar: Fæsteren har Bygningerne til Beboelse og brug med samt tilhørende Mølle, Dæmning og alt tilhørende. Fæsteren forpligter sig til at vedligeholde Møllen, at den ikke tager nogen Last og Skade

ved sin Maalning. Han forpligter sig til at behandle al den Korn, som jeg leverer, toldfrit. Aarlig landgilde af Møllen med Tilliggende, 2 Td. lfdk. Hartkorn, betales med 6 td. Byg, 6 Rdl. 4 Mk.

7. April 1780.

Christen Nørbech.

Anders Christensen Møller.

Til Vitterlighed:

Chr. Nielsen. P. Bach.

I året 1787 er det Houmølle, en stampemølle beliggende ved udløbet i Dragstrup Vig, der fæstes til Peder Johansen Aaboe, og Damsgaard har skiftet ejer, navnet er nu Niels Refsgaard. Betingelserne er omtrent ligelydende, dog er landgilden 8 td. byg + græsning til to bæster.

Man lægger mærke til året 1787, det år, vi kalder bondens frigørelsesår. Alligevel går der igen et åremål, før den privilegerede mølleret ophæves. Det sker i 1862, og nu bliver det *de hollandske møllers tid*, således kaldet, da det er i Holland, de fremkommer ca. 1650. Ganske vist har vi heroppe *stubmøllen*, en vejmølle, der kunne drejes på sin solide fod. Den hollandske type nøjedes med at dreje hatten og var tillige omklædt, så man kunne opholde sig under taget. Fire vinger var almindeligt for dem begge. Der skulle komme andre typer, hvor der var mange vinger, som sad i en roset — *vindrosen* kaldet. I årene 1870 til 1920

havde hver landsby sin hollandske mølle, ja, sommetider to, og nu var der fri konkurrence. I Karby lå der således to kun ca. 100 m fra hinanden. I Tødsø og Sejerslev ligeledes to, men én var det almindelige.

Poul laCour, Askov, eksperimenterede sig frem til en ganske ny vejmølle, *klapsejleren*, som fik overordentlig succes. Som et kuriosum skal nævnes, at man først havde bestemt sig for en tivinget mølle. Den blev også sat op og blev kontrolleret, men storm rev de fire vinger af. Herpå kontrollerede man den seksvingede — og mærkeligt nok: Den trak lige så meget som den tivingede. Herefter sparede man de fire. Klapsejlerne var næsten alle seksvingede.

Det nye her var, at disse møller var selvkontrollerende. Skulle der komme en storm, kunne en vægtstang give los, så farten ikke blev faretruende.

1890 var laCours mølle en kendsgerning, og ikke mange år senere førte hans lærling, Didrik Møller Heide, klapsejleren til Mors, hvor enhver gård faktisk havde den i mølle i årene 1900 til 1940. Elektriciteten har nu taget vejmøllernes opgave på sig. Det skal bemærkes, at Heides elev, Søren Vils-gaard, blev sin mesters konkurrent på Sydmons.

Nu er der hverken hollandske eller klapsejlede møller, og er der en, kan man regne med, at den lever på det sidste. O. C.

Spise hestekød - nej tak!

Af Holck-Andersen

I gamle dage var der skarpe skel mellem de forskellige befolkningsgrupper. Allernederst på samfundsstigen befandt kæltringer og natmandsfolket sig, alle så ned på dem, for de levede af tiggeri og »urent« arbejde. De boede afsides i simple hytter eller jordhuler, som kaldtes rakkerkuler. Natmandsfolket var oprindelig udgået af egnens befolkning, det var dem, der på grund af sygdom, legemligt eller psykisk ikke kunne klare en almindelig tilværelse. De påtog sig alt det, der kaldtes uærligt arbejde, såsom at slæbe selvdøde dyr til rakkerkulen, rense skorsten og, værst af alt, flå huden af døde heste.

Omkring 1800—1820 boede der i

udkanten af Rakkeby sogn en mand ved navn »Røde Per«. Han var en kæmpe af bygning med et ildrødt hår og et rødgult ansigt, lige så bredt som langt, på hvilket der lå en mængde tuer i form af vorter, ud af hvilke der voksede et skæg, der lignede siv, og med en mund der kunne lukkes op til begge øren og viste da en række grågule tænder, omtrent lige så brede som hestens.

Denne frygtelige person var en af øens natmænd, i hvis næringsvej ingen greb ind. En morsingbo ville dengang hellere lade en finger hugge af end røre ved en død hest. Til »Røde Per«s rakkerkule trak man udslidte heste, og »Røde Per« stak og flåede dem.

Ejeren fik skindet, mens »Røde Per« for sin ulejlighed beholdt kødet og fedtet. En ærlig mand kunne godt skyde en hest, men ikke stikke den eller trække skindet af den, thi det var natmandsarbejde og uærligt. At spise hestekød var utænkeligt, men det var godt nok til sådanne folk som »Røde Per«.

»Røde Per« var genstand for folkets dybeste foragt. Han måtte aldrig søgesamkvem med nogen og måtte intetsteds gå ind, og hvis den ulykke skete, blev stolen, han havde siddet på, straks vasket af. Bad han om en tår vand, blev denne rakt ham i den ringeste potte, som da straks blev slået i stykker, for at ingen ærlig mand skulle drikke deraf. Han flåede huden af døde heste, dermed var han udskudt af menneskeheden.

Samtidig levede på Mors »Peer Skærer«. Han var hestegilder. På den tid var dyrlæger tildels ukendt. Til at skære heste og svin havde man så hestegildere, der drog rundt fra sted til sted og tilbød deres hjælp. De regnedes lig med natmandsfolket, dog en anelse bedre, for ifølge deres arbejdes natur var man jo nødt til at omgås dem, i hvert fald i staldene.

»Peer Skærer« var en snurrig skikkelse. 2½ alen høj og mindst 4 alen i omkreds med en paryk som en bikube. Den almindelige opfattelse var, at han kunne se ind i folk og kurere enhver sygdom ved håndspålgelse. Han var »sjønsk«, påstod man, thi når han havde drukket ½ pot brændevin — hvilket kunststykke han udførte lige så let som en anden kunne drikke et glas vand — så blev han ikke fuld deraf eller lagde sig ned. Han kunne sovende gå 3—4 km uden at tage fejl af vejen. Hvis nogen da mødte ham, gik de ud til siden og slog kors for sig og mumlede en bøn for ikke at påvirkes af »de onde øjne«.

Regeringen havde i begyndelsen af 1800-tallet opfordret politimestre, præster, herremænd og andre gode danne-mænd, at de måtte virke for den gamle fordoms udrydelse og opmuntre bonden til selv at trække huden af sin hest og spise kødet. Men ingen vovede i lang tid at træde op mod den dybt indgroede folkemening, dels af frygt for folks hang til satire og til at give øgenavne.

I året 1817 brækkede en af provst Obels unge heste låret, og han blev nødt til at lade den skyde. Han drog

om til pastoratets honoratiore, sognefogeder og andre fine venner, viste dem den kongelige opfordring, indbød dem til at møde næste dag i præstegården. De indbudte mødte med alvorlige og betænksomme miner, men da provsten optog enhver ytring fra den muntre side og selv først tog fat, så gik arbejdet rask fra hånden — just ikke til fordel for huden. — Så vidt gik alt godt. At en bonde fra Karby fik ondt — det »vamlede« for ham, sagde han, vakte kun munterhed. Men da provstens pige kom med et stort fad for at hente et stykke af det bedste til en steg, og præsten indbød forsamlingen til at gøre sig selskab og spise den, da udbrød en vredesmumlen, og bønder-

ne løb bort som fra en ulykke, kun en bonde, gårdmand John Madsen i Næs, blev og tog del i måltidet.

Under måltidet udbragte provsten en skål og ønskede, at bondestanden måtte aflægge den tåbelige fordom mod hestekødet, at man i stedet for at opslide de gamle, tro dyr måtte komme til at fede dem og slagte dem som andre husdyr.

Således blev det første hestekød spist på Mors.

Den store begivenhed glemtes ikke i mange år. På Karby-egnen regnedes tiden efter begivenheden. Man sagde: Det var så og så mange år efter, at provstens hest blev flået, når en begivenhed skulle stedfæstes.

Odinsjægeren på Mors og andre sagn

Af Jakob Albrechtsen

En bro over en lille å, der løber forbi Sindbjerggård, hedder Jomfrubroen, fordi der her af og til om natten sås en hvidklædt jomfru, som spadserede over broen.

I en høj nær Sundby kunne man høre en smed arbejde om natten ifølge August F. Schmidt: »Lige overfor denne høj ligger en sandbanke ved *Solbjerg*, der har samme smed et andet værksted, hvorfra man hører slag af vældige hamre. Ved midnat rider han ofte fra det ene til det andet værksted igennem luften på en hest uden hovede, med hammeren i hånden og alle sine svende og drenge bag efter, og da er det ikke godt at møde ham«.

På en gård nær Brunbakke på Mollerup hede hørte man tit om natten en rytter komme ridende ind gennem gården og hen til en vældkilde, hvor han vander sin hest og derpå vender tilbage.

Disse to sagn er de eneste, August F. Schmidt kender fra Mors om *Odinsjægeren*.

I *Lødderup* sogn i hulvejen *Kårupdal* gik en hovmand og råbte »Hovhov-h-o-v«, sidste gang langt og højt. Meddelelsen — og mange andre — har hørt det. Dog har Marius Dahlsgaard i en optegnelse til Dansk Folkeminde-

samling gengivet råbet som »Havhav!«. Går man hen til ham, forsvinder han, men det varsler ikke godt at møde ham — man rammes så af ulykker, eller farer i bedste tilfælde vild.

En snedker *Legaard* var en søndag aften i følge med en kone fra Nykøbing til Hvidbjerg. Da så de en 20 alen høj sort skikkelse på Vils bakke. Konen blev bange, men *Legaard* gik videre, idet han (ifølge Svend Grundtvig) sagde: »Frygt Gud og følg landevejen«, og da så det pludselig mindre ud, som om det krøb i vejgrøften. Atter hævdede det sig frygteligt, og sådan blev det afvekslende ved, til de kom til Hvidbjerg kirke.

Henne-engler og hjemmedjævla, dem er der mange af.

Han er stor i æ hoo, han æ goo aa true mæ.

De æ bæjer aa goo en miil a si væj, end leeg en måned i blødd.

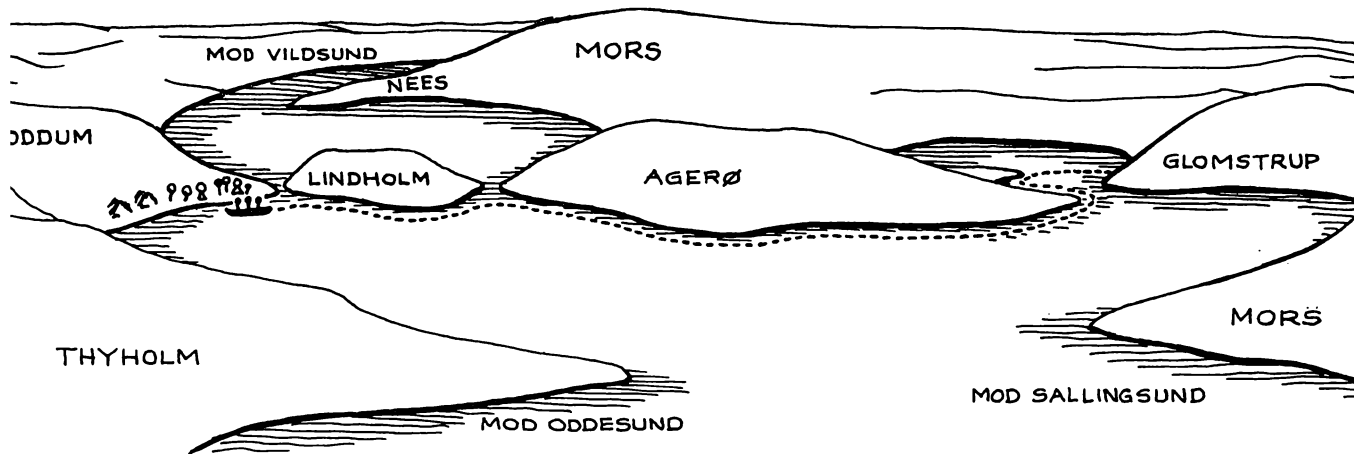
Der er lidt ly under et lams hale.

Hun haar bjen som fatte folk haar loor.

Ka der eet kom kyd, så kom kål.

Morsingboerne karakteriserede også sig selv. F. eks. kaldte man næsboerne på Mors for »snudeboere«.

Jakob Albrechtsen.

Da mand kom til Mors

Et causeri om svundne tider af Bodil Christensen

Det var en tidlig forårsdag — hvilket år vidste ingen, da det var længe før, nogen kunne læse eller skrive, og længe før vor tidsregning.

På øststranden på den halvø i Thy, vi nu kalder Boddum, ved den smalle vigede strimmel vand, vi nu kalder Skibsted fjord (gad vidst af hvilken grund, da farvandet i dag mindst af alt kan betegnes som et egnet sted for skibe), her ved fjorden, som strækker sig langt ind i den sydligste del af Thyland, sad en lille flok mennesker, børn og voksne, og skuttede sig i deres slidte skindklædninger og snakkede sammen. Ja, de mere end snakkede sammen, for af og til løftede deres stemmer sig og blandede sig i munden på hverandre — noget måtte være i gære.

Overalt piblede og klukkede de nysmeltede småstrømme. De sidste brudte isstykker faldt raslende ned og blandede sig i de utallige løb, der her ved stranden forenedes i fjorden, der selv nu og da syntes at være, om end passiv, så dog deltager i den ivrige snak dernede på stranden.

Man rejste sig, pegede, lyttede til andre, der gav deres besyv med i denne for dem så åbenbart vigtige sag, for så igen senere selv at genoptage ordet, om man kunne kalde det så — ingen ved det.

Den største del af diskussionen foregik dog med arme og ben, et held for os, da vi alligevel ikke ville have været i stand til at tyde det sprog og de lyde, flokken dernede benyttede sig af for at give deres mening til kende.

Der kom flere til — mange — det

slog os: for mange! Dette var måske netop problemet, stammen var blevet for talrig i forhold til stedets naturlige muligheder for at yde det nødvendige til livets opretholdelse.

Efter lang tids parlamentering faldt de deltagende med ét til ro, den ro, der falder, når en virkelig beslutning er truffet. Ingen lagde sig dog til hvile, en ny og ganske anden aktivitet brød løs, en aktivitet præget af beslutsomhed og målbevidsthed.

Flokken delte sig i fire grupper. Halvdelen fik travlt med at samle de ting, redskaber, skind o.l., de måske kunne kalde deres, og eksisterede begrebet »deres« ikke, så fik de i hvert fald travlt med at forsyne sig med, hvad de kunne tænke sig at få brug for på en lang rejse.

En anden gruppe gik i gang med det, vi måtte kunne kalde bopladsens vante dont, såsom madtilberedning o. l., medens den sidste del af stammen drog til skovs med økser.

Nogen tid forløb med denne deling. Der arbejdedes og regeredes, og endelig så man hele stammen blive kaldt sammen til en slags fælles samling.

Der hvilede en egen stemning over dette møde, måske det sidste, de skulle opleve sammen. Stemningen var trykket af en slags vemodighed, og dog kunne man ikke undlade at bemærke en vis forventning, akkurat den samme følelse, vi selv mærker ved rejser mod fremmede mål, den samme gribende stemning, vi endnu i dag kan opleve, f. eks. ved en udstedsnedlæggelse i Grønland, følelser der i sig rummer

taknemmelighed mod det sted, der gennem generationer har givet liv, vemod iblandet et håb til fremtiden og endelig den knugende afsked med de gamle grave — så sangen, der løftede sig, da de drog bort, akkompagneret af afskedssalven fra det gevær, der i dag muliggjorde eksistensen for denne sidste generation på udstedet. —

En del af flokken dernede brød op, stod en stund og fandt så vejen vestpå mod solnedgangslandet — vi ved, at de hurtigt ville blive standset af det frådende hav og atter søge tilbage. Andre drog mod nordenvindens barskere egne — og de kom aldrig igen — fandt måske lykken på nye jagtmarker.

Den sidste del af flokken havde valgt det store »Solopgangsland«, den frugtbare ø, den største i fjorden, den vi nu kalder Mors. Helt uden kendskab til, hvordan der var derovre, var man ikke for på længere jagtture havde de unge jægere mangen en gang gjort turen derover. Vejen gik fra Boddum til Lindholm, en lille ø, der ved lavvande var forbundet med deres eget land. Herfra kunne den på dette sted kun få meter brede fjord passeres. Strømmen var stærk, og der krævedes gode kræfter, men var man først kommet over, stod man på den en del større ø, Agerø. Videre langs denne ø's sydstrand i sol og i læ af de høje sydvendte strandbrinker til en af øens østvendte tanger, der ligesom en finger peger vej mod solopgangslandet, det store land Mors. Dengang var der noget mindre vand i fjorden, og det var ikke noget problem på den ganske overfart fra

Agerø til Mors at nå bunden med tæerne, det kan man også opleve den dag i dag. For en stærk karl var alt dette let og ligetil, men kvinder og børn skulle jo også med, så det var derfor, vi netop havde set flokken drage til skovs for at finde det bedst egnede træ til at lave en båd af til den vanskeligste del af turen.

Og sådan kom mand til Mors — med kone og børn.

Ved Glomstrup gik dette folk i land, på dette sted er en meget stor groft tilhugget økse (1) måske tabt på en de første lange jagtture. Ellers findes den største rigdom af flinteredskaber, flækker (10), økser (7), tværpile (8) nifroditter (9) o. s. v. i strandkanten og et stykke ude i vandet. At stedet her var boplads og redskaberne ikke blot tabte på strejfture og jagter, viser de mange flækkeblokke (6), de flinteknolde, som man kan se, flækkerne er blevet slået af.

Et bælte langs stranden, indeholdende mængder af flinteflækker, viser os stenalderfolkets spor fra Mors (5) over Agerø (4), Lindholm (3) til Boddum (2), hvor vi første gang mødte stammen ved en af oldtidens største findesteder, nu kaldet »Oldtidsskirkegården«.

Senere i stenalderen gik dygtige folk i gang med skovrydning, og de første agerdyrkere tog jorden i besiddelse, måske ved et tilfælde, måske under påvirkning af de nye stammer, der fulgte vejen, der grundlagdes hin forårsdag på stranden.

Et brudstykke af et flintekornsegl (11) fortæller om de ældste bønder på Glomstrups marker, de bønder, der oplevede stridsøksfolkets ridt op gennem landet. Måske faldt han i kampen, ham der lod stridsøksen (13) ligge på markens syd for Glomstrup — men han var her — det ved vi nu. Dette fremmede folk fik også navnet enkeltgravsfolket, og at de blev på egnen omkring Glomstrup, ved vi fra de nysudgravede rester af begravelser med dele af et enkelt stykke groft keramik (12, rekonstruktion). Langs oldtidsvejen, som gik fra Glomstrup vig langs åer og vandløb til Højris, kuperes landskabet af rækker af bronzealderhøje langs skovkanten ud mod agerlandet. Rigdom af ringguldfund findes fra denne tid omkring overfartsstederne, hvor overfart og handel kontrolleredes af stormænd. Måske blev det nuværende Glomstrup grundlagt i denne periode. Belliggenheden var jo god med direkte adgang

til de rige egne ved Ydby hede og Skyum bjerge, hvor Danmarks allerrigeste guldfund er gjort, og hvor ravet tegnede stedets velstand.

Jernalderen gik sin stille gang på Glomstrup, flittige bønder arbejdede på de ret vanskelige jorder. Måske finder vi i denne periode den kong Glum, som gav stedet navnet Glumstorp, og som skulle være jordet i en høj på en en gårdens marker.

Fra vikingetiden haves kun svagt i minde overleveringen om en vikingeborg, der skulle have ligget på stedet samt på stranden vest for Glomstrup en stor cirkelformet vold, som efter én teori kan have været et sted, hvor de store både blev halet op, vendte og tildækket med grene, kamufleret for evt. forbisejende på dette strategisk vigtige punkt i Limfjorden. Hvis ikke denne teori skal følges, kan volden være en såkaldt dansering, fra gammel tid benyttet af godsets folk som samlingssted.

Fra denne middelalderlige storhedstid formodes de mange fund af store, lerklinede kampestenlydsætninger,

der nu findes i havejorden omkring Glomstrup, at stamme.

Engang var der på Glomstrup en landsby, hvis kerne var fire gårde. — Dette er overlevering, som kan *buskes*, vi er så i nyere tid, og fra denne tid findes jydepotteskår — halen af en stjærtotte (14) o. l., og endelig mellem træer og buske og under græsbevoksninger skår af forrige århundredes brugsting, muselmalet (15) o. l.

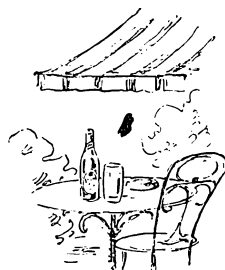
På dette sted, Glomstrup, er der siden 1969 arbejdet på at skabe et tilbageblik, ikke til oldtiden, men til en tid, der kan få mennesker til et sekund at standse op, tøve et øjeblik i den rivende uduvikling, vi og vor generation oplever, og lige kaste et blik på den tid, hvor den menneskelige arbejdsindsats ikke i effektivitet stod bag maskinernes, og hvor gamles snilde og erfaring endnu var grundlaget for livets opretholdelse.

Endvidere forsøges der på Glomstrup at vise de store standsforskelle, der dengang var en realitet, fra de store veludstyrede stuer til det jordløse hus' ene, beskedne opholdsrum, til huset, hvor »æ' klokmager« for at opretholde

grundlaget for familiens eksistens, foruden det lille landbrug med en ko og en gris, måtte stande ure, finde vand, grave brønde o. m. m. Og endelig fra den lille landhåndværker til øens første begyndende industri, huset fra fajnecfabrikken ved Gl. Lund, som var den første af sin art udenfor hovedstadsområdet. Fabrikken, som brød vejen til den nye industrialder, vi nu imødeser, i forventningerne til den nye bro, den nye vej, *vi* nu bygger — østpå.

Byens skænkesteder

Da jeg blev opfordret til at skrive en artikel til »Jul på Mors« med selvvalgt emne, var jeg ikke på det tidspunkt klar over, hvad jeg ville skrive om; men efter nogen overvejelse fik jeg den idé at skrive om beværtninger og hoteller her i Nykøbing, da jeg var dreng. Nu vil man jo nok spørge om mit kendskab til denne branche i min alder, ca. 10-12 år, men hertil kan jeg blandt andet oplyse, at jeg på det tidspunkt havde byplads i en herværende manufakturbutik, og i min egenskab af bud kom jeg rundt på næsten alle restauranter med pakker. På det tidspunkt var det jo sådan, at når landboerne kom til byen, var det med hestevogn. Og hest og vogn blev opstaldet dels i købmandsgårdene og dels i hoteltgårdene, og hvad der blev indkøbt af varer i butikkerne blev som regel sendt hen til det nærmeste hotel eller restaurant, hvor man havde et specielt bord stående til opbevaring af pakkerne, og her kunne man så hente pakkerne, lige inden man tog hjem, idet man ikke turde anbringe pakkerne i vognen før hjemturen. Hertil må jeg dog bemærke, at man udmærket kunne gå ind til et af bordene og tage en pakke uden at blive bemærket. Men det tror jeg ikke skete. Jeg har i hvert fald aldrig hørt om dette.

Grunden til, at jeg vil skrive om restauranter og skænkesteder på den tid

Som sagt, det begyndte altsammen længe før nogen kunne læse eller skrive, og for længere tid siden end nogen kan huske nogen, der vidste noget om dette eller bare kunne mindes en svag overlevering om hine dage. Men hvorfra ved vi så, at historien er sandfærdig? Jo, på museet på Dueholm i Nykøbing opbevares endnu den dag i dag båden, en udhulet træstamme, fundet netop ved Glomstrup vig — og det er ganske vist!

er, at jeg i et herværende blad så, at der var en mand, som søgte en spiritusbevilling her til byen, men dette blev nægtet med den begrundelse, at der ikke var ledige bevillinger for øjeblikket. For sjovs skyld talte jeg op, hvor mange restauranter og hoteller, vi havde nu og kom til resultatet ca. 15. Jeg prøvede så at tælle op, hvor mange der var, da jeg var dreng, og kom til det resultat, at der var ca. det dobbelte. Jeg tror, det blev til 29. En væsentlig forskel. Dog tror jeg, vi i dag har nok i de 15 bestående, da det vist ellers ikke kan betale sig at drive disse virksomheder. Men til sagen.

Jeg vil gerne ledsage Dem, mine læsere, på en rundtur til restauranter i gamle dage. Dog forbeholder jeg mig, at man ikke indtager genstande på alle disse steder, hvilket sikkert ville betyde, at man ville blive ikke så lidt påvirket, hvis det skulle være spiritus, man drak.

Vi starter på »Marielyst«, hvor nu skatteinspektør Dahlgren bor. Her var restauration og optræden hver aften på daværende tidspunkt. Mange mennesker drak kaffe og andre gode sager i haven ud mod fjorden, og her var der optræden af hurtigtegnere. Her kunne man blive tegnet og få tegningen med sig hjem. Endvidere var der optræden af kabaretkunstnere. Her var entertaineren Maryat Lauritsen en af de fø-

rende, han forstod at servere en vise, og jeg kan endnu huske en af disse, som lød sådan: »Jeg har to rige tanter at arve, når de dør. Men de bli'r ved at leve, det er en fæl malør, to på en gang, to på en gang, to på en gang!«

Men det går ikke — vi skal skynde os af sted!

Vi fortsætter ned på café Aahuset, senere omdøbt til Broen, hvor nu Nyby har tankstation. På det tidspunkt hed restauratøren Ingstrup. Vi skynder os videre og går ind på hotel Hamlet, som på det tidspunkt hed Jens Jensens Hotel. Vi fortsætter nogle få skridt. Hvor der nu er renseri og cigarhandel, lå der en hyggelig lille kro med kampestrappettrin, hyggelige krolokaler. Her var det en enkefru Kristensen, der sammen med sin datter drev denne kro. Lige overfor kommer vi ind på Karl Markvorsens Hotel. På det tidspunkt var indehaveren Karl Markvorsen, som havde stor hjælp i restaurationen af sin bror, Markvor Markvorsen, populært kaldet »bette Markvor«, som var meget populær blandt de morsingboer, som kom i restaurationen.

Jeg må med skam erkende, at jeg allerede har glemt »Merkur«, en restauration, som lå der, hvor nu Løvbjerg har forretning, mens vi fortsætter nogle skridt hen på Lilletorv til Cafe Sdr. Herred — der hvor Hørning nu har forretning. Her var restauratør Nielsen en hyggelig vært. Vi går videre. Ind på Hotel Nykøbing, hvor værtet på det tidspunkt hed Serup. Herfra går vi over i Haandværkerforeningen; her var det Rasmussen, der reciderede. Han blev senere vært på Bendix Hotel. Vi fortsætter ned ad Algade. Der, hvor Munksgaard nu har forretning, var der et ældre, hyggeligt ægtepar, Bjerregaard, som havde restauration. Vi behøver ikke gå ret langt, for omtrent lige over for var Centralen, hvor Ussing var vært. I gården her var der auktionshal. Ussing havde forøvrigt to meget kønne døtre, som var meget omsværmet af byens unge mænd, men det mærkelige var, at ingen af pigerne nogensinde blev gift.

Nu går vi ned på Kirketorvet, hvor Standard har udstilling. Her havde Chr. Koustrup på det tidspunkt restauration. Han var ungkarl og en meget hyggelig vært; han havde for vane, hvis der kom en landmand ind i restaurationen, gerne at ville indlede en samtale og spurgte derfor: »Er du ude med Høwder i dag?« Og hvis landmanden

svarede benægtende, replisserede Koustrup: »Ja, men du er her endda«.

Herfra går turen ned ad Havnegade. Der, hvor menighedshjemmet nu ligger, lå »Café Snorren«, som var bekendt for sin keglebane. Jeg har selv været keglerejser dernede i en kortere periode. Vi fortsætter ned til Hotel Phønix, her var hotelejer Kjær vært. Kjær stod ikke tilbage for Ussing, hvad kønne døtre angår; han havde to døtre, som ikke alene var kønne, men tillige modeangivende, idet disse unge damer altid var meget elegante og smagfuldt påklædte. Men nu går vi ned på Café Limfjorden, som dengang hed »Havnecafeen. Her var det Thomas Sørensen og hustru, der havde denne restauration; her var borde, der var hvidskurede, men hvis der kom folk ind med kravetøj på, blev der omgående lagt fine, hvide hørlærredsduge på bordet. Vi fortsætter over på Tolbod Vinhus, her var det Bach og frue, der residerede. Det var dog mest fru, som tog sig af restauranten, idet Bach samtidig havde vognmandsforretning. Lidt længere henne, på hjørnet af Havnen og Ringsgade, var Café Ringsdal; længere oppe, hvor der nu er broderi-forretning på hjørnet, var Café Nutiden, hvor Jens P. Jensen var vært. Lige overfor var det Grand Hotel med re-

stauratør Blaaberg, som senere i mange år drev Nordbanerestauranten i Skive og var min onkel. Vi går hen, hvor Aarestrup har forretning. Her var restauratør Degn vært. Vi fortsætter over til Bendix Hotel, hvor dengang værten hed Grennerod. Herfra går vi om i Nygade. Her lå Breinholms Café. Lige derefter lå Afholdshotellet, som havde mange pensionærer; dengang var det frk. Carlsen, som var værtinde. På Afholdshotellet kom der mange unge mennesker, som spillede billard. Et nummer længere fremme lå Landmandshjemmet med værterne Møller og frue. Skrås overfor lå Cafe Børsen, hvor værten på det tidspunkt hed Vestergaard.

Til slut tager vi en hurtig tur ud gennem anlægget til Strandpavillonen. Her hed restauratøren Christensen, og her havde man ugentlige aftener, hvor byens orkester spillede til glæde for gæsterne, da man dengang sad udenfor og nød det gode vejr og Albert Pedersens gode musik.

Til slut takker jeg dem, som har fulgt mig på denne tur og håber, der er morsingboer imellem, som vil nikke genkendende til de gamle dage.

Med hilsen.
Vald. Blaaberg.

Bjergby Sparekasse gennem 100 år

Af Niels Sandal

Hvem der tog initiativet til oprettelse af Alsted-Bjergby Pastorats Spare- og Laanekasse, lader sig ikke udrede; men den stiftende generalforsamling holdtes i Bjergby skole den 14. august 1872.

Til bestyrelsesmedlemmer valgtes for Bjergby sogn: Mikkil Jakobsen, Gullerup, Lars Lynggaard og lærer Pedersen, Bjergby, og for Alsted sogn Peder Kristian Madsen, Jens Sørensen, Jens Pedersen Nør og lærer Vad. Til revisorer valgtes Jens Hansen, Bjergby, og pastor Ingerslev, Skarum. Sparekassens første formand og kasserer blev lærer Vad, Alsted.

Der var mødt 10 til den stiftende generalforsamling. Det var fra Bjergby

sogn: Thomas Kristoffer Jepsen, Peder Ringgaard, Poul Sørensen, Lars Lynggaard, Jens Hansen og lærer Pedersen, og for Alsted: Poul Vestergaard, S. Knudsen, Niels Vestergaard og pastor Ingerslev.

Da det første år, som gik fra 14. august til 11. december — altså knap 4 måneder — sluttede, indestod der 357 Rd. 4 Mark, 11 Skilling. Det første helårs regnskab aflagdes hos Niels Vestergaard, Alsted. Da var balancen steget til 1031 Rd., 2 Mark, 15 Skilling.

Det gik nu fremad omend småt de første år og kulminerede i 1877, da der ved generalforsamlingen var et indestående på 4234 kr. og 26 øre. Vi hav-

de fået pengereformen i 1875. Det betydte nu at gå tilbage. Interessen svigtede helt. At der ikke var meget liv i sparekassen, kan man blandt andet se af, at i '76 var udgiften til papir og porto 66 øre, og i '77 40 øre. 1879 beretter den gamle protokol: Dette år ingen generalforsamling, da ingen var mødt.

Op gennem 80'erne gik det dårligt. I 1882 var årets overskud 3 kr. og 80 øre. I 1888 holdtes ingen generalforsamling, da ingen var mødt, og i protokollen står der: Ligeledes for 89 og 90.

På denne måde kunne det ikke blive ved at gå. Det blev derfor bekendtgjort ved de to sognes kirker, at der skulle holdes generalforsamling den 5. maj 1891. Der mødte også en hel del frem. Ved den lejlighed tog man afsked med lærer Vad, og i stedet valgtes lærer Pedersen, Bjergby. Han havde været med i sparekassens ledelse siden stiftelsen.

Han holdt op med at være lærer i 1894 og købte gård i Flade. Det godkendtes, at han kunne bo i Flade og dog være leder af sparekassen, også fra Alsteds side.

Han skulle så en dag om måneden holde kontordag i Alsted. Det blev hos Søren Nørgaard, Alsted. Alligevel var Alsteds folk ikke rigtig interesseret i sparekassen. I 1897 var der 8 garantier fra Alsted, der bad om at blive slettet som garantier. Det blev vedtaget på generalforsamlingen, at de godt kunne blive fri; men så protesterede sparekasseinspektøren. Efter mange forhandlinger mellem Alsted og Bjergby samt sparekasseinspektøren blev man endelig enige om i 1898, at Bjergby ene overtog sparekassen, så Alsted var helt løst fra alle forpligtelser.

Navnet blev nu Bjergby Sogns Spare- og Laanekasse.

På den første generalforsamling valgtes Poul Sørensen, Mikkil Jakobsen og Kr. Ringgaard, Gullerup, og Kristen Lynggaard og Søren Thomsen, Bjergby. Til revisorer valgtes Kristen Møller, Gullerup, og lærer Hansen, Bjergby.

Sparekassen gik nu en rolig tid i møde.

Protokollen beretter: 1911 var sparernes indestående steget til 49.400 kr. Stigning i årets løb 6.500 kr. 1912: Revisorerne har i de senere år fået 2 kr. for at revidere, det forhøjes nu til 5 kr.

I 1913 ville Pedersen ikke mere. Han var da blevet over 80 år. I hans

sted valgte lærer Nielsen, men det ses ikke nogen steder, at han er kommet til at virke. Han fik andet embede.

I 1914 blev friskolelærer Sørensen valgt som sparekassens leder. Han var det i en menneskealder, og i denne tid steg indlånet fra 60.000 kr. til godt 1.000.000 kr. Han var en god leder, som især var elsket af børnene.

Når de kom med deres sparebøger, fik de gerne en historie, og det var noget, de glædede sig til.

Da han forlod skolen i 1943 og flyttede ned i villaen, havde han nærmest åben hele dagen. Det var især for bør-

nenes skyld. Han holdt meget af at glæde børnene. De måtte bare ikke komme i kontortiden. Så var der jo ikke tid til historier.

I 1954 døde lærer Sørensen, og Hjarne Petersen overtog pladsen som direktør. Kort tid efter, at han havde begyndt, fik vi indført checkkonto og kassekredit. Det medførte en øget arbejdsbyrde, som han ikke ene kunne klare. Vi fik så forskellige medhjælpere — mest hans egne børn — indtil vi i 1969 fik fast bogholder. Det medførte også, at lokalet i Friskolen blev for lille, og vi besluttede så efter grun-

dige overvejelser at bygge ny sparekasse. Det var en stor mundfuld for tilsynsrådet at tage; men vi havde tillid til vor direktør — han var den, der satte gang i sparekassebyggeriet — og det er gået meget godt til denne dag. Byggeriet kostede ca. 360.000 kr.

Nu i hundredåret har vi et indlån på ca. 4.100.000 kr. og reservefond på ca. 500.000 kr.

Det var de første 100 år. Vi er på vej i de næste 100 år. Når vi enden? Vi får se!

Niels Sandal.
Jbjergby.

Da den gamle brandinspektør måtte vige

Af Holck-Andersen

En varm augustaften i 1891 var så godt som hele Nykøbing's befolkning på benene — alle skulle til Rådhuset, hvor byens hærkorps var opstillet til parade.

Politikorpset, kaldet »Garden«, var opstillet ved rådhuset med front mod

Tegninger lavet af elever på Dueholmskolen

springvandet (hvor nu kongestatuens står). Korpset bestod af 3 officerer: garver Mührmand, redaktør Fog og læderhandler Cederkvist, en fanebærer og 24 menige. Korpsets opgave var at holde orden ved ildebrande, holde uvedkommende borte fra brandstedet, holde vagt og udføre patruljetjeneste. Endvidere kunne korpset udkommanderes ved andre lejligheder, når der var fare for, at byens lønnede politistyrke ikke kunne slå til. Alle medlemmer var bevæbnede med stave, der kunne slå et forsvarligt slag. Endvidere havde de skilte som tegn på deres værdighed og som noget nyt havde de fået blanke, sorte hjelme med funkende messingbeslag, navnlig for at være kendelige om natten.

Lige over for politikorpset med front mod rådhuset stod det grove skyts opstillet: byens 3 sprøjter med betjeningsmandskab — sprøjtefører, strålemester, pumpevend og vandbærer understøttet af trænet: vandkørerne med deres tohjulede kærre.

Fløjen til venstre for rådhuset over mod apoteket udfyldtes af nedbrydningskorpset væbnet med økser og hakker. Lige over for stod redningskorpset og reserven.

Kl. 7 kom byens overhoved, borgmester og politimester Hansen, til torvet. Han modtoges af brandkorpsets

øverste kommanderende, fhv. købmand Christian Michal Smith og hans assistent, muremester Chr. Nielsen. Borgmesteren blev ført rundt for at hilse på de forskellige afdelinger.

Derpå førtes politikorpset ud for at trække en kordan om det øvrige korps, som begyndte at arbejde. Pumpesvendene sled i det, så sveden drev af dem, mens strålemestrene satte de kraftige vandstråler til vejs eller rettede dem mod den temmelig nærgående ungdom. Vandvognene kørte frem og tilbage med vand til sprøjterne, som dog fik sin hovedforsyning gennem brandhanerne ved vandledningsrørerne.

En af vandbærerne var ude på sjov. Når han modtog en spand med vand i, kastede han det bagud i hovedet på fredelige tilskuere eller på sine kammerater. Muremester Nielsen bad ham om at holde op, men manden blev ved med at drive løjer, så han fik ordre til at træde af (han fik senere en ret stor bøde).

Mønstringen varede en time og sluttede med et af brandinspektør Smith udbragt kraftigt besvaret leve for borgmesteren, som takkede og udtalte sin tilfredshed med brandkorpset.

Brandkorpset blev på det tidspunkt ledet af den 76-årige fhv. købmand Chr. M. Smith, der ejede ejendommen på hjørnet af Østergade og Nørregade. Han havde forretning der fra 1840 til 1890, solgte denne til købmand P. Lassen, der dog allerede i 1893 solgte den til købmand Chr. P. Olsen.

Der var en del utilfredshed med, at brandkorpset blev ledet af så gammel en mand. Man frygtede, at i tilfælde af brand ville det vise sig, at korpset ikke kunne fungere på grund af mangel på disciplin. At frygten ikke var ubegrundet

det viste sig under en brand i Grønnegade den 21. april 1898. Redaktør Fog, Morsø Folkeblad, der kunne skrive både vittigt og satirisk, skrev følgende dagen efter branden:

I aftes mellem kl. 7½ og 8 så byens beboere en vældig sort røg slå i vejret oven fra Grønnegade og trække ind over byen.

Det måtte være en ildebrand. Men hvor?

Alle drenge fra 7-14 år gættede på kommuneskolen og begyndte allerede i tankerne at gøre sig håb om en ekstra ferie.

Mellem voksne mennesker gættede nogle på Arelsens »Pavillon«, andre på Rolstrup. En gammel kone sad på sengekanten og var ved at klæde sig af. Hun havde fået det ene ben ud af underbenklæderne, men da hun hørte brandråbet, ville hun skynde sig at komme i klæderne igen, men vendte buksebenet fejl, så hun fik det værste bryderi med benklæderne. Hun kunne hverken få dem af eller på.

Nogle løb til kirken for at ringe med brandklokken, men man fortalte, at klokken gjorde strejke. Der blev i hvert fald først gjort brandalarm, da ilden havde raset næsten ½ times tid.

Ilden var opstået i rebslager Skivesens lukkede reberbane bag købmand Arelsens gård. Et par drenge legede i den ene ende af huset oppe ved hjulet og fik sat ild i noget hamp, og dette brandbare materiale blussede straks op. I den anden ende af bygningen var en arbejder ved at tjære reb og havde ild under tjæregryden. Da han så ilden i den anden ende af huset, løb han derop, og et øjeblik efter var tjæren væltet og blussede op. Langs huset hængte reb. Dette fængede straks, og da ilden nu havde fat fra begge ender af huset, som var opført af træ, varede det ikke længe, før alt var ødelagt.

Oppe ved hjulet lå et større skur, der også brændte. Dette stødte næsten tæt op til en stor bindingsværks-bygning, som Arelsen benytter til vognport m. m. Ved den anden side ligger kommuneskolens pissoir og retirader, opført af træ. Disse når lige til skolens gymnastiksal, her bar vinden på. Men heldigvis var det næsten stille vejr, ellers ville alt dette have været alvorligt udsat for fare.

Folk strømmede til, herrer og damer, unge og gamle, selv den gamle kone, der havde haft besvær med sine benklæder, nåede hen og se på branden.

Alle ville frem, have noget at se og så vidt muligt stå i vejen for brandvæsenet. At forbyde dem dette betragtes som en stor fornærmelse. En ildløs betragtes som en gratis folkefornøjelse.

Da ilden havde bredt sig over hele den angrebne bygning, kom endelig en sprøjte med lidt mandskab. Men så manglede man vand. Langt om længe fik man endelig en slange sat til brandhanen i Grønnegade og fik sendt bud til vandværket for at få pumpen i gang. Dan man endelig, efter at ilden havde raset en times tid, kunne begynde at sprøjte, var faren for skolens bygninger overstået. Man fik så slukket ilden, som havde fået fat i tømmeret i Arelsens bygning. Ved at rette strålen herimod, kom strålemesteren til at overstænke et par damer, som stod i pavillonen og betragtede ilden. De blev meget fornærmede over, at de ikke måtte være der og se på, at huset brændte.

Alle vogne var trukket ud af den truede bygning. Her lå også et større parti hamp, som ligeledes blev båret ud. Fra reberbanen reddedes en del reb og tovværk.

Sprøjternes virksomhed bestod væsentligt i at slukke brændende tømmer og brædder. Sprøjte nr. 1 sendtes hjem efter ganske kort virksomhed, nr. 3 måtte blive der hele natten. Mandskabet ved denne sprøjte klagede over, at det ved de senere ildebrande altid havde været dem, der holdt vagt, når de andre fik fri.

Det var et stort held, at skolens bygninger blev stående. Men langs reberbanen står på skolens grund en række unge træer, der netop nu stod særdeles lovende. De fleste af dem er ødelagt. En tjørnehæk, som stod tæt op til den brændende bygning, er brændt ned til roden.

Ved denne brand fik man at se, at vi trænger hårdt til en alvorlig omordning af vort brandvæsen. At der ikke gik mere med i købet, fortjener brandkorpset ingen ros for, ti sløjere kunne det ikke godt gå. Nogle møder, andre ikke. Enkelte tager fat, de fleste ser til. Alt går famlende, forkludret, planløst. På listerne står opført folk, som er rejst fra byen for årevis siden.

Hvad der især mangler er en ordentlig ledelse. Men det kan umulig blive ordentlig, før vi får en yngre, energisk mand til at overtage ledelsen. Vor gamle brandinspektør (83 år) må selv kunne indse, at han ikke længere

magter stillingen. Den bedste tjeneste, han kunne gøre byen, var at søge sin afsked snarest muligt, ti før vi får en anden mand i spidsen for vort brandvæsen, er der intet at stille op.

De to drenge er henholdsvis 6 og 10 år gamle. De havde tændt ild i en bunke skærver uden for heglehuset, og herfra greb ilden fat i hampen inde i huset. Da begge drengene er under 10 år vil de ikke blive straffede af det offentlige.

Denne artikel var mere, end Smith kunne tage. Han søgte omgående sin afsked. Han havde været brandinspektør fra 1870, altså i 28 år. Murermester Chr. Nielsen blev udnævnt til hans efterfølger, officielt fra 1. juni 1898. Men allerede lige efter den omtalte brand, begyndte han at bygge et nyt korps op. Torsdag den 17. maj indkaldtes til brandsession på rådhuset. Til at møde var pligtig hver mandsperson i alderen 20—50 år, der havde bopæl i Nykøbing eller landsognet, for såvidt han ikke allerede var optaget i korpset eller ifølge sin stilling var fritaget for tjeneste i samme.

Der mødte ca. 300 mand, der alle blev optaget. Så mange havde man dog ikke brug for, derfor var der den mulighed, at man kunne frigøre sig fra tjenesten ved at betale 4 kr. årligt til kærmerkassen indtil det fyldte 50. år. Det gjaldt dog ikke for de personer, der blev udtaget til befalingsmænd. De kunne ikke købe sig fri.

Den 20. oktober 1898 oprettes et fast brandkorps bestående af en formand og 10 brandsvende. Formanden lønnes med 50 kr og svendene 20 kr. årligt. Der foruden fik de 1 kr. for hver gang, de møder til ildebrand, tordenvagt eller øvelse. Varer tjenesten over 3 timer betales der 35 øre for hver overskydende time. Brandinspektørens løn var 200 kr. årligt.

De gode gamle dage

Af Vagn Toft

Vor generation har ondt af sig selv, klager over skatter, afgifter og det, som kaldes »ræset«. Vi taler ofte om »de gode, gamle dage«, »da havde man da tid til at nyde tilværelsen«. Næsten ingen skatter, ingen pligter for at opnå så mange statussymboler som muligt: Nej, dengang forstod mennesket at leve en tryk og behagelig tilværelse.

Hvorfor har vi det indtryk? Fordi mennesket har en fantastisk evne til at lukke øjnene og glemme det ubehagelige og kun huske på de glædelige ting.

Dernæst fordi langt de fleste forfattere kun skrev (og skriver) om de mennesker, der levede på livets solside. De få forfattere, der beskæftigede sig med mennesker, der levede på skyggesiden, sørger som oftest for, at det enten får et komisk skær eller også, at det ender i lykke og rigdom.

Lad os se på »de gode, gamle dage«. Dermed menes næsten altid 1800-tallet. Her skal fortælles om en kvinde, der måtte slås det meste af det »gode århundrede«, for at hun og hendes familie kunne få bare føden.

Cecilie, hendes efternavn kendes ikke, blev født i Vester Assels 1820 af fattige forældre. Hun blev gift med en sømand fra Thy, Jørgen Odde. De havde det nogenlunde de første to år. Han sejlede i fragtfart med sin lille skude, mest i Limfjorden. Men så en stormvejrnat strandede han, og skuden blev så meget ødelagt, at det varede mange måneder, inden den blev istandgjort. Det kostede mange penge og tid. Jørgen tjente intet (begrebet forsikring kendtes ikke), så nød og fattigdom kom til huse. Cecilie hjalp til at skaffe føden ved at væve og strikke for folk.

Cecilie og Jørgen havde troen på, at

de ville overvinde vanskelighederne. Og efter lang tids slid og slæb fik Jørgen skuden klar og skulle til at tage fat på kystfart igen. Men inden han endnu var helt sejklar, modtog han ordre til at møde til krigstjeneste som orlogsgast i København. Det var i 1848, treårskrigen var begyndt. Jørgen gjorde bl. a. tjeneste ombord på fregatten »Velone«, der var med til at forhindre skibsfarten på Elben.

Jørgens lille skude lå hjemme på stranden og blev ødelagt af sol, vejr og vind. Den kapital, der var sat deri, var tabt. Og nu begyndte for alvor Cecilies trængselsår. Hun sled med væven og strikkepindene, men selv med den største flid kunne hun ikke tjene føden til børnene og sig selv. Hun måtte gå den tunge gang til sogneforstanderskabet og bede om nogle skæpper korn.

Vi kan i dag næppe forestille os, hvad det ville sige at bede datidens samfund om en hjælpende hånd. Bare det at modtage et par skæpper korn fra det offentlige var nok til, at alle ens rettigheder bortfaldt. Rettighederne var måske ikke så store, men des mere dyrebare var de for de fattige.

Cecilie mindedes hele sit liv den første gang, hun gik til sognet om hjælp, som den tungeste gang hun nogensinde havde gået. Hun var helt stum af smerte, kunne først efter megen overvindelse få døren til sognefogedens hjem lukket op, og da hun endelig var kommet indenfor og stod overfor fattigudvalget, brast hun i gråd. Sognefogden sagde: »Vil den unge kone også have almisse?«

Lad os stoppe op et øjeblik og tænke på begrebet »de gode, gamle dage«.

Samfundet krævede, at hendes mand vovede livet i krigen. Om hans familie havde noget at leve af kom ikke samfundet ved. Når, som i dette tilfælde, hans kone blev nødt til at gå til sognet om hjælp, så var det en almisse, det var den største skam at modtage.

Tilbage til skildringen af Cecilies liv. Hun stod overfor den almægtige kommission, kunne for gråd ikke få sit ærinde frem. Da gik præsten hen og lagde hånd på hendes skulder og sagde: »Har du det småt? Gå du kun hjem, du skal få lidt korn«.

Cecilie gik hjem med sine få skæpper korn, fik det malet og bagt til brød. Hun lærte gangen hen til sognefogdens dør — om den aldrig blev hende let. Hensynet til børnene tvang hende dertil.

Efter 3 års forløb kom endelig tidspunktet for Jørgens afmønstring. Han var så uheldig, dagen før han skulle rejse hjem, at få sin ene hånd beskadiget ved en ankerkættring. Uarbejdsdygtig kom han hjem. Endnu en mund havde Cecilie at mætte. Jørgen kunne dog passe børnene, så Cecilie fik mere tid til væven.

Efter lang tids forløb blev Jørgens hånd så rask, at han kunne begynde at sejle igen. Efter års forløb lykkedes det for ham at få eget skib igen. De besluttede at flytte til Thy og købe en ubebygget og uopdyrket hedelod på Sennels Odde, Knudsbjerg, hvor de byggede et hus af hedetørv og brugte den bare jord som gulv.

Føden var det knap med. Jørgens indtægter var små og gik næsten til vedligeholdelse af båden og afdrag på den gæld, de havde pådraget sig for at erhverve sig hus og båd. Det var Cecilies arbejde med væven, der skulle leve af. Hun kunne ikke altid få nok at lave, så det var ofte nødvendig at henvende sig til det stedlige sogneforstanderskab om hjælp.

Hermed er vi ved et andet problem i »de gode gamle dage«. Næmlig hjemstavnsretten. Det vil sige, at ens hjemstavnsogn havde pligt til at give fattigunderstøttelse til personer, der var hjemmehørende der, selv om de var flyttet til en anden sogn. Når sådanne fattigfolk som Jørgen og Cecilie, der i en årrække havde tilhørt Assels sogn, flyttede til Thy og der fik fattighjælp, så fik det nye sogn refunderet sit udlæg fra Assels sogn. Men kun i 5 år. Derefter havde sognet i Thy hjemstavnspligt. Derfor var man aldrig glad for de fattige tilflyttere. De gav en del ekstra administration, og hvis ikke man fik dem ud af sognet inden de 5 år var gået, skulle man selv betale fattighjælp til dem. Det var meget almindeligt, at man prøvede at genere fattige tilflyttere så meget, at de flyttede bort igen.

Det var altid Cecilie, der måtte gå til fattigvæsenet for at bede om hjælp. Derfor var det også hende, der fik alle de knubs og ubehageligheder, der i den anledning faldt af. Hun holdt ud for

hjemmets skyld. Da Cecilie og Jørgen fejrede guldbrillup, boede de stadig i deres tørvehus med jordgulv. Der var dog kommet brændte sten i sydsiden af huset, og de havde fået opdyrket et lille stykke af hedejorden, så de kunne holde en ko.

Sognets beboere, der efterhånden havde accepteret familien, samlede penge sammen, så der blev råd til, at der på den fattige bolig kom nyt tag, nye vinduer og døre og delvis mure. Og som det bedste af alt: brædegulv i stuen.

Nu ligger Cecilie og Jørgen på Sennels kirkegård. Han døde 1904, hun døde 1915, 95 år gammel. — Et liv, der begyndte på Mors og afsluttedes i Thy. — Et liv fuldt af nød og besværligheder. — Et liv i »de gode, gamle dage« var afsluttet.

Morsingbosproget

I forbindelse med Morsø Festival i sommer blev der afholdt en stor udstilling i Nykøbing Hallen.

Mange kendte kunstnere tog sig af underholdningen. Bl. a. havde man besøg af programredaktør Otto Leisner, der fik et hold »ægte« morsingboer til at dyste med et hold tilflyttere om morsingbosproget.

Forløbet af denne dyst var så interessant, at Jul på Mors ønsker at lægge en lignende dyst ud til bladets læsere som tidsfordriv i juledagene.

Prøv Deres kendskab til morsingbosproget ved at udfylde nedennævnte skema med Deres forhåbentlig rigtige svar. Det, vi skal have at vide, er betydningen af de opførte udtryk.

PRÆCISIONSARBEJDE

Brudgommen kommer forventningsfuld hjem efter den første arbejdsdag efter brylluppet.

— Nå, hvordan er det gået? spørger han.

— Jo, siger den unge frue — jeg har fyldt saltbøssen.

— Nå, det kan vel ikke tage hele dagen?

— Jo, svarede hans elskede, du aner ikke, hvor lang tid det tager at putte alle de små korn ned gennem hullerne!

NU GÆLDER DET

En sort pudel, der strejfede over markerne, rejste to harer, der stak af, det bedste de havde lært, med Puddelen halsende bagefter. Da hunden var ved at måtte opgive forfølgelsen, stødte den på en hvid racefælle.

— Hør du, sagde den, tag og løb efter de to harer, jeg kan ikke mere.

Og den hvide Pudel spurtede med friske kræfter efter harerne. Da vendte den ene hare sig om for at se efter forfølgeren og råbte advarende til sin kammerat:

— Af sted, nu er det alvor, han har smidt jakken . . . !

DET ER SÅDAN MAN GØR DET

En gammel opskrift giver følgende spøgefulde anvisning på at sammensætte et byråd:

1. Man tager en købmand, fordi han nøje lægger alting på vægten.

2. En skomager, fordi han véd, hvor skoen trykker.

3. En smed, fordi han smeder, mens jernet er varmt.

4. En instrumentmager for den gode tones skyld.

5. En bødker, fordi han kan hjælpe, når de andre falder i staver.

6. En musiker, fordi han er med på noderne. Og

7. en skræder, fordi han kan se embedsmændene efter i sømmene.

1. Flenst	
2. Rust	
3. Lemmig	
4. Taahl	
5. Duhle	
6. Hweler	
7. Grahse	
8. Læhn	
9. Peblirænnnd	
10. Græddel	
11. Sæder	
12. Tat	
13. Aahsnak	
14. Nosk	
15. Slont	
16. Temling	
17. Guhrels	

Er De i tvivl om svaret, blad da om til side 52, hvor svaret er anført.

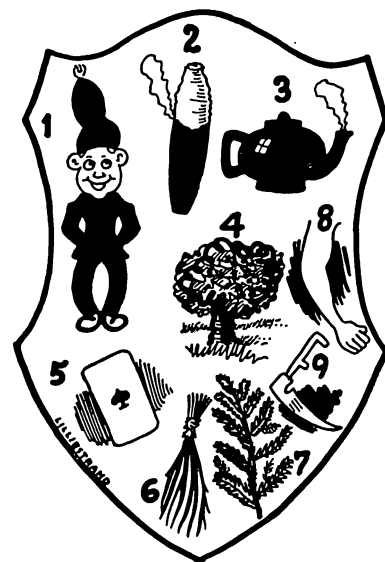
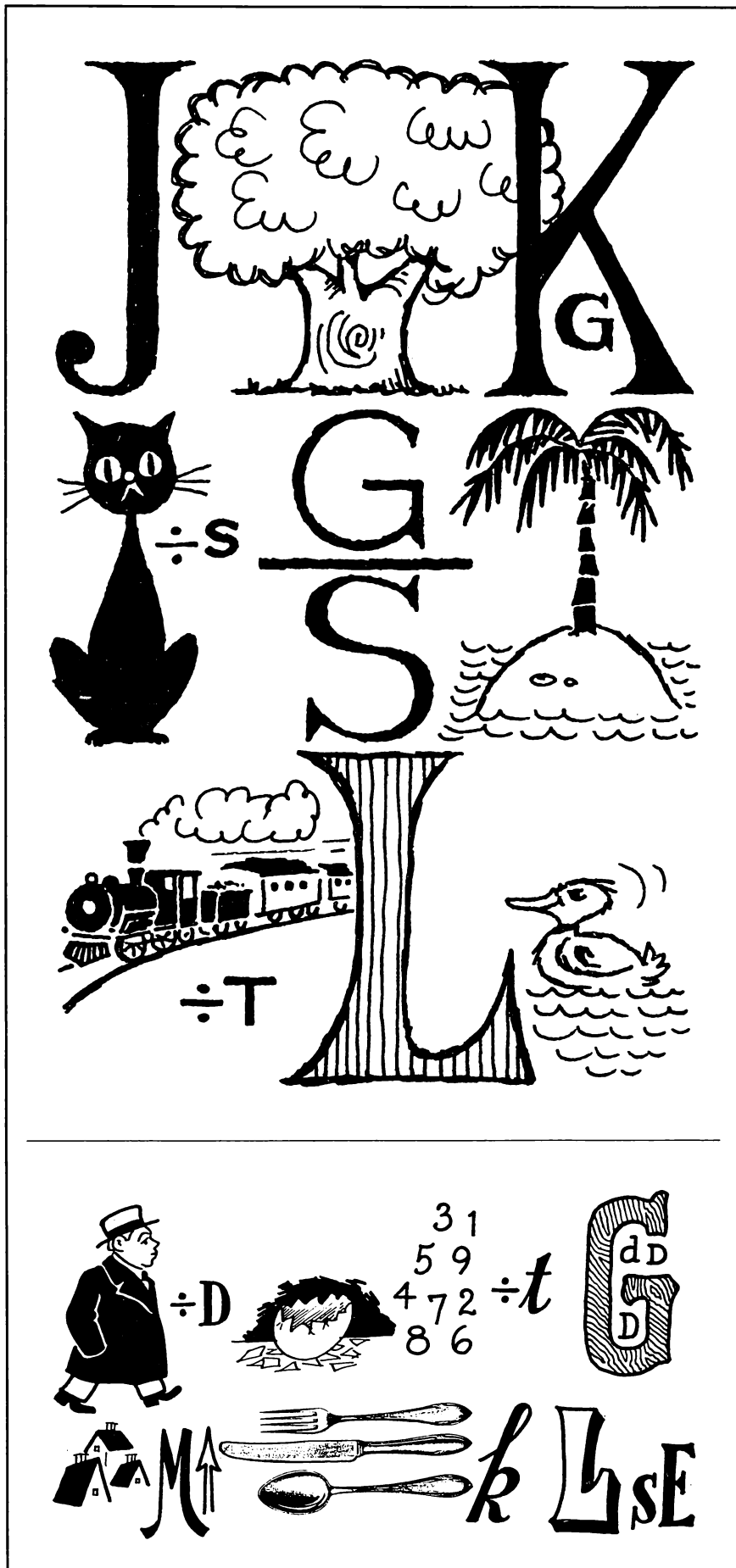
Jul på Mors er meget interesseret i Morsingbosproget. Så skulle der findes

gamle ordbøger o. l. om vort sprog, er vi meget taknemlig for at høre fra Dem.

B.

Tidsfordriv i juledagene

Forbogstavs-rebus

Alle besvarelserne indsendes samlet til redaktionen af Jul på Mors, Skovgade 17, 7900 Nykøbing Mors.

Den heldige vinder får tilsendt et gavekort på kr. 15,00.

NEDRUSTNING

Han jamrede over for sin gamle ven: — Min kone er overhovedet ikke til at styre. Jeg er endt som en slet og ret tøffelheldt.

— Det skal du ikke finde dig i, du gamle, opmuntrede vennen ham. — Vær en mand . . . vis tænder!

— Ja, tak skal du have. Det har jeg prøvet, men siden har jeg manglet tre af dem!

Morsingbosproget

Svar på spørgsmålene side 51:

1. Skar, flængede.
2. Gavmild
3. Bøjelig, slap.
4. Kalde.
5. Tidligt på færde om morgenen.
6. Hælder.
7. Fedtet.
8. Låne noget.
9. Diarré.
10. Hinde, der lægger sig over mælk under kogning.
11. Passer.
12. Tække
13. Aftale
14. Ruske.
15. Let stød.
16. Hylster til at skærme dårlig finger.
17. Kvalitet.

GULVTÆPPER...!

Så se først ind til øens eneste specialforretning for gulvtæpper fra væg til væg og småtæpper

Hos os finder De altid et stort udvalg til markedets helt konkurrencedygtige priser.

Vi fører: EGE – GRAM – INTERTEST – WITTRUP – ALT FRA FØRENDE DANSKE FABRIKKER!

Kom ind og se vort udvalg. Vi viser Dem gerne hele vort kæmpeudvalg. Vi giver Dem gerne et tilbud uden forbindende. – **De er altid velkommen!**

BOLIGHUSET

TOFTEGADE 24 . NYKØBING MORS . TELEFON (07) 72 17 67 . v/ S. Å. ANDERSEN

Et sted alt...

Bygningsblokke
Isoleringsblokke
Fliser og plantesten
Murer- og pudsemørtel
Færdigblandet beton

...alt på et sted

Vils Cementstøberi

Beton- og Mørtelfabrik
v. Johannes Kankelborg Jensen
Vils, tlf. 76 71 88

- * prima møbler
- * udstrakt service
- * største udvalg
- * fornuftige priser

Vils Møbler

BRDR. BJØRNSGAARD
Vils Mors . telefon 76 70 20

Køb julegaver hos **RADIO-BAK**

Alt i båndoptagere,
kasettebåndoptagere, grammofoner,
højtalere og et
kæmpeudvalg i plader
og indspillede bånd.

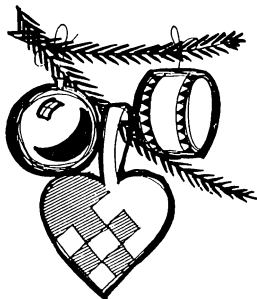
Farve TV fra 5.490,-
Sort-hvid TV fra 1.585,-
Stereoradio fra 1.335,-

Radio-centralen

Hans Jørgen Bak, Algade 18, Nykøbing Mors, telefon 72 06 20

Jule pynt

Kæmpeudvalg
i alt til juletræet
og dekorationer

Stort udvalg i knækfri voksduge samt alt i plasticduge. Skumgummisæder med og uden betræk. Ryatæpper, forligger, løbere og kamin-tæpper i ren uld.

Linoleum og vinylfilt, såvel i tæpper som i metermål.

GULVBELÆGNING! Vi kommer over hele øen og giver gerne tilbud uden forbindende.

Alt i spøg og skæmt til nytår!

Morsø Farvemølle

Telefon 72 09 88

HUSK

film

OG

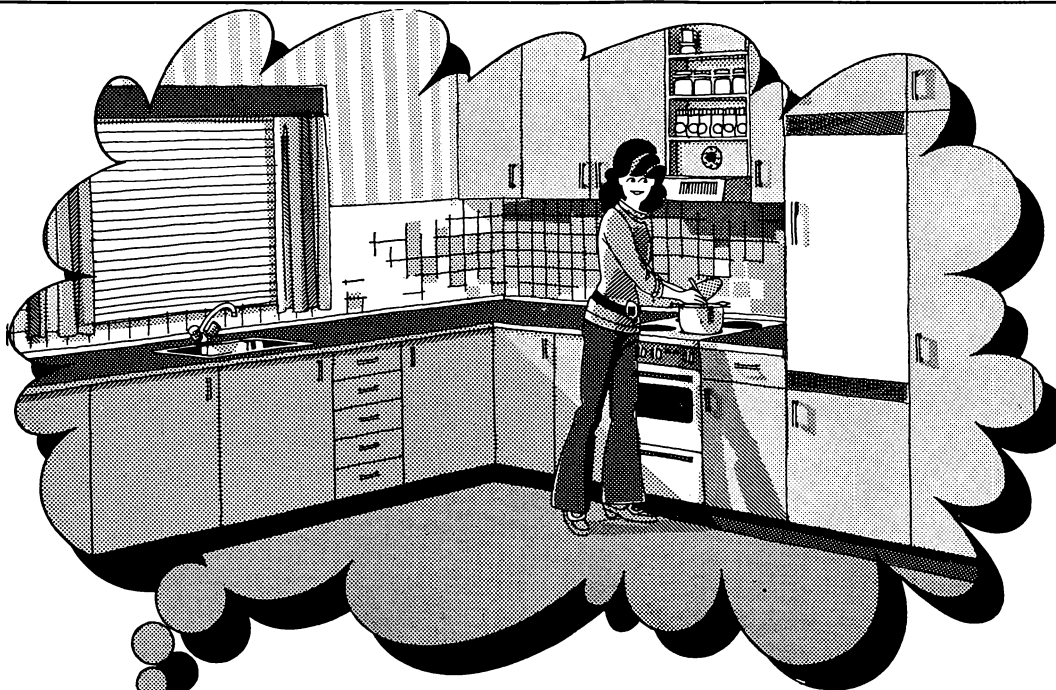
blitzpærer

til julefotografering

Morsø Boghandel

v. AAGE PLATZ

Algade . tlf. 72 03 10

domino
KØKKENET

Går De i køkkentanker – så er Domino det gennemtænkte og hyggelige køkken, der opfylder alle Deres ønsker og behov. – Domino-køkkenet er udformet af specialister. Arbejdsrigtigt og rationelt. Robust. Og let at holde. Domino-køkkenet leveres i flere forskellige typer, træsorter og farver, der nemt kan indpasses overalt – i gammelt og nyt.

MORSØ TØMMERHANDEL A/S

Giv en god
julegave fra
Byens førende
forretning indenfor
bøger, foto og
kontorartikler

SPECIALE:
Albums og kataloger til
mønt- og frimærkesamlere.

GLÆDELIG JUL!

H. HANSENs
boghandel

Nykøbing Mors . telefon 72 17 77

Blikkeslagerarbejde

vand og gas
sanitet
centralvarme

Chr. Pedersen & Sønner

Algade 20, Nykøbing M., tlf. 72 01 29

En cykletur er hjertekur ...
**Hold Deres hjerte og
kredsløb i orden – køb eller
lej en
HJEMMEMOTIONSCYKLE**
Blot 15 minutter om dagen
på en motionscykle holder
vægten nede og giver vel-
være ...

Chr. Pedersen & Sønner

CENTRAL CYKLEFORRETNING

Algade 20 . tlf. 72 01 29 . 49 skridt fra Kirketorvet

„Det gamle Nykøbing Mors”

En bog alle, der holder af Nykøbing, bør eje . . .

Et fornemt billedværk, der fortæller om Nykøbing fra 1884 til 1914 i tekst og billeder med smuk gengivelse af originale fotografier i offset-tryk på krideret papir. – Solid indbinding. Håndheftet.

Særprægede og smukke vignetter af billedhugger Erik Heide – udført efter de gamle Nykøbing-borgernes bomærker på stolestaderne i den nedbrudte Sct. Clemens kirke.

DEN GODE GAVEIDE til enhver morsingbo – det være sig på Mors, i det øvrige Danmark eller i udlandet.

Der er kun et begrænset oplag – så det er klogt at sikre sig.

PRISEN ER KUN 29,85.

Købes i Morsingboernes Forening, København, og hos boghandlerne i Nykøbing Mors.

Nykøbing Jern & Stål

Ringvejen . Nykøbing Mors . telefon (07) * 72 22 22

De handler med størst fordel hos

Den frie Købmand

*Ham, der har
den mest friskbrændte
og friskmalede*

KAFFE

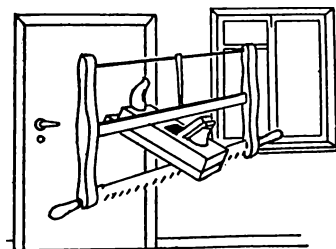

Glædelig jul!

KØBMÆNDENE PÅ MORS

Alt i moderne
gulvbelægning
og tæpper

Køkkeninventar
Nybygninger
og reparationer

Tilbud gives uden forbindende

JOHS. HOLBÆK DALGAARD

Tømrer og maskinsnedkeri . Riis' Allé . telefon 72 10 32

at den, der har sparet penge op, er bedre rustet til at imødegå modgang, hvis sådan skulle indtræffe, og med den høje rente er problemet værd at beskæftige sig med. Det giver selvtillid at have en reserve i ryggen.

En god bankforbindelse er penge værd.

MORSLANDS FOLKEBANK
AKTIESELSKAB

**Gulv-
belægning**

Størst
udvalg
hos

**Ellingsøe
& Søn**

BYENS FARVEHANDEL
telefon 72 05 31

Giv hende smart tøj fra

AHUSET
**Algades
Varehus**

Vi har
et kæmpeudvalg
i gaver til
dejlige piger
lige fra 2 år til
str. 40-52 -
især lange
bukser
med tilbehør
(jumpers,
bluser o. s. v.).
Altså, mine
herre, ind i

Algades Varehus
efter hendes julegave!

Ja, elskelig i en
steinbock Loden
frakke

Velkendt aktiv i en ægte
Loden fra Tyrol

Østrigs bedste
loden-frakke,
vejl. pris kr. 495,-

Nærmeste
forhandler
anvises på telf.
(06) 425822

Agent for Danmark:
H. Lund-Thomsen

Også julen 1972...

BLIVER EN JUL MED NYTTEGAVER

Ting, man gerne ville have, som man har brug for, men ikke selv nærner at give sig . . . det er nyttegaver. Vi har næsten ikke andet, men skal blot nævne et par eksempler:

Loden frakke	495,00
Loden Hannart	298,00
Baron skjorte	68,00
Permanent Press skjorte	39,50
Svineskindshandsker	58,00
Zivago pelshue	79,50

POUÅ

HERRE TØJ

Hjørnet af den nye gågade og gamle Majorens Gyde

BRÆNDSELS FORENINGEN

Fast
og flydende
brændsel

telefon 72 02 18

morsø bogtrykkeri

JAKOB NYBORG

Havnegade 11 . Nykøbing Mors

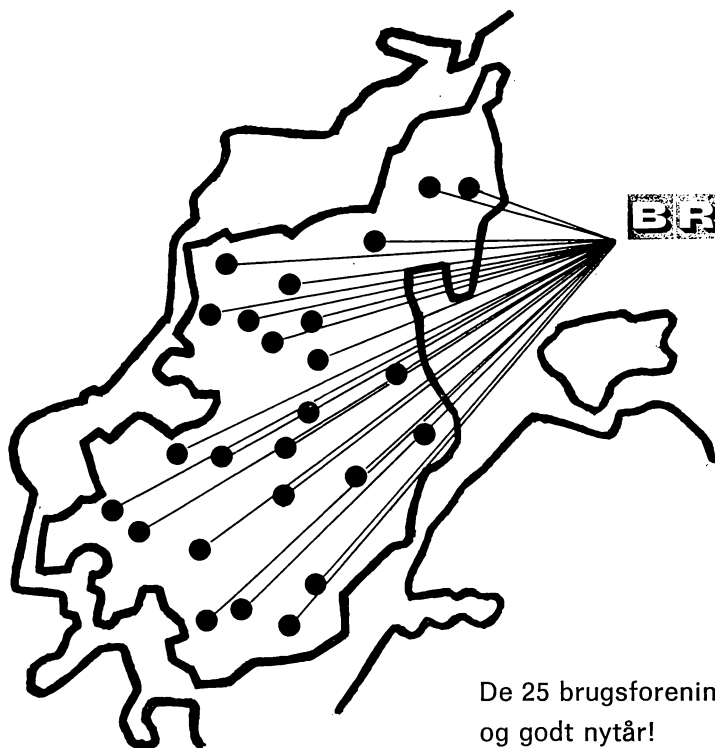
telefon 72 00 28

ØENS ÆLDSTE
GRUNDLAGT 1855

BOGTRYK . OFFSET

BRUGSEN

Øen rundt -

BRUGSEN

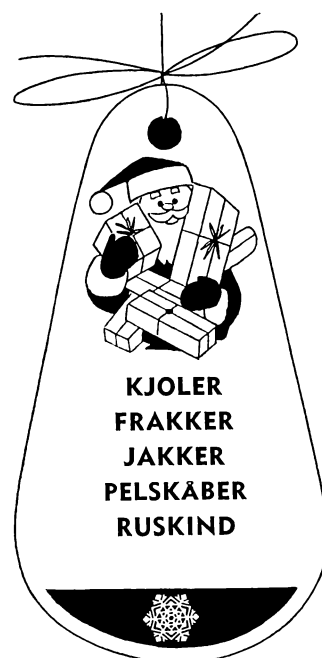
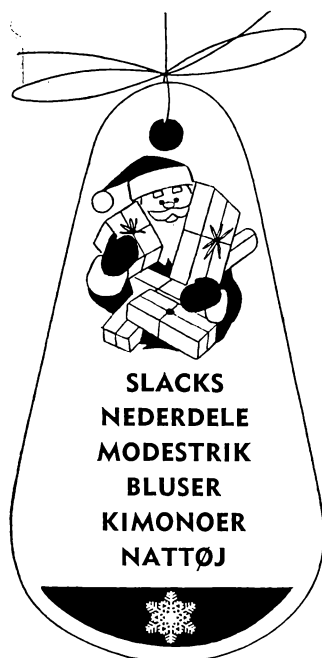
**er altid
i nærheden!**

De 25 brugsforeninger på Mors ønsker alle god jul
og godt nytår!

LAD OS MØDES i BRUGSEN i 1973

Julegaver til hele familien køber De lettest

UNDER EET TAG i ØENS STORE VAREHUS

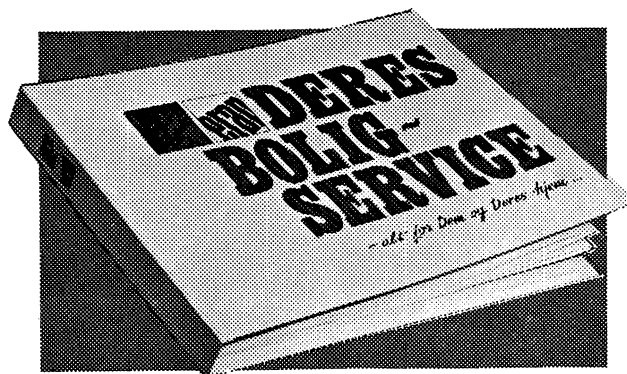
hos

NIELS JENSEN & SØN

(07) 72 15 77 *

Midt i gågaden!

Kom ind og lån denne bog...!

Den gi'r svar på næsten alt om hjemmets indretning. Stribevis af ideer. Gode råd om vedligeholdelse af ægte læder, stof, træmøbler og tæpper. Tips om farvesammensætning, belysning, gardiner og meget mere.

Dette er kun et enkelt eksempel på Deres mange muligheder

**SE OG PRØV MØBLERNE I VOR FORRETNING
- naturligvis uden forbindende**

BOLIGSERVICE

ERAN BOLIGSERVICE er ikke blot at sælge kvalitetsmøbler til fornuftige priser, men også at yde forbrugerne service med råd og vejledning.

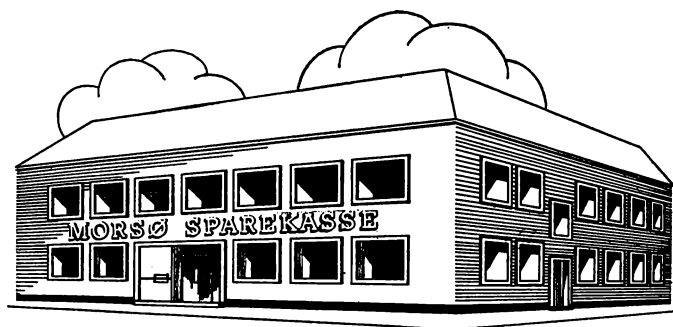
SIXHØJ & JENSEN

Vestergade 4 . Nykøbing Mors . tlf. (07) 72 04 01

SE Udstillingen i GRØNNEGADE

Spar i skat

Hvilken spar i skat ordning får De mest glæde af?

Spørg
SPAREKASSEN